

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Εισαγωγή.....	1
---------------	---

Ενότητα I

«Επικοινωνία»

1. Η επικοινωνία.....	2
2. Η απόρρητη επικοινωνία.....	3
3. Εθνική ασφάλεια και ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα	4
4. Αναστολή	4
5. Φορείς.....	4
6. Απόλυτη ενέργεια	5
7. Ποινική προστασία του απόρρητου.....	6
8. Η επικοινωνία στον οικογενειακό χώρο.....	7
9. Το απόρρητο της επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων.....	8
10. Απόρρητο της επικοινωνίας των εργαζομένων	9
11. Η επικοινωνία των κρατουμένων	9
12. Η επικοινωνία των στρατευμένων	10

Ενότητα II

Κεφαλαίο 1: «Διαδίκτυο και Έγκλημα»

1. Γενικές παρατηρήσεις.....	11
2. Τι είναι το έγκλημα στον κυβερνοχώρο	12
3. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο	14
4. Σχέση εγκλήματος στον κυβερνοχώρο και εγκλήματος που τελείται με ηλεκτρονικό υπολογιστή	15
5. Συνήθη εγκλήματα του κυβερνοχώρου	16

Κεφαλαίο 2: «Διαδίκτυο και Νομοθεσία»

1. Γενικές παρατηρήσεις	16
2. Ελληνική Νομοθεσία.....	17

3. Συμβούλιο Ευρώπης και έγκλημα στον κυβερνοχώρο.	20
4. Η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στο διαδίκτυο	21

Ενότητα III

«Ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών»

1. Πρόταση ευρωπαϊκής πολιτικής	23
2. Ανάλυση θεμάτων της ασφάλειας δικτύων και πληροφοριών	26
2.1. Τι είναι η ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών;.....	26
2.2. Επισκόπηση των επιβουλών κατά της ασφαλείας	28
2.2.1. Υποκλοπή επικοινωνιών.....	28
2.2.2. Μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε υπολογιστές και δίκτυα υπολογιστών	31
2.2.3. Διατάραξη δικτύων.....	32
2.2.4. Εκτέλεση κακόβουλου λογισμικού που τροποποιεί ή καταστρέφει δεδομένα	34
2.2.5. Παραπλάνηση / ψευδής δήλωση	36
2.2.6. Περιβαλλοντικά και ακούσια συμβάντα	37
2.3 Νέες προκλήσεις.....	39
3. Ευρωπαϊκή προσέγγιση πολιτικής.....	41
3.1. Αιτιολόγηση της δημόσιας πολιτικής.....	41
3.2. Ευαισθητοποίηση	45
3.3. Ευρωπαϊκό σύστημα προειδοποίησης και πληροφοριών	47
3.4. Τεχνολογική υποστήριξη.....	49
3.5. Υποστήριξη για τυποποίηση και πιστοποίηση προσανατολισμένες στην αγορά.....	50
3.6. Νομικό πλαίσιο	52
3.7. Ασφάλεια στη δημόσια διοίκηση	56
3.8. Διεθνής συνεργασία.....	57

Ενότητα IV

« Echelon »

Ένα δίκτυο παρακολούθησης των πάσης φύσης επικοινωνιών 58

Ενότητα V

« Ο Κόσμος της Υπερσύγχρονης Παρακολούθησης »

Η Τεχνολογία παρακολούθησης σήμερα..... 68

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Επικοινωνία είναι η ανθρώπινη δραστηριότητα με την οποία ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή, σε συνεννόηση με άλλους ανθρώπους. Η επικοινωνία αποτελεί ανθρώπινη δραστηριότητα ειδικά προστατευόμενη από το Σύνταγμα. Η σπουδαιότητα της προκύπτει από αυτή την ίδια την κοινωνική φύση του ανθρώπου . Με την δραστηριότητά του αυτή ο άνθρωπος έρχεται σε επαφή, σε συνεννόηση με άλλους ανθρώπους, απευθυνόμενος για οποιοδήποτε λόγο προς αυτούς. Η επαφή με τους άλλους ανθρώπους, η μη απομόνωση, αποτελεί βασική ιδιότητα του ανθρώπου και θεμελιώδες δικαίωμα.

Όσων αφορά την σύγχρονη τεχνολογία, η τεχνολογία , οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές, ο κυβερνοχώρος κλπ. έχουν εισέλθει για καλά στη ζωή μας. Ακόμα και στην επαγγελματική ζωή του Νομικού, η γραπτή-έντυπη δομή του δικαίου τείνει να αντικατασταθεί από την «ηλεκτρονική εποχή του δικαίου».

Τέλος, οι επικοινωνίες και οι πληροφορίες έχουν αποβεί βασικός παράγοντας στην οικονομική και κοινωνική εξέλιξη. Τα δίκτυα και τα συστήματα πληροφοριών υποστηρίζουν σήμερα υπηρεσίες και μεταφέρουν δεδομένα σε βαθμό που μέχρι πριν από λίγα χρόνια θεωρείτο αδιανόητος. Η ύπαρξη και η διάθεση τους είναι καθοριστικής σημασίας για άλλες υποδομές, όπως η ύδρευση και η παροχή ηλεκτρονικής ενέργειας. Δεδομένου ότι οι πάντες, επιχειρήσεις, ιδιώτες, δημόσιες διοικήσεις, επιθυμούν να εκμεταλλευθούν τις δυνατότητες που παρέχουν τα δίκτυα επικοινωνιών.

Ενότητα I **«Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ»**

1. Η επικοινωνία

Η επικοινωνία διακρίνεται σε άμεση επικοινωνία ή προσωπική και σε έμμεση επικοινωνία ή ανταπόκριση. Στην άμεση επικοινωνία υπάρχει προσωπική επαφή των επικοινωνούντων και δεν μεσολαβεί καταρχήν κανένα μεταξύ τους μέσο. Στην έμμεση επικοινωνία, τα επικοινωνούντα μέρη δεν βρίσκονται «αντιμέτωπα», παρόντα, αλλά σε ικανή απόσταση, ώστε η δια ζώσης επικοινωνία δεν είναι δυνατή. Χρησιμοποιούνται έτσι διάφορα επικοινωνιακά μέσα, όπως η αλληλογραφία, το τηλέφωνο, το τηλεγράφημα, το fax κλπ. Το κατά παράδοση προστατευτικό περιεχόμενο του άρθρου 19 αναφέρεται στην έμμεση επικοινωνία ή ανταπόκριση, η οποία ξεκίνησε με την μορφή των επιστολών και πραγματοποιείται σήμερα και με πολλούς άλλους τρόπους. Όμως από το αντικειμενικό νόημα και την λεκτική διατύπωση της διάταξης (...με οποιονδήποτε άλλο τρόπο...) προκύπτει ότι στο άρθρο 19 θεμελιώνεται ένα ευρύτερο δικαίωμα επικοινωνίας και όχι μόνο το δικαίωμα του απόρρητου της επικοινωνίας. Η επικοινωνία αποτελεί άλλωστε ιδιαίτερης σημασίας ειδικότερη μορφή της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας που κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 παρ.1 του Συντάγματος. Η «αυτονόμηση» αυτή ενός γενικότερου δικαιώματος επικοινωνίας, το οποίο περιλαμβάνει όχι μόνον την έμμεση, αλλά και την άμεση προσωπική επικοινωνία, είναι στην σύγχρονη εποχή χρήσιμη. Έτσι πχ το δικαίωμα επικοινωνίας του κρατουμένου δεν περιορίζεται στην αποστολή

επιστολής και στην διαφύλαξη του απορρήτου, αλλά εμφανίζεται ιδιαίτερα έντονο και ως δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας. Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης το δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας των συγγενών μεταξύ τους, (γονέα ή παππού και τέκνου) κυρίως σε περιπτώσεις διαζυγίου, του οποίου η θεμελίωση ανάγεται στην συνταγματική προστασία της οικογένειας.

Ιδιαίτερη πρακτική και θεωρητική σημασία έχει η θεσμική εφαρμογή της αρχής του απαραβίαστου του απορρήτου στις μερικότερες έννομες σχέσεις και θεσμούς, «δημοσίου» ή «ιδιωτικού» δικαίου.

2. Η απόρρητη επικοινωνία.

Το Σύνταγμα στο άρθρο 19 προστατεύει το απόρρητο της επικοινωνίας, προστατεύει δηλαδή ιδιαίτερα ένα συγκεκριμένο τρόπο επικοινωνίας. Το απόρρητο των επιστολών και της ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας με οποιοδήποτε άλλο τρόπο είναι απόλυτα απαραβίαστο. Νόμος ορίζει τις εγγυήσεις κάτω από τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο για λόγους εθνικής ασφάλειας ή για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Η επικοινωνία αποτελεί μορφή συμπεριφοράς, με την οποία έρχονται σε επαφή δύο τουλάχιστον άτομα. Προϋποθέτει επομένως η επικοινωνία δύο μέρη, τα οποία επικοινωνούν μεταξύ τους με μηνύματα, αποστέλλουν ή ανταλλάσσουν, χρησιμοποιώντας διάφορα μέσα, πληροφορίες, σκέψεις, απόψεις κλπ. Τα στοιχεία της επικοινωνίας είναι α) τα μέρη, β) το μήνυμα, δηλαδή το περιεχόμενο, γ) τα μέσα που χρησιμοποιούνται για να επέλθει το αποτέλεσμα της επικοινωνίας, δηλαδή τα μέσα επικοινωνίας δ) η μορφή επικοινωνίας ως απόρρητη. Το Σύνταγμα προστατεύει το απόρρητο της επικοινωνίας, ότι δηλαδή δεν θα λάβει κανείς γνώση του περιεχομένου της επικοινωνίας. α) Τα α δύο μέρη, τους δύο πόλους της επικοινωνίας, αποτελούν ο αποστολέας και ο παραλήπτης. Η έννοια της συνταγματικά προστατευόμενης επικοινωνίας προσδιορίζεται από της ενέργειες των προσώπων που μετέχουν στην επικοινωνιακή διαδικασία. Η επικοινωνία αρχίζει που το μήνυμα έχει διατυπωθεί από τον αποστολέα και τελειώνει την στιγμή που έλαβε γνώση ο παραλήπτης. β) Με το απόρρητο της επικοινωνίας δεν προστατεύεται αυτό το ίδιο το μήνυμα (το οποίο προστατεύεται με το άρθρο 14 παρ. 1 του

Συντάγματος) αλλά ο απόρρητος χαρακτήρας του μηνύματος. Το περιεχόμενο του μηνύματος είναι καταρχήν αδιάφορο. Η προστασία του απόρρητου της επικοινωνίας αφορά οποιοδήποτε θέμα, προσωπικού ή επαγγελματικού χαρακτήρα, ανεξάρτητα αν το θέμα αφορά τους ίδιους τους επικοινωνούντες ή άλλους κλπ. γ) Το Σύνταγμα προστατεύει την επικοινωνία με οποιοδήποτε τρόπο και αν γίνετε, ανεξάρτητα δηλαδή από το μέσο που χρησιμοποιείτε. Το επικοινωνιακό μέσο είναι αδιάφορο για την προστασία της επικοινωνίας. Το απόρρητο της επικοινωνίας είτε γραπτά είτε προφορικά μηνύματα, επιστολές, τηλεφωνήματα, τηλεγραφήματα, τέλεξ, φαξ κλπ. Το μέσο επικοινωνίας θα πρέπει κατά την συνήθη χρήση του να εξασφαλίζει το απόρρητο, θα πρέπει δηλαδή να μην επιτρέπει στους άλλους την γνώμη του περιεχομένου του μηνύματος.

3. Εθνική ασφάλεια και ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα.

Το δικαίωμα στο απόρρητο της επικοινωνίας οριοθετείται από το Σύνταγμα και το κοινό δίκαιο. Το γενικό περιεχόμενο του δικαιώματος επικοινωνίας είναι ευρύτατο. Η επικοινωνία προστατεύει καταρχήν πάντοτε ανεξάρτητα από το περιεχόμενό της. Προστατεύεται ως τρόπος ανθρώπινης συμπεριφοράς και όχι σε συνάρτηση με το περιεχόμενό της, με το «είδος το μηνύματος». Όμως το γενικό περιεχόμενο του δικαιώματος επικοινωνίας σταματά εκεί όπου υπάρχουν λόγοι εθνικής ασφάλειας ή αναγκαιότητα διακρίβωσης ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Εθνική ασφάλεια και ιδιαίτερα σοβαρά εγκλήματα, αποτελούν τα ειδικά συνταγματικά όρια του δικαιώματος επικοινωνίας. Δεν πρόκειται για περιορισμούς του γενικού αμυντικού περιεχομένου, αλλά για καθορισμό του. Ο συντακτικός νομοθέτης εξουσιοδοτεί τον κοινό νομοθέτη να ορίζει τις εγγυήσεις κάτω από τις οποίες η δικαστική αρχή δεν δεσμεύεται από το απόρρητο στις δύο αυτές περιπτώσεις. Πρόκειται για δεσμευμένη εξουσιοδότηση νόμου. Ο κοινός νομοθέτης και εφόσον η αναφορά του συντακτικού θεωρηθεί περιοριστική (*numerus clausus*) δεν μπορεί να θεσπίσει άλλους λόγους, από εκείνους που ορίζονται στο Σύνταγμα. Η εξουσιοδότηση αφορά τις εγγυήσεις, κάτω από τις οποίες δεν δεσμεύετε η δικαστική εξουσία και μπορεί επομένως να προβεί στην άρση του απόρρητου. Πρόκειται για Συνταγματική δέσμευση που αφορά την αυτοπροστασία του κοινωνικού

συνόλου, έτσι ώστε το δικαίωμα του απορρήτου να μην χρησιμοποιείται εις βάρος του.

4. Αναστολή

Περιορισμό του δικαιώματος, απόκλιση από την τακτική του εφαρμογής εισάγει το άρθρο 48 παρ.1, το οποίο επιτρέπει την αναστολή του.

5. Φορείς

Φορέας του δικαιώματος απόρρητης επικοινωνίας είναι κάθε φυσικό πρόσωπο, όχι μόνον έλληνες πολίτες, αλλά και αλλοδαποί και ανιθαγενείς. Φορείς επίσης είναι και τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού αλλά και δημοσίου δικαίου. Το Σύνταγμα στο άρθρο 19 καθιερώνει αντικειμενική αρχή, το απόρρητο της επικοινωνίας, από την οποία απορρέουν τα υποκειμενικά δίκαια (δικαιώματα) των επιμέρους φορέων, ανεξάρτητα από την νομική μορφή με την οποία εμφανίζονται. Ναι μεν σύμφωνα με την παραδοσιακή νομική θεωρία πρόκειται για «δημόσιο δικαίωμα στρεφόμενο κατά της κρατικής εξουσίας», πλην όμως στην σύγχρονη έννομη τάξη πρόκειται για αντικειμενική αρχή δικαίου, που ρυθμίζει την συνολική νομική ζωή. Στην περίπτωση του απόρρητου είναι περισσότερο εμφανής η αναγκαιότητα προστασίας με τους κανόνες που περιέχονται στις διατάξεις των συνταγματικών δικαιωμάτων, όχι μόνο των ιδιωτών, αλλά και των δημόσιων φορέων.

6. Απόλυτη ενέργεια

Κατά το Σύνταγμα το απόρρητο της επικοινωνίας είναι απόλυτα απαραβίαστο. Η προστασία του είναι απόλυτη, προστατεύεται δηλαδή όχι μόνον απέναντι στην κρατική εξουσία, αλλά και στην ιδιωτική. Το απόρρητο των επιστολών και της με οποιονδήποτε τρόπο ανταπόκρισης ή ελεύθερης επικοινωνίας, οφείλουν να σέβονται όχι μόνο τα κρατικά όργανα, αλλά και όλοι οι πολίτες. α) Το απόρρητο δεσμεύει την δημόσια εξουσία, όπως εμφανίζεται με της παραδοσιακές της μορφές, του νομικού προσώπου του κράτους και του νομικού προσώπου το δημοσίου δικαίου. β) Το άρθρο 19 δεσμεύει τα κρατικά νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Από το απόρρητο δεσμεύονται όλα τα κρατικά

νομικά πρόσωπα ανεξάρτητα από την ειδικότερη νομική μορφή, με την οποία εμφανίζονται, ως νομικά πρόσωπα δημοσίου ή ιδιωτικού δικαίου. Είναι επομένως αδιάφορο αν κρατική εταιρία επικοινωνιών (ΟΤΕ, ΕΛΤΑ) εμφανίζεται ως νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου ή ως Ανώνυμη Εταιρία ή αν μεταβάλει νομική μορφή. Η μεταβολή της νομικής μορφής δεν έχει καμία επίδραση στη παρεχόμενη από το Σύνταγμα προστασία. Η συνταγματική προστασία δεν αίρεται ούτε με την μεταβολή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος. Η ισχύς του άρθρου 19 δεν εξαρτάτε από την ιδιωτικοποίηση (ή κρατικοποίηση) του φορέα των επικοινωνιακών υπηρεσιών. γ) Η διαπροσωπική ενέργεια (τριτενέργεια) του απορρήτου της ανταπόκρισης προκύπτει από αυτό το ίδιο το συνταγματικό κείμενο (απόλυτα), ανεξάρτητα και πέρα από την γενική της θεμελίωση. Η σύγχρονη τεχνολογική εξέλιξη διεύρυνε τους τρόπους επικοινωνίας προσφέροντας έτσι περισσότερες ευκαιρίες στους ανθρώπους να επικοινωνούν μεταξύ τους. Ταυτόχρονα όμως παρέχει και τα μέσα για την παραβίαση του απορρήτου, το οποίο κινδυνεύει, όχι μόνο από το κράτος, αλλ' εξίσου ή και πολύ περισσότερο από του ιδιώτες. Η παραβίαση του απορρήτου για λόγους προσωπικούς, επαγγελματικούς ή εμπορικού ανταγωνισμού κλπ. ανήκει δυστυχώς στην καθημερινή στην σύγχρονη εποχή, μεγαλύτερη ένταση και επικαιρότητα, από εκείνη που εμφανίζει η προστασία του ίδιου δικαιώματος από την κρατική εξουσία. Η προστασία του απορρήτου της επικοινωνίας έχει μεγάλη πρακτική σημασία για του μερικότερους δικαιοκούς κλάδους, όπως το εργατικό, το οικογενειακό δίκαιο κλπ.

7. Ποινική προστασία του απορρήτου

Ο κοινός ποινικός νομοθέτης εξειδικεύοντας την συνταγματική διάταξη τιμωρεί την παράβαση των απορρήτων. Κατά του ΠΚ τιμωρείτε η παραβίαση του απορρήτου των επιστολών. Τιμωρείται επίσης η παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας. Απαγορεύεται η μαγνητοφώνηση και γενικότερα η παγίδευση των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων των άλλων. Απαγορεύεται επίσης η μαγνητοφώνηση ιδιωτικής συνομιλίας και από έναν από τους συνομιλητές χωρίς την συναίνεση του άλλου. Η χρησιμοποίηση μαγνητοταινίας που είναι προϊόν υποκλοπής απαγορεύεται και

στον ίδιο τον δράστη και σε οποιονδήποτε άλλον. Επομένως δεν είναι καταρχήν δυνατή η χρησιμοποίηση μαγνητοταινίας που είναι προϊόν υποκλοπής, ως νόμιμου αποδεικτικού μέσου. Η χρήση μαγνητοταινιών κλπ. δεν είναι άδικη αν έγινε ενώπιον οποιουδήποτε δικαστηρίου, ανακριτικής ή άλλης δημόσιας αρχής για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που δεν μπορούσε να διαφυλαχτεί διαφορετικά και ιδίως σε ποινικό δικαστήριο για την υπερασπίσει του κατηγορουμένου και γενικά αν η χρήση έγινε για την εκπλήρωση του καθήκοντος του κατηγορουμένου ή για την διαφύλαξη έννομου ή άλλου δικαιολογημένου ουσιώδους δημοσίου συμφέροντος.

Με τον ν. 2225/1994 ιδρύθηκε η Εθνική Επιτροπή Προστασίας του Απορρήτου των Επικοινωνιών, στην οποία προεδρεύει ένας Αντιπρόεδρος της Βουλής και μετέχουν βουλευτές, εκπρόσωποι των κομμάτων και ένας μέλος «εγνωσμένου κύρους και με ειδικές γνώσεις σε θέματα επικοινωνιών» ο οποίος ορίζεται από τον Πρόεδρο της Βουλής. Αποστολή της Επιτροπής είναι α) η προστασία του απόρρητου των επιστολών και της τηλεφωνικής και της κάθε άλλης μορφής τηλεπικοινωνιακής ανταπόκρισης ή επικοινωνίας κατά του άρθρου 19 του Συντάγματος, β) ο έλεγχος της τήρησης των όρων άρσης του απορρήτου που έθεσε η δικαστική αρχή. Ο νομοθέτης ορίζει με λεπτομέρειες ζητήματα σχετικά με την άσκηση των καθηκόντων της Επιτροπής και την άρση του απορρήτου για λόγους εθνικής ασφάλειας και για διακρίβωση εγκλημάτων.

8. Η επικοινωνία στον οικογενειακό χώρο

α) Δεν δικαιούνται ο πατέρας να παραβιάζει το απόρρητο της ανταπόκρισης των παιδιών. β) Δικαίωμα προσωπικής επικοινωνίας υπάρχει μεταξύ συγγενών. αα) Δεν δικαιούται ο πατέρας να αποκλείει την επικοινωνία της μητέρας και πρώην συζύγου του με το παιδί τους, για το λόγο ότι η μητέρα είναι ελευθερίων ηθών. Η ποιότητα της ιδιωτικής ζωής και το επάγγελμα της μητέρας, δεν αποτελούν στοιχεία της διαπροσωπικής σχέσης μητέρας – παιδιού, δηλαδή της σχέσης μητρότητας, η οποία αναγνωρίζεται από το Σύνταγμα. Η γενικότερη συμπεριφορά της μητέρας επηρεάζει την συχνότητα, τις συνθήκες, το «είδος» της επικοινωνίας προς το παιδί της, όχι όμως την επικοινωνία αυτήν καθαυτή. ββ) Δεν δικαιούται η σύζυγος να αποκλείσει την επικοινωνία του ανήλικου παιδιού

της με τους γονείς του αποβιώσαντος συζύγου της και φυσικού πατέρα του παιδιού. Το ίδιο ισχύει και για τον σύζυγο. Το Σύνταγμα αναγνωρίζοντας τον θεσμό της οικογενείας με την ευρύτερη έννοια του όρου αναγνωρίζει και δικαίωμα των μελών της οικογενείας να επικοινωνούν μεταξύ τους, δικαίωμα σύμφυτο προς το φυσικό ή νόμιμο περιεχόμενο της οικογενειακής σχέσης, ως σχέσης που βασίζεται στον δεσμό αίματος. Δυνατή είναι η θεσμική προσαρμογή του δικαιώματος στις ιδιαίτερες συνθήκες κάθε συγκεκριμένης συγγενικής σχέσης, προσαρμογή επηρεαζόμενη από αντικειμενικά στοιχεία, όπως είναι π.χ. ο βαθμός της συγγένειας. Παντός η θεσμική προσαρμογή αναφέρεται κατά κανόνα στην συχνότητα και στις συνθήκες επικοινωνίας, όχι όμως και στην επικοινωνία καθεαυτή. Ο αποκλεισμός της επικοινωνίας του ανήλικου με τους εξ' αίματος κατ' ευθεία γραμμή ανιόντες, προσβάλλει το αμυντικό περιεχόμενο του δικαιώματος επικοινωνίας και του ανήλικου και των ανιόντων.

9. Το απόρρητο της επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων

Ειδικότερη περίπτωση διαπροσωπικής ενέργειας συνιστά η εφαρμογή του απόρρητου της επικοινωνίας μεταξύ των συζύγων. Την νομολογία ιδιαίτερα έχει απασχολήσει το ζήτημα του απόρρητου της επικοινωνίας και ειδικότερα της τηλεφωνικής μεταξύ των συζύγων. Το θέμα που γεννάτε αν θα πρέπει νομίμως να ληφθεί υπόψη ως αποδεικτικό μέσο μαγνητοταινία από την οποία προκύπτει ότι σύζυγος δεν τήρησε την συζυγική πίστη. Παλαιότερα γινόταν δεκτό, ότι η συνταγματική διάταξη είχε εφαρμογή μόνο στις σχέσεις κράτους πολιτών και κατά συνέπεια δεν εφαρμοζόταν στις συζυγικές σχέσεις. Δεν μπορούσε επομένως ο «άπιστος» να επικαλεστεί την συνταγματική διάταξη, η οποία του παρείχε προστασία μόνον από την κρατική εξουσία και όχι και από εκείνη του συζύγου. Η αποδοχή της διαπροσωπικής ενέργειας (τρίτενέργειας) σημαίνει την εφαρμογή του απόρρητου και στις μεταξύ των συζύγων σχέσεις. Δεν δικαιούται επομένως ο σύζυγος ή η σύζυγος να παραβιάζει τις επιστολές και γενικότερα το απόρρητο της επικοινωνίας του άλλου συζύγου. Απαραίτητη όμως είναι η θεσμική προσαρμογή του δικαιώματος της απόρρητης επικοινωνίας στις συζυγικές σχέσης, έτσι ώστε να μην καταλήγει στην ανατροπή του θεσμού του γάμου, ο οποίος επίσης προστατεύεται συνταγματικά. Στα αντικειμενικά στοιχεία

του γάμου ανήκει η συμβίωση, η κοινωνία του συζυγικού βίου και κατά συνέπεια η τήρηση της συζυγικής πίστης. Η συζυγική πίστη αποτελεί αντικειμενικό στοιχείο του θεσμού του γάμου, της συζυγικής σχέσης. Επομένως το δικαίωμα του απορρήτου δεν εκτείνεται και σε ζητήματα της συζυγικής πίστης, καθόσον μεταξύ δικαιώματος και θεσμού υπάρχει αιτιώδης συνάφεια. Το απόρρητο της επικοινωνίας του συζύγου δεν καλύπτει ζητήματα συζυγικής πίστης. Ότι μεταξύ των συζύγων είναι κοινό, κατ' ανάγκη μη απόρρητο, ως εκ του θεσμού του γάμου κατά το άρθρο 21, δεν μπορεί να είναι απόρρητο κατά το άρθρο 19. Από την συνδυασμένη ερμηνεία και εφαρμογή των δυο άρθρων προκύπτει η έκταση του απόρρητου στο πλαίσιο της συζυγικής σχέσης. Η θεσμική προσαρμογή του δικαιώματος της απόρρητης επικοινωνίας στο θεσμό του γάμου περιορίζεται από την ίδια την αιτιώδη συνάφεια. Επομένως ισχύει το απόρρητο της επικοινωνίας για όλα τα άλλα ζητήματα τα οποία δεν συνδέονται με αντικειμενικά στοιχεία του θεσμού του γάμου. π.χ. το επαγγελματικό απόρρητο ισχύει και μεταξύ των συζύγων.

10. Απόρρητο επικοινωνίας των εργαζομένων

Δεν δικαιούται ο εργοδότης να παραβιάζει τις επιστολές των εργαζομένων. Κατά το Σύνταγμα, το απόρρητο των επιστολών και της με οποιοδήποτε άλλο τρόπο ελεύθερης ανταπόκρισης ή επικοινωνίας είναι απολύτως απαραβίαστο. Πρόκειται για ανομοιογενή αντίθεση ανάμεσα στο σχετικό δικαίωμα, το οποίο αναφέρεται στην ιδιωτική ζωή του ανθρώπου και στο περιεχόμενο της σχέσης εργασίας, σχέσης που αναφέρεται στην οικονομική και επαγγελματική ζωή. Από την έλλειψη αιτιώδους συνάφειας προκύπτει, ότι δεν είναι επιτρεπτός ο περιορισμός του συγκεκριμένου δικαιώματος, στο πλαίσιο της συγκεκριμένης σχέσης, ότι δηλαδή δεν τίθεται ζήτημα θεσμικής προσαρμογής του δικαιώματος.

11. Η επικοινωνία των κρατούμενων

Οι κρατούμενοι, απολάβουν το δικαίωμα του άρθρου 19, θεσμικά προσαρμοσμένο. Η φυλάκιση δεν συνεπάγεται στέρηση της επικοινωνίας με τον «έξω κόσμο». Έχουν επομένως οι φυλακισμένοι δικαίωμα επικοινωνίας, όπως

επίσης δικαίωμα απόρρητης επικοινωνίας. Ειδικά όμως εφόσον πρόκειται για ποινικούς κρατούμενους, έχει πρόσφορη εφαρμογή η δυνατότητα άρσης του απορρήτου, για διακρίβωση ιδιαίτερα σοβαρών εγκλημάτων. Πρακτικές δυσχέρειες στην άσκηση του δικαιώματος (συχνότητα, τρόπος επικοινωνίας κλπ) προκύπτουν απ' αυτόν τον ίδιο των εγκλεισμό των φυλακισμένων. Σε καμία πάντως περίπτωση η φυλάκιση δεν μπορεί να οδηγήσει σε στέρηση του δικαιώματος επικοινωνίας. Οφείλουν επομένως οι αρχές να εξασφαλίζουν σε κάθε κρατούμενο δυνατότητα ανταπόκρισης (ταχυδρομείο) αλλά και προσωπικής επικοινωνίας (επισκεπτήριο).

12. Η επικοινωνία των στρατευμένων

Η στράτευση ουδόλως επηρεάζει το δικαίωμα απόρρητης επικοινωνίας πρόσφορη όμως και εδώ είναι η άρση του απορρήτου κυρίως για λόγους εθνικής ασφάλειας. Το δικαίωμα απόρρητης επικοινωνίας των στρατευμένων δεν υπάγεται σε κανένα θεσμικό περιορισμό.

Ενότητα II

«ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ ΚΑΙ ΕΓΚΛΗΜΑ»

1. Γενικές παρατηρήσεις

Η παρούσα εργασία δεν αναφέρεται γενικώς στην ηλεκτρονική εγκληματικότητα, αλλά σε προβληματισμούς και προβλήματα που έχουν σχέση με το διαδίκτυο.

Η προσέγγιση των νομικών θεμάτων που αφορούν τον κυβερνοχώρο ενέχει την δυσκολία ότι προϋποθέτει όχι μόνο νομικές, αλλά προπάντων τεχνικές γνώσεις σε θέματα ηλεκτρονικών υπολογιστών και διαδικτύου. Είναι πολύ δύσκολο να αντιληφθεί κάποιος τα συμβαίνοντα στο πεδίο του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, όπως άλλωστε συμβαίνει και στα εγκλήματα με ηλεκτρονικούς υπολογιστές χωρίς την κατοχή αυτών των τεχνικών γνώσεων.

Ένα εξ ίσου σημαντικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει αυτός που ασχολείται με τη νομική πλευρά (κατ' αντιστοιχία της τεχνικής) του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, είναι η έλλειψη σχετικής βιβλιογραφίας και άρθρων σχετικά με το θέμα. Εκ των πραγμάτων λοιπόν καταφεύγει κανείς σε πηγές όπως είναι τα διάφορα (πολυπληθή) περιοδικά για τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, καθώς και σε δημοσιεύματα του ημερήσιου Τύπου. Και το ίδιο όμως το διαδίκτυο μπορεί να αποτελέσει πηγή αντλήσεως πληροφοριών, εάν ανατρέξει κάποιος στις ειδικές τοποθεσίες θέσεις

Τόσο η τεχνική όσο και η νομική ορολογία στο συγκεκριμένο θέμα είναι

διατυπωμένη -κατά κανόνα- στην Αγγλική γλώσσα. Η αντίστοιχη μεταφορά λοιπόν των όρων αυτών στα Ελληνικά, δεν είναι ούτε εύκολη, ούτε δόκιμη. Βέβαια κατά την καθημερινή πρακτική πολλοί όροι χρησιμοποιούνται στην ξενόγλωσση διάσταση των, κατά τρόπο που τείνουν να ενσωματωθούν και στο Ελληνικό νομικό λεξιλόγιο.

Εκ των πραγμάτων είναι αδύνατο να αναφερθούμε στο διαδίκτυο και τη σχέση του με το ποινικό Δίκαιο, χωρίς παραπομπές στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και γενικότερα στην τεχνολογία.

Οι επιπτώσεις από την εμφάνιση και την χρήση του διαδικτύου είναι τεράστιες. Νέες μορφές συμπεριφορών έχουν εμφανιστεί σ' όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, όπως στις συναλλαγές, στο εμπόριο, στην επικοινωνία, στην πολιτική, στην δικαιοσύνη, στην εκπαίδευση, στην οικονομία, στον δημόσιο τομέα και γενικώς σ' όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας. Πολλές φορές τα δικαστήρια καλούνται να επιλύσουν διαφορές που θεμελιώνονται και στηρίζονται όχι απλώς στις νέες τεχνολογίες, αλλά ειδικότερα στην χρήση του διαδικτύου.

Οι παρανομίες που εντοπίζονται στο διαδίκτυο είναι πάμπολλες και περίπλοκες. Να σημειωθεί ότι οι ίδιες Συνταγματικές Αρχές που ισχύουν στον «κοινό χώρο» ισχύουν και στον κυβερνοχώρο.

Η ελεύθερη διακίνηση των ιδεών, ο σεβασμός της αξίας και η προστασία του ατόμου, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, το απόρρητο και το απαραβίαστο της επικοινωνίας, αποτελούν μερικές από τις βασικότερες Αρχές του κυβερνοχώρου. Η εφαρμογή όμως των Αρχών αυτών, έχουν σχέση με την λεγομένη «Ασφάλεια στον κυβερνοχώρο», ένα από τα πλέον δύσκολα και περίπλοκα θέματα του διαδικτύου, τόσο από τεχνικής, όσο και από νομικής απόψεως.

Σε νομικό-ποινικό επίπεδο, η δυσκολία ενασχολήσεως με το θέμα εντοπίζεται στο γεγονός ότι βρισκόμαστε μπροστά σε καταστάσεις, γεγονότα κλπ. που δεν μπορούν να υπαχθούν στους ήδη υφιστάμενους (γενικούς) ποινικούς κανόνες, τόσο του ουσιαστικού, όσο και του ποινικού δικονομικού πεδίου. Από την άλλη πλευρά η ραγδαία εξέλιξη της τεχνολογίας και της πληροφορικής καθιστά το όλο πρόβλημα ακόμα πιο δύσκολο και περίπλοκο για

τον σύγχρονο νομικό. Επιπλέον οι έννομες τάξεις καλούνται να ρυθμίσουν με ψήφιση νέων νόμων τα παρουσιαζόμενα για πρώτη φορά θέματα, τα οποία είναι «ουκ ολίγα». Ο χώρος του διαδικτύου δεν είναι νομικώς ανεξέλεγκτος. Κατά συνέπεια η νομοθεσία και η δικαιοσύνη δεν μπορεί να μείνουν αδιάφοροι μπροστά στις νέες αυτές ανθρώπινες συμπεριφορές.

2. Τι είναι το έγκλημα στον κυβερνοχώρο

Δεν υπάρχει ακόμα γενικά αποδεκτός ορισμός του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο, ούτε στην διεθνή νομοθεσία, ούτε στην διεθνή νομολογία. Την Ελληνική δικαστική πρακτική δεν έχει απασχολήσει ακόμα περίπτωση σχετική με το έγκλημα στο διαδίκτυο. Οι υπάρχουσες μέχρι τώρα (ελάχιστες) ποινικές αποφάσεις αφορούν εγκλήματα με ηλεκτρονικούς υπολογιστές και όχι εγκλήματα του κυβερνοχώρου.

Η άποψη ότι το έγκλημα στον κυβερνοχώρο αποτελεί τον ίδιο τύπο εγκλήματος με το "κοινό" ή "συμβατικό έγκλημα" και η μόνη διαφορά που το διακρίνει απ' αυτό είναι ότι διαπράττεται σε διαφορετικό περιβάλλον (δηλ. σε ηλεκτρονικό περιβάλλον και δη σε περιβάλλον διαδικτύου) δεν ανταποκρίνεται κατά την άποψη μου στην πραγματικότητα. Υπάρχουν βέβαια εγκλήματα, που διαπράττονται τόσο σε κοινό, όσο και σε ηλεκτρονικό περιβάλλον. Άλλα εγκλήματα διαπράττονται μόνο σε περιβάλλον ηλεκτρονικών υπολογιστών, χωρίς δηλαδή να υπάρχει σύνδεση των υπολογιστών με το διαδίκτυο (ή ακόμα και εάν υπάρχει δεν χρησιμοποιείται). Μια άλλη δε κατηγορία ηλεκτρονικών εγκλημάτων διαπράττονται αποκλειστικώς σε περιβάλλον του κυβερνοχώρου. Με το παραπάνω λοιπόν κριτήριο τα σχετικά (ηλεκτρονικά) εγκλήματα μπορούν να διακριθούν:

α) Σε εγκλήματα που διαπράττονται τόσο σε «κοινό» περιβάλλον, όσο και στο διαδίκτυο, π. χ. η συκοφαντική δυσφήμιση διαπράττεται και με την χρήση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Η αντιγραφή ενός πνευματικού έργου π.χ. μουσικού τραγουδιού (άρθρ. 66 Ν. 2121/93) ή ενός προγράμματος ηλεκτρονικού υπολογιστή. Όταν το έγκλημα αυτό τελεστεί σε «περιβάλλον » τότε πρόκειται για έγκλημα σχετιζόμενο με τον κυβερνοχώρο ή για έγκλημα που διαπράττεται στον κυβερνοχώρο ή για έγκλημα που διαπράττεται με την βοήθεια του κυβερνοχώ-

ρου.

β) Σε εγκλήματα που διαπράττονται μόνο σε περιβάλλον ηλεκτρονικών υπολογιστών (ενν. χωρίς την χρήση του διαδικτύου). Τέτοια είναι τα εγκλήματα που προβλέπονται από το άρθρο 370 Γ παράγρ. 1 του Π.Κ., π.χ. η χωρίς δικαίωμα αντιγραφή προγράμματος από δισκέτα σε ηλεκτρονικό υπολογιστή.

γ) Σε «Γνήσια εγκλήματα κυβερνοχώρου» με την έννοια της ποινικοποίησης συμπεριφοράς που αποκλειστικώς να έχει σχέση με τον κυβερνοχώρο. Μια τέτοια αξιόποινη συμπεριφορά θα μπορούσε να είναι π.χ. η μεταβίβαση κρυπτογραφικών κειμένων χωρίς σχετική άδεια ή η διάδοση παιδικού πορνογραφικού υλικού δια του κυβερνοχώρου. Τέτοια εγκλήματα δεν υπάρχουν ακόμα στην Ελληνική έννομη τάξη, αφού δεν υπάρχει σχετική νομοθεσία.

Με άλλα λόγια δηλαδή, τα γνήσια εγκλήματα του κυβερνοχώρου διαπράττονται αποκλειστικώς με την χρήση του διαδικτύου. Σε περίπτωση που ο υπολογιστής δεν είναι συνδεδεμένος με το διαδίκτυο, αλλά ενεργεί αυτοτελώς, οποιοδήποτε έγκλημα και εάν διαπραχθεί θεωρείται έγκλημα που διαπράττεται με ηλεκτρονικό υπολογιστή.

3. Χαρακτηριστικό γνώρισμα του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο

Το έγκλημα στον κυβερνοχώρο είναι γρήγορο, διαπράττεται σε χρόνο δευτερολέπτων και πολλές φορές δεν το αντιλαμβάνεται ούτε το ίδιο το θύμα.

Είναι εύκολο στην διάπραξη του, φυσικά για όσους το γνωρίζουν, ενώ συχνά δεν αφήνει ίχνη (όπως στα κοινά εγκλήματα είναι τα δακτυλικά αποτυπώματα).

Για την τέλεση του απαιτούνται άριστες και εξειδικευμένες γνώσεις, αυτή τη στιγμή είναι πιο προηγμένο ("ανεβασμένο") και από το έγκλημα του λευκού περιλαιμίου.

Μπορεί να διαπραχθεί χωρίς την φυσική μετακίνηση του δράστη, ο οποίος ενεργεί από το γραφείο ή το σπίτι του, πατώντας μόνο ορισμένα πλήκτρα του υπολογιστή του.

Δίνει τη δυνατότητα σε άτομα με ορισμένες ιδιαιτερότητες π.χ. σ' όσους έχουν ροπή ή τάση στην παιδοφιλία ή χρήση παιδικής πορνογραφίας να επικοινωνούν γρήγορα ή και σε πραγματικό χρόνο, χωρίς μετακίνηση, εύκολα,

ανέξοδα, να βρίσκονται πολλοί μαζί στις ίδιες ομάδες συζητήσεως ή μέσα από διαδικτυακά άμεσα αναμεταδιδόμενες συζητήσεις.

Οι "εγκληματίες του κυβερνοχώρου" πολλές φορές δεν εμφανίζονται με την πραγματική των ταυτότητα π.χ. στέλλουν ηλεκτρονικά μηνύματα ή επιστολές ανωνύμως ή και με ψευδή στοιχεία.

Είναι έγκλημα "χωρίς πατρίδα", παρότι τα αποτελέσματα του μπορεί να γίνονται ταυτόχρονα αισθητά σε πολλούς τόπους.

Κατά κανόνα είναι πολύ δύσκολο να προσδιοριστεί ο (πραγματικός) τόπος τελέσεως του. Ακόμα όμως και αν προσδιοριστεί αυτός, είναι ακόμα πιο δύσκολο να εντοπιστεί ο δράστης.

Η εξωτερίκευση του μπορεί να εντοπίζεται στην Α χώρα, πλην όμως τα αποδεικτικά στοιχεία μπορεί να βρίσκονται στο άλλο άκρο της γης ή και να βρίσκονται ταυτόχρονα σε πολλούς τόπους.

Για την διερεύνηση του απαιτείται κατά κανόνα συνεργασία δύο τουλάχιστον κρατών (δηλ. του κράτους στο οποίο γίνεται αντιληπτή η εξωτερίκευση του εγκλήματος, και του κράτους όπου βρίσκονται αποθηκευμένα τα αποδεικτικά στοιχεία). Περιπτώσεις που το έγκλημα στον κυβερνοχώρο περιορίζεται στα όρια ενός μόνον κράτους είναι (θεωρητικώς τουλάχιστον) ελάχιστες και σπάνιες.

Οι παραδοσιακές (κοινές) Συμβάσεις για αμοιβαία Δικαστική Συνδρομή δεν επαρκούν, λόγω της φύσεως του αποδεικτικού υλικού, δηλαδή της ηλεκτρονικής απόδειξης που πρέπει να εντοπιστεί και να κατασχεθεί σε συνδυασμό με την ταχύτητα ενεργείας των διωκτικών Αρχών.

Δεν υπάρχουν επαρκή στατιστικά στοιχεία, όχι μόνο στον Ελληνικό, αλλά και στον Διεθνή χώρο. Ελάχιστες περιπτώσεις εγκλημάτων του κυβερνοχώρου καταγγέλλονται. Και αυτό για να μην αμφισβητείται η αξιοπιστία των παθόντων οι οποίοι κατά κανόνα είναι εταιρείες. Κατά συνέπεια ο "σκοτεινός αριθμός" της εγκληματικότητας στον χώρο του διαδικτύου είναι "ακόμα πιο σκοτεινός", από ό,τι στον "κοινό" εγκληματικό χώρο.

Η Αστυνομική διερεύνηση του είναι πολύ δύσκολη, απαιτεί δε άριστη εκπαίδευση και εξειδικευμένες γνώσεις.

Εξειδικευμένες γνώσεις επίσης απαιτούνται και για όσους άλλους

ασχολούνται με την συγκεκριμένη μορφή εγκλήματος (Εισαγγελείς, Δικαστές, Δικηγόρους).

4. Σχέση εγκλήματος στον κυβερνοχώρο και εγκλήματος που τελείται με ηλεκτρονικό υπολογιστή

Το έγκλημα στον κυβερνοχώρο είναι μία ειδικότερη μορφή του ηλεκτρονικού εγκλήματος, το οποίο με τη σειρά του είναι μία ειδικότερη μορφή του "κοινού εγκλήματος", όπως αυτό προσδιορίζεται στο άρθρο 14 Π.Κ.

Ως ηλεκτρονικό έγκλημα μπορεί να οριστεί αυτό που σχετίζεται άμεσα με την κατάχρηση των δυνατοτήτων των ηλεκτρονικών υπολογιστών.

Ως έγκλημα που διαπράττεται με ηλεκτρονικό υπολογιστή μπορεί να χαρακτηριστεί κάθε παράνομη, ανήθικη ή χωρίς δικαίωμα συμπεριφορά, που σχετίζεται με την αυτόματη επεξεργασία ή μετάδοση δεδομένων.

Σημειώνεται ότι ο ορισμός αυτός διατυπώθηκε για πρώτη φορά το 1983 από ειδική ομάδα εμπειρογνομόνων του ΟΑΣΑ, που συνεστήθη ειδικώς για να εξετάσει το θέμα της ηλεκτρονικής εγκληματικότητας. Ο ορισμός αυτός βέβαια είναι πολύ ευρύς και είναι ευνόητο ότι μόνον ως "οδηγός" μπορεί να χρησιμοποιηθεί. Η οριστικοποίηση του επαφίεται στον Εθνικό Νομοθέτη και στη νομολογία των Δικαστηρίων.

5. Συνήθη εγκλήματα του κυβερνοχώρου

Τα πλέον συνηθισμένα εγκλήματα που παρουσιάζονται αυτή την στιγμή στον κυβερνοχώρο είναι: Οι απάτες (με πιστωτικές κάρτες ή μη), η διακίνηση παιδικής πορνογραφίας, εγκλήματα κατά της Εθνικής Ασφάλειας (οδηγίες για κατασκευή Βομβών), οδηγίες για παρασκευή ναρκωτικών. Με κριτήριο το προσβαλλόμενο έννομο αγαθό, τα εγκλήματα που διαπράττονται στο διαδίκτυο μπορούν να διακριθούν:

σε εγκλήματα κατά των προσωπικών δικαιωμάτων του πολίτη, σε εγκλήματα εναντίον του κοινωνικού συνόλου και σε εγκλήματα εναντίον περιουσιακών αγαθών.

1.Γενικές παρατηρήσεις

Το μεγάλο ερώτημα που προκύπτει από την σχέση διαδικτύου και νομοθεσίας είναι, αν ο παγκόσμιος ιστός μπορεί να ελεγχθεί νομοθετικώς. Η απάντηση είναι: Πάρα πολύ δύσκολα και σε πολύ περιορισμένο τομέα. Και αυτό γιατί η τεχνολογία εξελίσσεται τόσο γρήγορα, που η νομοθεσία, όσο και αν προσπαθεί "ασθμαίνουσα", αδυνατεί να την προφτάσει. Επιπλέον για την αντιμετώπιση του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο απαιτούνται εξειδικευμένες γνώσεις, τις οποίες κατά την κρίση μου δεν κατέχουν (ακόμα) στον Ελληνικό Δικαικό χώρο οι αρμόδιες για την έρευνα, δίωξη και εκδίκαση των σχετικών εγκλημάτων Αρχές.

Στο ποινικό πεδίο οι έννομες τάξεις έρχονται κατά κανόνα εκ των υστέρων να ρυθμίσουν νομοθετικώς τις καταστάσεις, πιεζόμενες από τα πράγματα. Κλασσικό παράδειγμα στον τομέα της τεχνολογίας αποτελεί η εμφάνιση των εγκλημάτων που διαπράττονται με ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Πριν από δεκαπέντε χρόνια περίπου η "συμβατική νομοθεσία" δεν επαρκούσε για την αντιμετώπιση τους. Σήμερα όλες οι προηγμένες (τουλάχιστον) χώρες έχουν καταρτίσει σχετική νομοθεσία για την αντιμετώπιση της ηλεκτρονικού εγκλήματος. Η νομοθεσία όμως αυτή, ενώ επαρκεί για την "κάλυψη" των εγκλημάτων που διαπράττονται με την χρήση υπολογιστών, δεν επαρκεί για να "καλύψει" τα εγκλήματα που διαπράττονται στο διαδίκτυο.

Στο ίδιο σημείο με αυτό της προ δεκαπενταετίας, νομοθετικής ελλείψεως βρίσκονται σήμερα οι έννομες τάξεις, όσον αφορά το θέμα του εγκλήματος στον κυβερνοχώρο. Πολλά από τα εγκλήματα που έχουν παρουσιαστεί στο διαδίκτυο, δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν με την συμβατική νομοθεσία, στο χώρο τουλάχιστο του ποινικού δικαίου. Σημειώνεται ότι ελάχιστα κράτη έχουν θεσπίσει μέχρι σήμερα νομοθεσία για την αντιμετώπιση του σχετικού προβλήματος.

Στην Γερμανία έχει ψηφιστεί από 13-6-1997 νόμος για την ρύθμιση των γενικών συνθηκών σχετικά με τις υπηρεσίες πληροφόρησης και επικοινωνίας.

Στις Η.Π.Α. ισχύει ο " Electronic Privacy Act " του 1986, ο οποίος αποβλέπει στην προστασία από την παράνομη πρόσβαση σε αποθηκευμένα δεδομένα, ενώ ο Νόμος "NET ACT" του 1997 αποβλέπει στην προστασία των προϊόντων πνευματικής ιδιοκτησίας που διακινούνται και διανέμονται παράνομα.

Στην Βρετανία ισχύει ο Νόμος " Computer Misuse Act " του 1990.

Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι δεν απαιτείται η κατάρτιση νέας νομοθεσίας για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας στον κυβερνοχώρο και ότι δεν υπάρχει νομικό κενό στο διαδίκτυο, διότι αναλογικά το "κοινό δίκαιο" μπορεί να εφαρμοστεί και στον χώρο του διαδικτύου. Η άποψη βέβαια αυτή είναι εμφανώς εσφαλμένη, καθότι στον ποινικό τουλάχιστο χώρο, δεν ισχύει η αρχή της αναλογίας.

2. Ελληνική Νομοθεσία

Στην Ελληνική έννομη τάξη δεν υπάρχει νόμος που να αναφέρεται αποκλειστικώς σε θέματα διαδικτύου και ειδικότερα να ρυθμίζει την συμπεριφορά των χρηστών του διαδικτύου από άποψη ποινικού δικαίου. Η Ελλάδα συνεργάζεται με τα άλλα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του Συμβουλίου της Ευρώπης, καθώς και άλλων Διεθνών Οργανισμών, για την αντιμετώπιση των σχετικών θεμάτων.

Διευκρινίζεται ότι ο Ν. 1805/88, αφορά τα εγκλήματα που διαπράττονται με ηλεκτρονικούς υπολογιστές. Στο βαθμό λοιπόν που τα προβλεπόμενα εγκλήματα (370B, 370Γ, 386A) διαπράττονται και σε περιβάλλον Διαδίκτυο, τότε τα άρθρα αυτά, εφαρμόζονται και στις συγκεκριμένες περιπτώσεις.

Είναι γνωστό ότι για να "μπει" κάποιος στον κυβερνοχώρο απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί η χρήση του τομέα τηλεπικοινωνιών (σταθερού ή κινητού τηλεφώνου). Κατά συνέπεια οι σχετικοί με τις τηλεπικοινωνίες νόμοι έχουν άμεση ή έμμεση σχέση με την χρήση του διαδικτύου. Με άλλα λόγια το διαδίκτυο δεν είναι τίποτα άλλο παρά μια μορφή επικοινωνίας που γίνεται με την βοήθεια ή διαμέσου των τηλεπικοινωνιών. Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω σχετικοί με το διαδίκτυο Νόμοι είναι:

α) Ο Ν. 2246/20.10.1994 για την «Οργάνωση και Λειτουργία του Τομέα Τηλεπικοινωνιών» καθώς και η Υπουργική απόφαση (ΥΑ) 74.631/18.7.1995 του Υπουργού Μεταφορών, που εκδόθηκε προς υλοποίηση του. Η Υπουργική αυτή απόφαση ρυθμίζει τις προϋποθέσεις και την διαδικασία υποβολής δηλώσεως για λήψη αδείας για την άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας στον τομέα των τηλεπικοινωνιών.

β) Ο Ν. 2774/22.12.99 προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, σε συνδυασμό με το Ν. 2472/10.4.97 «προστασία ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

γ) Ο Ν. 2225/20.7.94 για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης και επικοινωνίας.

α) Ν. 2246/94 " Οργάνωση και Λειτουργία του τομέα τηλεπ/νιών"

Ο Νόμος αυτός, ο οποίος αντικατέστησε το Ν. 2075/92 ρυθμίζει και θέματα σχετικά με το διαδίκτυο. Σκοπός του είναι η καθιέρωση ρυθμιστικού πλαισίου ολοκληρωμένης πολιτικής για τη λειτουργία του τομέα των τηλεπικοινωνιών της χώρας.

Χαρακτηριστικά γνωρίσματα του είναι ότι:

Προσδιορίζει όχι μόνον τεχνικούς, αλλά και νομικούς όρους. Έτσι σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. Δ, φορείς παροχής τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών είναι τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα τα οποία παρέχουν στο κοινό τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες υπό καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού με βάση την άδεια ή δήλωση ή έγκριση.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 περ. Ε, φορείς εγκατάστασης-συντήρησης τηλεπικοινωνιακού τερματικού εξοπλισμού είναι τα φυσικά ή νομικά πρόσωπα, στα οποία έχει χορηγηθεί άδεια σύνδεσης με το δημόσιο τηλεπικοινωνιακό δίκτυο και συντήρησης τηλεπικοινωνιακού τερματικού εξοπλισμού υπό καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού.

Κατά το άρθρο 2 περ. ΚΑ, άδεια παροχής τηλεπικοινωνιακής υπηρεσίας είναι η ατομική διοικητική πράξη, βάσει της οποίας επιτρέπεται σε ορισμένη τηλεπικοινωνιακή επιχείρηση να παρέχει ελευθέρως και σε εμπορική βάση, καθορισμένες τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες, καθώς και να αναλαμβάνει κάθε αναγκαία δραστηριότητα για την ίδρυση, ανάπτυξη ή επέκταση, εγκατάσταση και λειτουργία των απαιτούμενων για την εν λόγω παροχή διευκολύνσεων.

Με το νόμο αυτό (άρθρο 2 παρ. 3 Ν. 2246/94) συνιστάται *Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών* (Ε.Ε.Τ.), η οποία έχει όχι μόνον τεχνικές, αλλά και νομικές αρμοδιότητες. Ειδικότερα γνωμοδοτεί κατά την έκδοση των κωδίκων δεοντολογίας. Επίσης επιβάλλει διοικητικά πρόστιμα, για όσες διοικητικές παραβάσεις προβλέπονται από το άρθρο 4 του νόμου αυτού. Έχει επίσης

αρμοδιότητα ερευνητική (προανακριτική) για συλλογή στοιχείων σύμφωνα με όσα ορίζονται στο άρθρο 2 παρ. 4 περ. 3γ του νόμου αυτού.

β) Ο Ν. 2774/22.12.99 «προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα», σε συνδυασμό με το Ν. 2472/10.4.97 «προστασία ατόμου από την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα».

Ο Ν. 2774/22.12.1999, ο οποίος αναφέρεται στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα, αποτελεί ειδικότερη μορφή του Ν. 2472/97, και αποτελεί υλοποίηση της οδηγίας 97/66/E.K. Απαιτείται η χρήση τηλεπικοινωνιών στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Δηλαδή οι προηγμένες ψηφιακές τεχνολογίες στα δημόσια τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, δημιουργούν ειδικές απαιτήσεις στην προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (βλ. Εισηγ. Έκθεση Νόμου 2774/99).

Σκοπός του νόμου αυτού είναι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων των ατόμων και ιδίως της ιδιωτικής ζωής και η θέσπιση των προϋποθέσεων για την επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα στον τηλεπικοινωνιακό τομέα.

Ο ν. 2472/1997 (ΦΕΚ 50 Α/10.4.1997) προστατεύει το άτομο από την αυτοπονημένη ή μη επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής του Ν. 2472/97 στο διαδίκτυο αποτελεί η διασύνδεση αρχείων.

γ) Ν. 2225/94 Για την προστασία της ελευθερίας της ανταπόκρισης

Ο νόμος αυτός έχει άμεση σχέση με τον κυβερνοχώρο αφού όπως ήδη ελέχθη το διαδίκτυο δεν είναι τίποτα άλλο, παρά μια μορφή επικοινωνίας που γίνεται δια μέσου των τηλεπικοινωνιών.

Με το άρθρο 1 του Νόμου αυτού (2225/94) ιδρύεται η *Εθνική Επιτροπή Προστασίας Απορρήτου των Επικοινωνιών*, της οποίας αποστολή είναι (μεταξύ των άλλων) και η προστασία του απορρήτου της τηλεφωνικής και κάθε άλλης μορφής τηλεπικοινωνιακής ανταπόκρισης. Έτσι με τις προϋποθέσεις 4 του Νόμου αυτού μπορεί να γίνει η παρακολούθηση (ανταλλαγής) e-mail, π.χ. Ο Α εκβιάζει (άρθρ. 385) τον Β, στέλνοντας e-mail. Ο Β καταγγέλλει στην Αστυνομία. Η Αστυνομία ζητά από τον Παροχέα (ISP) να παρακολουθεί την ανταλλαγή e-mail. Ο παροχέας στην περίπτωση αυτή δεν μπορεί να επικαλεσθεί το απόρρητο

ΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.

3. Συμβούλιο Ευρώπης και έγκλημα στον κυβερνοχώρο.

Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει ασχοληθεί τόσο με το ηλεκτρονικό έγκλημα, όσο και με το έγκλημα στον κυβερνοχώρο. Έχουν εκδοθεί δύο σχετικές με το θέμα συστάσεις και ειδικότερα:

α) Η Σύσταση No R (89) 9 σχετική με το έγκλημα που διαπράττεται με ηλεκτρονικό υπολογιστή (Recommendation No R (89) 9 on Computer-related crime)

β) Η Σύσταση No R (95) 13 για τα ποινικά δικονομικά προβλήματα που συνδέονται με την τεχνολογία των πληροφοριών (Recommendation No R (95) 13 Problems of criminal procedural Law connected with information technology).

Ήδη στο Συμβούλιο της Ευρώπης καταρτίζεται Διεθνής Σύμβαση με αντικείμενο την καταπολέμηση του εγκλήματος στον Κυβερνοχώρο. Στην κατάρτιση της Σύμβασης αυτής συμμετέχει και η Ελλάδα. Σκοπός της Συμβάσεως αυτής είναι η προστασία της Κοινωνίας από το έγκλημα στον κυβερνοχώρο, με την κατάρτιση της κατάλληλης νομοθεσίας και την επίτευξη της ανάλογης με το θέμα Δικαστικής Συνεργασίας μεταξύ των κρατών, που θα υπογράψουν την Σύμβαση. Αρχικώς ως χρονοδιάγραμμα για την περαίωση των εργασιών, είχε τεθεί το τέλος του έτους 1999. Επειδή όμως τα προβλήματα (νομικά και τεχνικά) που προέκυψαν κατά την συζήτηση ήταν τόσα πολλά και τόσο περίπλοκα, ζητήθηκε (και χορηγήθηκε) παράταση της προθεσμίας περαιώσεως μέχρι το τέλος του 2.000.

Η συγκεκριμένη σύμβαση καθιερώνει την υποχρέωση εναρμονίσεως των Εθνικών νομοθεσιών σε θέματα εγκλημάτων στον κυβερνοχώρο τόσο σε θέματα ποινικού, όσο και Αστικού Δικαίου.

Κύριο χαρακτηριστικό της Διεθνούς αυτής Συμβάσεως είναι η υποχρέωση που αναλαμβάνουν τα κράτη-μέλη, να ποινικοποιήσουν ορισμένη συμπεριφορά στο διαδίκτυο, όπως είναι η διανομή πορνογραφικού υλικού στο internet, η «εμπλοκή ανηλίκου σε ερωτική επαφή» με την χρήση του διαδικτύου, η αντιγραφή (χωρίς δικαίωμα) έργων πνευματικής ιδιοκτησίας, η καθιέρωση ποινικής ευθύνης και νομικών προσώπων, που εμπλέκονται σε καθορισμένες

συμπεριφορές.

Η περαίωση της Συμβάσεως αυτής αναμένεται με πολύ ενδιαφέρον, δεδομένου ότι αποτελεί την πρώτη προσπάθεια ρυθμίσεως της εγκληματικότητας αποκλειστικώς στον κυβερνοχώρο.

4. Η θέση της Ευρωπαϊκής Ένωσης απέναντι στο διαδίκτυο

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δεν έμεινε αδιάφορη απέναντι στο ηλεκτρονικό έγκλημα γενικότερα και στον κυβερνοχώρο ειδικότερα. Έτσι στις 17.2.1997 εκδίδεται το Νο 97/C 70/01 ψήφισμα του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών, που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Κύριο χαρακτηριστικό του ψηφίσματος αυτού είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγνωρίζει τα θετικά οφέλη που προσφέρει ο κυβερνοχώρος, ιδιαίτερα στον τομέα της εκπαίδευσης, παρέχοντας δυνατότητες στους πολίτες, μειώνοντας τα εμπόδια ως προς τη δημιουργία και τη διανομή περιεχομένου και προσφέροντας ευρεία πρόσβαση σε όλο και πλουσιότερες πηγές ψηφιακών πληροφοριών. Αναγνωρίζει επίσης το παραπάνω ψήφισμα την ανάγκη καταπολέμησης της παράνομης χρήσης των τεχνικών δυνατοτήτων του κυβερνοχώρου, ιδιαίτερα για αξιόποινες πράξεις κατά των παιδιών. Πριν από την έκδοση του ψηφίσματος αυτού είχαν γίνει για το θέμα διάφορες επίσημες ή ανεπίσημες συναντήσεις.

Χαρακτηριστικό επίσης του ψηφίσματος αυτού είναι ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση διαχωρίζει το περιεχόμενο του διαδικτύου, δηλαδή τα δεδομένα-στοιχεία, που διακινούνται, σε *παράνομο* και *επιβλαβές*.

α) Παράνομο περιεχόμενο του Internet

Το σχετικό ψήφισμα (97/C 70/01/17-2-1997) του Συμβουλίου και των αντιπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης για το παράνομο και επιβλαβές περιεχόμενο του διαδικτύου, δεν καθορίζει τι είναι παράνομο και τι είναι επιβλαβές περιεχόμενο.

Κατά συνέπεια λοιπόν οι έννοιες αυτές θα προσδιοριστούν από το νομοθέτη σε περίπτωση που ψηφιστεί σχετικός νόμος που θα ρυθμίζει την συμπεριφορά όσων "κινούνται" στον χώρο του διαδικτύου. Και λέγοντας εδώ

"νομοθέτη" εννοούμε τον εθνικό νομοθέτη κάθε επιμέρους χώρας.

Στο σημείο όμως αυτό προκύπτει το ερώτημα, εάν οι "εσωτερικές νομοθεσίες" μπορούν αυτοτελώς, να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικός τις παρανομίες στον κυβερνοχώρο, λόγω της φύσεως του εγκλήματος και του ιδιαίτερου τρόπου τελέσεως των. Κατά την άποψη μου, οι εσωτερικές νομοθεσίες από μόνες τους δεν επαρκούν. Απαιτούνται πολυμερείς Διεθνείς Συμβάσεις.

Προς το παρόν ως παράνομο περιεχόμενο μπορεί να θεωρηθεί καθετί που είναι μεν παράνομο (και) εκτός δικτύου, μπορεί δε (τεχνικώς) να κινηθεί και εντός κυβερνοχώρου (π.χ. συκοφαντική δυσφήμιση).

Ενότητα III

«ΑΣΦΑΛΕΙΑ ΔΙΚΤΥΩΝ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ»

1. Πρόταση ευρωπαϊκής πολιτικής

Παράλληλα με την ταχεία αύξηση του αριθμού των χρηστών των δικτύων και συστημάτων πληροφοριών και με την αξία των σχετικών συναλλαγών, αυξάνονται και οι ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια των ηλεκτρονικών δικτύων. Το θέμα της ασφάλειας βρίσκεται πλέον σε κρίσιμο σημείο, συνιστώντας προαπαιτούμενο για την ανάπτυξη των ηλεκτρονικών συναλλαγών και για τη λειτουργία ολόκληρης της οικονομίας. Ο συνδυασμός διαφόρων παραγόντων θέτει την ασφάλεια πληροφοριών και επικοινωνιών στην κορυφή του πολιτικού θεματολογίου της ΕΕ:

➤ Οι κυβερνήσεις έχουν συνειδητοποιήσει το βαθμό εξάρτησης των οικονομιών και των πολιτών τους από την αποτελεσματική λειτουργία των

επικοινωνιακών δικτύων· αρκετές από αυτές έχουν προχωρήσει στην αναθεώρηση των ρυθμίσεών τους σχετικά με την ασφάλεια.

➤ Το Internet έχει δημιουργήσει παγκόσμια συνδεσιμότητα, φέροντας σε επαφή εκατομμύρια δικτύων, μεγάλων και μικρών, με εκατοντάδες εκατομμύρια μεμονωμένους προσωπικών υπολογιστών και, σε αυξανόμενο βαθμό, άλλες διατάξεις, συμπεριλαμβανομένων των κινητών τηλεφώνων). Οι εξωτερικές επιβουλές έχουν έτσι να αντιμετωπίσουν μικρότερο κόστος για να αποκτήσουν πρόσβαση σε πολύτιμες οικονομικές πληροφορίες.

➤ Είναι ευρύτερα γνωστές διάφορες περιπτώσεις ιών που έχουν εισαχθεί στο Internet προκαλώντας εκτεταμένες βλάβες με την καταστροφή πληροφοριών και την παρεμπόδιση πρόσβασης στο δίκτυο. Αυτά τα προβλήματα ασφαλείας δεν περιορίζονται σε μεμονωμένες χώρες, αλλά διαδίδονται με ταχύτητα στα κράτη μέλη.

➤ Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας και της Φέιρα αναγνωρίστηκε το Internet ως κύρια προωθητική δύναμη της παραγωγικότητας των οικονομιών της ΕΕ και δρομολογήθηκε το σχέδιο δράσης eEurope 2002.

Με βάση τα παραπάνω, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Στοκχόλμης, στις 23-24 Μαρτίου 2001 συνεπέρανε ότι *"το Συμβούλιο, από κοινού με την Επιτροπή, θα αναπτύξει συνολική στρατηγική για την ασφάλεια των ηλεκτρονικών δικτύων, καθώς και πρακτικές δράσεις για την εφαρμογή της. Η στρατηγική αυτή πρέπει να παρουσιαστεί εγκαίρως για το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Γκέτεμποργκ."* Η παρούσα ανακοίνωση αποτελεί την απόκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο εν λόγω αίτημα.

Ένα μεταβαλλόμενο περιβάλλον

Ενώ η ασφάλεια έχει καταστεί βασική πρόκληση για τους υπεύθυνους για τη χάραξη πολιτικής, η εξεύρεση κατάλληλης πολιτικής απόκρισης καθίσταται διαρκώς πολυπλοκότερο καθήκον. Λίγα μόλις χρόνια πριν, η ασφάλεια των δικτύων αποτελούσε κατά κύριο λόγο θέμα των κρατικών μονοπωλίων που παρείχαν εξειδικευμένες υπηρεσίες βάσει δημόσιων δικτύων, ιδίως του δικτύου τηλεφωνίας. Η ασφάλεια των συστημάτων πληροφορικής περιοριζόταν στους μεγάλους οργανισμούς και εστιαζόταν στον έλεγχο πρόσβασης. Η καθιέρωση

πολιτικής ασφάλειας αποτελούσε σχετικά σαφή στόχο. Η κατάσταση έχει πλέον μεταβληθεί σημαντικά, εξ αιτίας διάφορων εξελίξεων στο ευρύτερο πλαίσιο της αγοράς, μεταξύ των οποίων και η ελευθέρωση των δικτύων, η σύγκλιση και η παγκοσμιοποίηση.

Τα δίκτυα έχουν πλέον περιέλθει σε ιδιωτική ιδιοκτησία και διαχείριση. Οι υπηρεσίες επικοινωνιών παρέχονται σε ανταγωνιστική βάση, όπου η ασφάλεια αποτελεί μέρος της προσφοράς της αγοράς. Ωστόσο, πολλοί πελάτες δεν γνωρίζουν την έκταση των κινδύνων που διατρέχουν όταν συνδέονται με ένα δίκτυο σχετικά με την ασφάλεια, λαμβάνοντας έτσι τις αποφάσεις τους χωρίς να είναι πλήρως ενήμεροι.

Τα δίκτυα και τα συστήματα πληροφοριών συγκλίνουν. Αυξάνεται συνεχώς η διασύνδεσή τους, παρέχουν το ίδιο είδος αδιάκοπων και εξατομικευμένων υπηρεσιών και, σε ορισμένο βαθμό, χρησιμοποιούν την ίδια υποδομή. Τα τερματικά (προσωπικοί υπολογιστές, κινητά τηλέφωνα κλπ.) έχουν καταστεί ενεργό στοιχείο της αρχιτεκτονικής του δικτύου και μπορούν να συνδεθούν με διάφορα δίκτυα.

Τα δίκτυα είναι διεθνή. Σημαντικό μέρος των σημερινών επικοινωνιών διεξάγεται διασυνοριακά ή μέσω τρίτων χωρών (ενίοτε χωρίς να το γνωρίζει ο τελικός χρήστης)· κατά συνέπεια, κάθε λύση που αφορά κινδύνους για την ασφάλεια πρέπει να συνεκτιμά τα παραπάνω. Τα περισσότερα δίκτυα συγκροτούνται με χρήση εμπορικών προϊόντων από διεθνείς οίκους. Τα προϊόντα ασφαλείας πρέπει να είναι συμβατά με διεθνή πρότυπα.

Η σημασία της πολιτικής

Οι εξελίξεις αυτές περιορίζουν τη δυνατότητα των κυβερνήσεων να επηρεάσουν το επίπεδο της ασφάλειας των ηλεκτρονικών επικοινωνιών των πολιτών και των επιχειρήσεών τους. Τούτο δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι ο δημόσιος τομέας έπαυσε να διαδραματίζει ρόλο, και αυτό για διάφορους λόγους:

Κατά πρώτο λόγο, ισχύουν σε κοινοτικό επίπεδο διάφορα νομικά μέτρα με συγκεκριμένο αντίκτυπο για την ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών. Ιδίως το ευρωπαϊκό πλαίσιο για τις τηλεπικοινωνίες και την προστασία των δεδομένων περιλαμβάνει διατάξεις, για φορείς εκμετάλλευσης και παρόχους υπηρεσιών, που

εξασφαλίζουν επίπεδο ασφάλειας αντίστοιχο με τους σχετικούς κινδύνους.

Δεύτερον, αυξάνονται οι ανησυχίες σχετικά με τη εθνική ασφάλεια, στο βαθμό που τα συστήματα πληροφοριών και τα δίκτυα επικοινωνιών έχουν αποβεί καθοριστικής σημασίας παράγων για άλλες υποδομές (π.χ. ύδρευση και παροχή ηλεκτρικής ενέργειας) και για άλλες αγορές (π.χ. η παγκόσμια χρηματοπιστωτική αγορά).

Τέλος, υπάρχουν λόγοι που απαιτούν την ανάληψη δράσης από τις κυβερνήσεις ως αντίδραση σε ατέλειες της αγοράς. Οι τιμές της αγοράς δεν αντικατοπτρίζουν πάντοτε επακριβώς τις δαπάνες και τα οφέλη των επενδύσεων για βελτίωση της ασφάλειας των δικτύων, ενώ ούτε οι πάροχοι, ούτε οι χρήστες υφίστανται πάντοτε το σύνολο των συνεπειών της συμπεριφοράς τους. Ο έλεγχος των δικτύων διαχέεται μεταξύ πολλών φορέων και οι αδυναμίες ενός συστήματος μπορεί να αποτελέσουν αντικείμενο εκμετάλλευσης για επίθεση σε άλλο σύστημα. Ο σύνθετος χαρακτήρας των δικτύων δυσχεραίνει την ορθή εκτίμηση δυνητικών κινδύνων εκ μέρους των χρηστών.

Στο κεφάλαιο 2 ορίζεται η ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών, περιγράφονται οι κύριες επιβουλές για την ασφάλεια και αποτιμώνται οι τρέχουσες λύσεις. Στόχος είναι να υπάρξει η βάση για την κατανόηση της ασφάλειας δικτύων και πληροφοριών, απαραίτητο για να γίνουν αντιληπτές οι προτεινόμενες λύσεις πολιτικής. Δεν επιδιώκεται να δοθεί εξαντλητική τεχνική εποπτεία των θεμάτων ασφάλειας.

Στο κεφάλαιο 3 προτείνεται ευρωπαϊκή πολιτική που στοχεύει στη βελτίωση της ασφάλειας δικτύων και πληροφοριών. Βασίζεται σε ανάλυση της ανάγκης για συμπλήρωση των λύσεων της αγοράς με δράσεις πολιτικής. Απαριθμείται σειρά συγκεκριμένων μέτρων πολιτικής, κατ' απαίτηση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Στοκχόλμης. Η προτεινόμενη πολιτική θα πρέπει να θεωρηθεί αναπόσπαστο στοιχείο του υφιστάμενου πλαισίου για υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, προστασία δεδομένων και - πρόσφατα - για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας στον κυβερνοχώρο.

2. Ανάλυση θεμάτων της ασφάλειας δικτύων και πληροφοριών

2.1. Τι είναι η ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών;

Τα δίκτυα είναι συστήματα από τα οποία τα δεδομένα κυκλοφορούν, αποθηκεύονται και υφίστανται επεξεργασία. Αποτελούνται από συστατικά στοιχεία μεταφοράς (καλώδια, δρομολογητές, πύλες, μεταγωγείς κλπ.), και υπηρεσίες υποστήριξης (σύστημα ονομάτων τομέα περιλαμβανομένων των βασικών εξυπηρετητών, υπηρεσία αναγνώρισης καλούντος, υπηρεσίες ελέγχου ταυτότητας κλπ.). Συνδεδεμένες με τα δίκτυα είναι ένα αυξανόμενο ευρύ φάσμα εφαρμογών (συστήματα διανομής ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, φυλλομετρητές, κλπ.) και τερματικός εξοπλισμός (τηλεφωνική συσκευή, υπολογιστές υπηρεσίας, προσωπικοί υπολογιστές, κινητά τηλέφωνα, ηλεκτρονικές ατζέντες, οικιακές συσκευές, βιομηχανικές μηχανές, κλπ.). Η κατανομή αυτή καθιστά δυνατή την αντιμετώπιση, τόσο της ασφάλειας δικτύων, όσο και τις ασφάλειας κατά τη χρήση δικτύων.

Οι γενικές απαιτήσεις ασφάλειας δικτύων και συστημάτων πληροφοριών μπορούν να διατυπωθούν με τα εξής τέσσερα, αλληλοσυνδεόμενα χαρακτηριστικά:

i) Διάθεση – σημαίνει ότι τα δεδομένα είναι προσβάσιμα και οι υπηρεσίες λειτουργούν, παρά ενδεχόμενες διαταραχές, όπως διακοπή τροφοδοσίας, φυσικές καταστροφές, ατυχήματα ή επιθέσεις. Τούτο έχει ιδιαίτερη σημασία σε περιπτώσεις που βλάβες του δικτύου επικοινωνιών μπορούν να προξενήσουν κατάρρευση άλλων νευραλγικής σημασίας δικτύων, όπως είναι οι αερομεταφορές ή η παροχή ηλεκτρικής ενέργειας.

ii) Επαλήθευση ταυτότητας – είναι η επιβεβαίωση της δηλούμενης ταυτότητας φορέων ή χρηστών. Απαιτούνται κατάλληλες μέθοδοι επαλήθευσης ταυτότητας για διάφορες εφαρμογές και υπηρεσίες, όπως είναι η ηλεκτρονική σύναψη σύμβασης, ο έλεγχος της πρόσβασης σε ορισμένα δεδομένα και υπηρεσίες (π.χ. για τους τηλεργαζόμενους) και η επαλήθευση ιστοθέσεων (π.χ. για ιντερνετικές τράπεζες). Πρέπει επίσης να περιλαμβάνεται η δυνατότητα ανωνυμίας, δεδομένου ότι πολλές υπηρεσίες δεν χρειάζονται την ταυτότητα του χρήστη, αλλά μόνο αξιόπιστη επιβεβαίωση ορισμένων κριτηρίων (αποκαλούμενων "ανώνυμα διαπιστευτήρια", όπως η φερεγγυότητα).

iii) Ακεραιότητα – είναι η επιβεβαίωση ότι δεδομένα που έχουν αποσταλεί, παραληφθεί η αποθηκευθεί είναι πλήρη και δεν έχουν υποστεί αλλοίωση. Τούτο έχει ιδιαίτερη σημασία σε συνάρτηση με την επαλήθευση ταυτότητας για τη σύναψη συμβάσεων, ή όπου είναι καθοριστικής σημασίας η ακρίβεια των δεδομένων (ιατρικά δεδομένα, βιομηχανικός σχεδιασμός κλπ.).

iv) Τήρηση του απορρήτου – είναι η προστασία επικοινωνιών ή αποθηκευμένων δεδομένων έναντι υποκλοπής και ανάγνωσης από μη εξουσιοδοτημένα άτομα. Απαιτείται ιδιαίτερα για τη μετάδοση ευαίσθητων δεδομένων και είναι μία από τις απαιτήσεις που ανταποκρίνεται στο μέλημα προστασίας της ιδιωτικής ζωής των χρηστών δικτύων επικοινωνιών.

Πρέπει να καλύπτεται το σύνολο των γεγονότων που συνιστούν κίνητρο για την ασφάλεια, και όχι μόνο των κακόβουλων συμβάντων. Από τη σκοπιά του χρήστη, επιβουλές όπως είναι περιβαλλοντικά συμβάντα ή ανθρώπινο σφάλμα και που αποδιοργανώνουν το δίκτυο, δυνητικά είναι εξίσου δαπανηρές όπως και οι κακόβουλες επιθέσεις. Η ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών μπορεί επομένως να οριστεί ως η δυνατότητα ενός δικτύου ή συστήματος πληροφοριών να αντισταθεί, σε δεδομένο επίπεδο αξιοπιστίας, σε τυχαία συμβάντα ή κακόβουλες ενέργειες που θέτουν σε κίνδυνο τη διάθεση, την επαλήθευση ταυτότητας, την ακεραιότητα και την τήρηση του απορρήτου των δεδομένων που έχουν αποθηκευθεί ή μεταδοθεί καθώς και τις συναφείς υπηρεσίες που παρέχονται είτε είναι προσβάσιμες μέσω των δικτύων και συστημάτων αυτών.

2.2. Επισκόπηση των επιβουλών κατά της ασφαλείας

Εταιρείες που βασίζονται στο δίκτυο για πωλήσεις ή για την οργάνωση διανομής εφοδίων μπορεί να παραλύσει εξαιτίας μιας επίθεσης του τύπου "άρνηση υπηρεσίας". Μπορεί να γίνει υποκλοπή και κατάχρηση προσωπικών και οικονομικών πληροφοριών. Μπορεί να απειληθεί ή εθνική ασφάλεια. Τα παραδείγματα αυτά αποτελούν ένδειξη των κινδύνων που διατρέχει η ανεπαρκής ασφάλεια. Γίνεται διάκριση ανάμεσα σε εμπρόθετες επιθέσεις και σε ακούσιες. Στόχος είναι να καθοριστεί ο τύπος των κινδύνων για την ασφάλεια ώστε να τεθούν οι βάσεις για να καθιερωθεί, στο κεφάλαιο 3, πλαίσιο πολιτικής για τη βελτίωση της ασφαλείας.

2.2.1. Υποκλοπή επικοινωνιών

Οι ηλεκτρονικές επικοινωνίες μπορούν να υποκλαπούν και τα δεδομένα να αντιγραφούν ή να τροποποιηθούν. Η υποκλοπή μπορεί να πραγματοποιηθεί με διάφορους τρόπους. Μεταξύ τους συγκαταλέγεται η φυσική πρόσβαση σε γραμμές του δικτύου, π.χ. λαθροσύνδεση στο καλώδιο, και παρακολούθηση ραδιομεταδόσεων. Τα πλέον κρίσιμα σημεία για την υποκλοπή κίνησης επικοινωνιών είναι τα σημεία διαχείρισης και συγκέντρωσης του δικτύου, όπως δρομολογητές, πύλες, μεταγωγής και εξυπηρετητές λειτουργίας δικτύου.

Η κακόβουλη ή παράνομη υποκλοπή επικοινωνιών πρέπει να διακρίνεται από τις σύννομες δραστηριότητες υποκλοπής / παρακολούθησης. Η υποκλοπή επικοινωνιών για λόγους δημόσιας ασφάλειας επιτρέπεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, για ορισμένους σκοπούς σε όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Υφίσταται νομικό πλαίσιο που παρέχει τη δυνατότητα στις αρχές που είναι εξουσιοδοτημένες για την επιβολή του νόμου να λαμβάνουν δικαστική εντολή ή, στην περίπτωση δύο κρατών μελών, εντολή που έχει εκδοθεί προσωπικά από ανώτερο στην ιεραρχία υπουργό, για την παρακολούθηση επικοινωνιών.

Η παράνομη υποκλοπή μπορεί να προξενήσει βλάβη, τόσο ως παραβίαση της ιδιωτικής ζωής των ατόμων, όσο και μέσω της εκμετάλλευσης των δεδομένων που έχουν υποκλαπεί, όπως συνθηματικών ή στοιχείων από πιστωτικές κάρτες για εμπορικό κέρδος ή δολιοφθορά. Η κατάσταση αυτή θεωρείται ότι αποτελεί έναν από τους κύριους ανασχετικούς παράγοντες για την εμπέδωση του ηλεκτρονικού εμπορίου στην Ευρώπη. Άμυνα έναντι της υποκλοπής μπορεί να προέλθει από φορείς εκμετάλλευσης που εξασφαλίζουν το δίκτυο, όπως απαιτείται βάσει της οδηγίας 97/66/EK και από χρήστες, με την κρυπτοθέτηση δεδομένων που μεταδίδονται μέσω του δικτύου.

Για τους φορείς εκμετάλλευσης, η προστασία του δικτύου έναντι δυνητικής υποκλοπής αποτελεί σύνθετο και δαπανηρό καθήκον. Οι οργανισμοί τηλεπικοινωνιών εξασφάλιζαν, παραδοσιακά, το δίκτυο με ελέγχους φυσικής πρόσβασης σε εγκαταστάσεις και με την έκδοση σχετικών κατευθύνσεων προς το προσωπικό τους. Μόνο σε ευκαιριακή βάση πραγματοποιούνταν κρυπτοθέτηση. Όπου χρησιμοποιούνται ασύρματες λύσεις επιβάλλεται

υποχρέωση εξασφάλισης επαρκούς κρυπτοθέτησης των ραδιομεταδόσεων. Οι φορείς εκμετάλλευσης κινητών επικοινωνιών κρυπτοθετούν την κίνηση μεταξύ του κινητού τηλεφώνου και του σταθμού βάσης. Η ισχύς της κρυπτοθέτησης στις περισσότερες χώρες της ΕΕ είναι χαμηλότερη του τεχνητός εφικτού εξαιτίας των απαιτήσεων διευκόλυνσης της νόμιμης παρακολούθησης. Για τον ίδιο λόγο, είναι δυνατό να ενεργοποιηθεί / απενεργοποιηθεί η κρυπτοθέτηση από τους σταθμούς βάσης, χωρίς γνώση του χρήστη.

Οι χρήστες μπορούν να αποφασίσουν μόνοι τους σχετικά με την κρυπτοθέτηση δεδομένων ή φωνής, ανεξάρτητα από τις διατάξεις ασφάλειας δικτύων. Τα κατάλληλα κρυπτοθετημένα δεδομένα, ακόμα και αν υποκλαπούν, είναι καταληπτά μόνο από τον εξουσιοδοτημένο αποδέκτη τους. Για ουσιαστικά όλους τους τύπους επικοινωνιών διατίθενται ευρύτερα λογισμικό και υλισμικό κρυπτοθέτησης. Με ειδικά προϊόντα μπορεί να κρυπτοθετηθεί μια τηλεφωνική συνδιάλεξη ή μια μετάδοση τηλεομοιοτυπίας. Μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μπορούν να κρυπτοθετηθούν με χρήση ειδικού λογισμικού ή λογισμικό ενταγμένο σε επεξεργαστή κειμένων ή σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Το πρόβλημα για τον χρήστη είναι ότι εάν κρυπτοθετήσει ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ή φωνητική επικοινωνία, πρέπει ο αποδέκτης να είναι σε θέση να αντιληφθεί το μήνυμα. Ο εξοπλισμός ή το λογισμικό πρέπει να είναι διαλειτουργικά. Πρέπει επίσης να γνωρίζουν το κλειδί αποκρυπτοθέτησης, γεγονός που σημαίνει ότι θα πρέπει να υφίσταται μηχανισμός παραλαβής του κλειδιού συμπεριλαμβανομένης κατάλληλης επαλήθευσης ταυτότητας του κλειδιού. Η κρυπτοθέτηση έχει σημαντικό χρηματικό και άλλο κόστος, ενώ οι χρήστες συχνά δεν διαθέτουν πληροφόρηση σχετικά με κινδύνους και οφέλη της ασφάλειας, γεγονός που τους δυσχεραίνει κατά τη λήψη των βέλτιστων αποφάσεων.

Συχνά χρησιμοποιούμενο ασφαλές σύστημα για το Internet είναι το “Ασφαλές επίπεδο υποδοχής” (SSL). Με το SSL κρυπτοθετείται η επικοινωνία μεταξύ ενός εξυπηρετητή ιστού και του φυλλομετρητή ιστού του χρήστη. Ανασχετικός παράγοντας για την εμπέδωση της τεχνολογίας αυτής, ιδίως της ισχυρότερης έκδοσης (128 δυφία), ήταν ο περιοριστικός έλεγχος εξαγωγών των ΗΠΑ. Το καθεστώς του ελέγχου εξαγωγών των ΗΠΑ αναθεωρήθηκε πρόσφατα,

έπειτα από τη θέσπιση του λιγότερο περιοριστικού κοινοτικού καθεστώτος για τον έλεγχο εξαγωγών προϊόντων και τεχνολογιών διπλής χρήσης. Σύμφωνα με τις στατιστικές, ο αριθμός των ασφαλών εξυπηρετητών ιστού στην Ευρώπη υπολείπεται κατά πολύ του αντίστοιχου στις ΗΠΑ (βλέπε γράφημα).

Φορείς εκμετάλλευσης, οι χρήστες και παραγωγοί, αντιμετωπίζουν το πρόβλημα ανταγωνιστικών και μη διαλειτουργικών προτύπων. Για παράδειγμα, στο πεδίο των ασφαλών ηλεκτρονικών μηνυμάτων, δύο πρότυπα των ΗΠΑ ανταγωνίζονται για την κυρίαρχη θέση. Η Ευρώπη είχε στην περίπτωση αυτή περιορισμένη επίδραση. Ως αποτέλεσμα, πληθώρα μη ευρωπαϊκών προϊόντων εφαρμόζουν τα εν λόγω πρότυπα, ενώ η πρόσβαση για τους ευρωπαίους χρήστες εξαρτάται από την εξαγωγική πολιτική ελέγχου εξαγωγών των Ηνωμένων Πολιτειών.

Μολονότι εκφράζεται ανησυχία όσον αφορά το επίπεδο ασφάλειας που προσφέρεται από πολλά από αυτά τα προϊόντα (πρβλ. Echelon), ορισμένες κυβερνήσεις της ΕΕ εξετάζουν τη χρήση λογισμικού ανοικτής πηγής για αύξηση του επιπέδου αξιοπιστίας των προϊόντων κρυπτοθέτησης. Ωστόσο, πρόκειται ακόμα για το πιλοτικό στάδιο, δεν έχει υπάρξει συντονισμός, ενώ δεν αποκλείεται οι δυνάμεις της αγοράς να είναι ισχυρότερες από τις προσπάθειες μεμονωμένων κυβερνήσεων. Το θέμα αυτό μπορεί να αντιμετωπιστεί καλύτερα με την πραγματοποίηση διεξοδικής αξιολόγησης, τόσο των εμπορικών όσο και των προϊόντων ανοιχτής πηγής.

2.2.2. Μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε υπολογιστές και δίκτυα υπολογιστών

Η μη εξουσιοδοτημένη πρόσβαση σε έναν υπολογιστή ή σε ένα δίκτυο υπολογιστών πραγματοποιείται συνήθως κακόβουλα με την πρόθεση αντιγραφής, τροποποίησης ή καταστροφής δεδομένων. Τούτο τεχνικώς αποκαλείται παρείσφρηση και μπορεί να γίνει με διαφορετικούς τρόπους, με την αξιοποίηση πληροφοριών που προέρχονται από το εσωτερικό, επιθέσεις 'λεξικού' με βίαιες επιθέσεις (εκμεταλλευόμενη την τάση των ατόμων να χρησιμοποιούν προβλέψιμα συνθηματικά), με χειραγώγηση (εκμεταλλευόμενη την τάση των ανθρώπων να αποκαλύπτουν πληροφορίες σε φαινομενικά

αξιόπιστα άτομα) και με την υποκλοπή συνθηματικών. Συχνά πραγματοποιείται από το εσωτερικό των οργανισμών (επιθέσεις εκ των έδρων).

Η μη εξουσιοδοτημένη παρείσφρηση έχει ενίοτε ως κίνητρο διανοητική πρόκληση και όχι κερδοσκοπία. Ωστόσο, αυτό που αρχίζει ως μια διαδικασία παρενόχλησης (συχνά περιγράφεται ως 'hacking') αναδεικνύει τα τρωτά σημείων των δικτύων πληροφοριών και παρακινεί άτομα με εγκληματική ή δόλια πρόθεση να εκμεταλλευθούν αυτές τις αδυναμίες. Η προστασία εναντίον της μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης σε προσωπικές πληροφορίες, περιλαμβανομένων οικονομικών πληροφοριών, τραπεζικών λογαριασμών και δεδομένων υγείας, αποτελεί δικαίωμα των ατόμων. Για τον δημόσιο τομέα και τη βιομηχανία, οι επιβουλές κυμαίνονται από την οικονομική κατασκοπεία έως τη δυνητική τροποποίηση εσωτερικών ή δημόσιων δεδομένων, συμπεριλαμβανομένης της αλλοίωσης του περιεχομένου ιστοθέσεων. Η πλέον κοινή μέθοδος προστασίας έναντι μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης είναι οι έλεγχοι συνθηματικού ή εγκατάσταση στεγανών. Ωστόσο, με αυτά παρέχεται περιορισμένη μόνο προστασία και πρέπει να συμπληρώνεται και από άλλους ελέγχους ασφαλείας. Ανάμεσά τους μπορεί να συγκαταλεχθεί η αναγνώριση επιθέσεων, η ανίχνευση παρείσφρησης και οι έλεγχοι στο επίπεδο εφαρμογής (περιλαμβανομένων των έξυπνων καρτών). Η αποτελεσματικότητα των ελέγχων εξαρτάται από το κατά πόσο ανταποκρίνεται στους κινδύνους που αναφέρονται στο εκάστοτε περιβάλλον. Πρέπει να επιτευχθεί η ισορροπία μεταξύ της προστασίας του δικτύου και των πλεονεκτημάτων της ελεύθερης πρόσβασης. Εξαιτίας των ταχέων αλλαγών που έχουν σημειωθεί και των παρεπόμενων νέων επιβουλών κατά των δικτύων, υφίσταται η ανάγκη συνεχούς ανεξάρτητης επισκόπησης των ελέγχων ασφαλείας δικτύου. Οι δυνητικές λύσεις θα παραμείνουν ανεκμετάλλετες εάν οι χρήστες και οι πάροχοι δεν συνειδητοποιήσουν πλήρως τη δυνητική ευπάθεια του δικτύου τους. Στο παραπάνω γράφημα παρουσιάζεται επισκόπηση της τρέχουσας χρήσης προϊόντων ασφαλείας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (οι στατιστικές βασίζονται σε έρευνα που διεξήχθη τον Φεβρουάριο του 2001, στο πλαίσιο της συγκριτικής αξιολόγησης Europe 2002).

2.2.3. Διατάραξη δικτύων

Τα δίκτυα είναι σε μεγάλο βαθμό ψηφιακοποιημένα και ελέγχονται από υπολογιστές. Ο πλέον κοινός λόγος διατάραξης δικτύου υπήρξε κατά το παρελθόν η βλάβη στο σύστημα υπολογιστή που ελέγχει το δίκτυο και οι επιθέσεις εναντίον δικτύου κατευθύνονταν κυρίως στους προς τους εν λόγω υπολογιστές. Σήμερα, οι περισσότερες επιθέσεις εκμεταλλεύονται τις αδυναμίες και ευπάθειες των συστατικών στοιχείων του δικτύου/λειτουργικά συστήματα, δρομολογητές, μεταγωγείς, εξυπηρετητές ονομάτων κλπ.).

Ενώ οι επιθέσεις κατά του τηλεφωνικού συστήματος δεν αποτέλεσαν σοβαρή πηγή προβληματισμού κατά το παρελθόν, οι επιθέσεις στο Internet είναι αρκετά διαδεδομένες. Τούτου οφείλεται στο γεγονός ότι τα σήματα ελέγχου του τηλεφώνου είναι διακριτά από την τηλεφωνική κίνηση και μπορούν να προστατευθούν· αντίθετα, με το Internet παρέχεται στους χρήστες η δυνατότητα πρόσβασης στους κεντρικούς υπολογιστές της διαχείρισης. Το τηλεφωνικό δίκτυο ενδέχεται, ωστόσο, να καταστεί περισσότερο τρωτό στο μέλλον, καθώς θα περιλάβει βασικά στοιχεία του Internet και το επίπεδο ελέγχου του θα ανοιχτεί σε άλλους.

Οι επιθέσεις δύναται να λάβουν διάφορες μορφές:

➤ Επιθέσεις εναντίον εξυπηρετητών ονομάτων τομέα: Το Internet εξαρτάται από τη λειτουργία του συστήματος ονομάτων τομέα (DNS), μέσω των οποίων εύχρηστα ονόματα (π.χ. www.euroopa.eu.int) μεταφράζονται σε αφηρημένες δικτυακές διευθύνσεις (π.χ. IP αριθ. 147.67.36.16). Εάν πάθει βλάβη μέρος του DNS δεν μπορούν να εντοπιστούν ορισμένες ιστοθέσεις και ενδέχεται να διακοπεί η διανομή μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Η αλλοίωση σε επίπεδο κύριων εξυπηρετητών DNS ή άλλων εξυπηρετητών ονομάτων ανωτάτου επιπέδου θα μπορούσε οδηγήσει σε ευρύτερη διατάραξη του δικτύου. Στις αρχές του τρέχοντος έτους ανακαλύφθηκαν ορισμένα τρωτά σημεία στο λογισμικό βάσει του οποίου λειτουργούν οι περισσότεροι εξυπηρετητές ονομάτων.

➤ Επιθέσεις δρομολόγησης: Η δρομολόγηση στο Internet είναι σε μεγάλο βαθμό αποκεντρωμένη. Κάθε δρομολογητής ενημερώνει σε τακτά χρονικά διαστήματα τους γειτονικούς δρομολογητές σχετικά με τα δίκτυα που

γνωρίζει και τον τρόπο πρόσβασης σε αυτά. Το αδύνατο σημείο εντοπίζεται στην αδυναμία επαλήθευσης των εν λόγω πληροφοριών επειδή, λόγω σχεδιασμού, είναι ελάχιστη η γνώση κάθε δρομολογητή σχετικά με την τοπολογία του δικτύου. Κατά συνέπεια, κάθε δρομολογητής μπορεί να αυτοπαρουσιάζεται ως η καλύτερη διαδρομή για κάθε προορισμό και να χρησιμεύει ως τρόπος υποκλοπής, παρεμπόδισης ή τροποποίησης της κίνησης προς την εν λόγω κατεύθυνση.

➤ Κατάκλιση και επιθέσεις άρνησης παροχής υπηρεσίας: Με αυτή τη μορφή επίθεσης προκαλείται διατάραξη του δικτύου κατακλύζοντάς το με τεχνητά μηνύματα που παρεμποδίζουν ή περιορίζουν τη θεμιτή πρόσβαση. Είναι παρόμοιο με τον αποκλεισμό τηλεομοιοτυπικών συσκευών μέσω αποστολής μακροσκελών και επαναλαμβανόμενων μηνυμάτων. Με τις επιθέσεις κατάκλισης επιχειρείται η υπερφόρτωση εξυπηρετητών του ιστού ή τη διαχείριση χωρητικότητας Ιντερνετικών παροχών υπηρεσιών Internet (ISP) με μηνύματα που δημιουργούνται αυτομάτως.

➤ Οι διακοπές είναι επιζήμιες για ορισμένες ιστοθέσεις με υψηλά χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς ορισμένων μελετών, πρόσφατη επίθεση είχε ως αποτέλεσμα ζημία εκατοντάδων εκατομμυρίων ευρώ, πέραν του ανεκτίμητου πλήγματος για το κύρος του οργανισμού που προσεβλήθη. Οι εταιρείες βασίζονται διαρκώς περισσότερο στην ανεμπόδιστη διάθεση των ιστοσελίδων τους για τις εμπορικές τους συναλλαγές, ενώ οι εταιρείες που βασίζονται στην ιστοθέση τους για έγκαιρη παράδοση είναι ιδιαίτερα ευπαθείς.

Οι επιθέσεις σε εξυπηρετητές DNS αντιμετωπίζονται κατ' αρχήν εύκολα με την επέκταση των πρωτοκόλλων DNS, λόγου χάρη χρησιμοποιώντας ασφαλείς επεκτάσεις DNS που βασίζονται σε κρυπτογραφία δημόσιου κλειδιού. Τούτου συνεπάγεται, ωστόσο, την εγκατάσταση νέου λογισμικού στις μηχανές των πελατών και έως τώρα έχει εφαρμοστεί σε περιορισμένο βαθμό. Εξάλλου, θα πρέπει να καταστεί αποδοτικότερη η διοικητική διαδικασία που απαιτείται για τη βελτίωση της εμπιστοσύνης μεταξύ τομέων DNS.

Πολύ δυσκολότερη είναι η άμυνα εναντίον επιθέσεων κατά του

συστήματος δρομολόγησης. Το Internet έχει σχεδιαστεί για μεγιστοποίηση της ευελιξίας στη δρομολόγηση, καθώς με τον τρόπο αυτό περιορίζεται η πιθανότητα απώλειας υπηρεσίας σε περίπτωση που καταρρεύσει ένα μέρος της υποδομής του δικτύου. Δεν υφίστανται αποτελεσματικά μέσα για ασφαλή πρωτόκολλα δρομολόγησης, ιδίως σε δρομολογητές κορμού.

Ο όγκος των μεταδιδόμενων δεδομένων δεν επιτρέπει λεπτομερές φιλτράρισμα, καθώς η εν λόγω επαλήθευση θα προκαλούσε ακινητοποίηση των δικτύων. Για τον λόγο αυτό τα δίκτυα εκτελούν μόνο βασικό φιλτράρισμα και λειτουργίες ελέγχου πρόσβασης, ενώ οι περισσότερο εξειδικευμένες λειτουργίες ασφαλείας (π.χ. έλεγχος ταυτότητας, ακεραιότητα, κρυπτοθέτηση) τοποθετούνται στα όρια των δικτύων, δηλ. στα τερματικά και στους εξυπηρετητές δικτύων που λειτουργούν ως τερματικά σημεία.

2.2.4. Εκτέλεση κακόβουλου λογισμικού που τροποποιεί ή καταστρέφει δεδομένα

Οι υπολογιστές λειτουργούν με λογισμικό. Δυστυχώς, το λογισμικό μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί και για να θέσει εκτός λειτουργίας έναν υπολογιστή, για να εξαλείψει ή να τροποποιήσει δεδομένα. Όπως φαίνεται από τις παραπάνω περιγραφές, εάν ένας τέτοιος υπολογιστής είναι μέρος του δικτύου διαχείρισης, μπορεί η δυσλειτουργία του να έχει εκτεταμένες επιπτώσεις. Ο ιός είναι μια μορφή κακόβουλου λογισμικού. Πρόκειται για ένα πρόγραμμα που αναπαράγει τον κωδικό του προσκολλώμενο σε άλλα προγράμματα με τρόπο ώστε ο κώδικας του ιού να εκτελείται κατά την εκτέλεση του προγράμματος υπολογιστή που έχει προσβληθεί.

Υπάρχουν πολλοί άλλοι τύποι κακόβουλου λογισμικού: ορισμένοι βλάπτουν μόνον τον υπολογιστή όπου έχουν αντιγραφεί, ενώ άλλοι διαδίδονται σε άλλα δικτυωμένα προγράμματα. Υπάρχουν, λόγου χάρη, προγράμματα (με την εντυπωσιακή ονομασία 'λογικές βόμβες') που παραμένουν αδρανή έως την ενεργοποίησή τους από κάποιο γεγονός, όπως μια συγκεκριμένη ημερομηνία, π.χ. *Τρίτη και 13*. Άλλα προγράμματα εμφανίζονται ως καλοήθη, όταν όμως ανοίγουν εκδηλώνουν κακόβουλη επίθεση (για το λόγο αυτό αποκαλούνται "Δούρειοι Ίπποι"). Άλλα προγράμματα (ονομαζόμενα "σκουλήκια") δεν

προσβάλλουν άλλα προγράμματα όπως ο ιός, αλλά δημιουργούν αντίγραφά τους, τα οποία με τη σειρά τους αναπαράγονται, κατακλύζοντας τελικά ολόκληρο το σύστημα.

Οι ιοί μπορούν να είναι ιδιαίτερα καταστροφικοί, όπως φαίνεται και από το υψηλό κόστος ορισμένων πρόσφατων επιθέσεων (π.χ. 'I Love you', 'Melissa' και 'Κουρνικονα'). Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται εποπτικά η αύξηση των ιών που συνάντησαν οι χρήστες Internet στην ΕΕ μεταξύ Οκτωβρίου 2000 και Φεβρουαρίου 2001, (ανά κράτος μέλος). Ποσοστό περίπου 11 % κατά μέσο των ευρωπαϊκών χρηστών Internet δέχθηκαν επίθεση ιού στον οικιακό τους προσωπικό υπολογιστή.

Ο κύριος τρόπος άμυνας είναι λογισμικό κατά των ιών, που διατίθεται σε διάφορες μορφές, λόγου χάρη σαρωτές ιών και απολυμαντές που εντοπίζουν και αχρηστεύουν γνωστούς ιούς. Το κύριο ελάττωμά τους είναι ότι δεν εντοπίζουν εύκολα νέους ιούς, ακόμα και με τακτική ενημέρωση. Άλλο παράδειγμα άμυνας κατά των ιών είναι ο ελεγκτήρας ακεραιότητας. Για να μπορέσει ένας ιός να προσβάλει έναν υπολογιστή θα πρέπει να αλλάξει κάτι στο σύστημα αυτό. Ο έλεγχος ακεραιότητας θα μπορούσε να εντοπίζει τις εν λόγω αλλαγές, ακόμα και αν έχουν προκληθεί από άγνωστους ιούς.

Παρά τα σχετικά ανεπτυγμένα αμυντικά προϊόντα, τα προβλήματα με το κακόβουλο λογισμικό έχουν σημειώσει αύξηση. Δύο είναι οι κύριοι λόγοι για αυτό: πρώτον, ο ανοιχτός χαρακτήρας του Internet επιτρέπει στους επιτιθέμενους να διδάσκονται ο ένας από τον άλλο και να αναπτύσσουν μεθόδους για την παράκαμψη των μηχανισμών προστασίας. Δεύτερον, το Internet διευρύνεται και οι χρήστες τους αυξάνονται, πολλοί από τους οποίους δεν έχουν επίγνωση της ανάγκης να λάβουν μέτρα πρόληψης. Η ασφάλεια θα εξαρτηθεί από το βαθμό της χρήσης του αμυντικού λογισμικού.

2.2.5. Παραπλάνηση / ψευδής δήλωση

Με την αποκατάσταση μιας δικτυακής σύνδεσης ή την παραλαβή δεδομένων, ο χρήστης συνάγει την ταυτότητα του συνομιλητή του με βάση το συγκεκριμένο της επικοινωνίας. Το δίκτυο παρέχει ορισμένες ενδείξεις σχετικά· Ο μεγαλύτερος κίνδυνος επιθέσεων προέρχεται όμως από άτομα που γνωρίζουν

το συγκεκριμένο "από τα μέσα", δηλ. από μνημένους. Όταν ένας χρήστης επιλέγει έναν αριθμό ή έναν τύπο ιντερνετικής διεύθυνσης στον υπολογιστή, αναμένει ότι θα φθάσει στον επιθυμητό προορισμό. Τούτο αρκεί για πολλές εφαρμογές, όχι όμως για σημαντικές επαγγελματικές συναλλαγές ή για ιατρικές, οικονομικές ή επίσημες επικοινωνίες, όπου απαιτείται υψηλότερος βαθμός ελέγχου ταυτότητας, ακεραιότητας και τήρησης του απορρήτου.

Η παραπλάνηση ατόμων ή φορέων είναι επιζήμια κατά διαφορετικούς τρόπους. Οι πελάτες ενδέχεται να τηλεφορτώσουν κακόβουλο λογισμικό από ιστοθέση που αντιποιείται έμπιστη πηγή. Ενδέχεται να δοθούν εμπιστευτικές πληροφορίες σε λάθος άτομα. Η παραπλάνηση είναι δυνατόν να οδηγήσει σε άρνηση αναγνώρισης συμβάσεων κλπ. Η μεγαλύτερη ίσως ζημία είναι το γεγονός ότι η έλλειψη επαλήθευσης ταυτότητας αποτρέπει δυνητική πελατεία. Σε πολλές μελέτες έχει υπογραμμιστεί η αβεβαιότητα ως προς την ασφάλεια ως ο κύριος λόγος για τη μη διεξαγωγή συναλλαγών μέσω του Internet. Εάν υπήρχε ασφάλεια ως προς την πραγματική ταυτότητα του συνομιλητή, θα αυξανόταν το επίπεδο εμπιστοσύνης στις ιντερνετικές συναλλαγές.

Οι απόπειρες εισαγωγής της επαλήθευσης ταυτότητας στα δίκτυα, σε συνδυασμό με την εισαγωγή του SSL αποτελεί ήδη χρήσιμο βήμα για τη διασφάλιση ορισμένου επιπέδου τήρησης του απορρήτου. Τα ιδεατά ιδιωτικά δίκτυα (VPN) χρησιμοποιούν SSL και IPsec για επικοινωνίες μέσω ανασφαλών ιντερνετικών και ανοικτών καναλιών, διαφυλάσσοντας δεδομένο επίπεδο ασφάλειας. Οι λύσεις αυτές είναι, ωστόσο, περιορισμένης χρησιμότητας δεδομένου ότι βασίζονται σε ηλεκτρονικά πιστοποιητικά, χωρίς να υπάρχει εγγύηση ότι τα πιστοποιητικά αυτά δεν έχουν παραχαραχθεί. Η εξασφάλιση αυτή μπορεί να παρέχεται από τρίτο μέρος, που συχνά αναφέρεται ως 'Αρχή Πιστοποίησης' ή στην οδηγία για τις ηλεκτρονικές υπογραφές 'Πάροχος Υπηρεσίας Πιστοποίησης'. Το πρόβλημα που αφορά την ευρύτερη αποδοχή της λύσης αυτής είναι παρεμφερές με το πρόβλημα της κρυπτοθέτησης - πρόκειται για την ανάγκη διαλειτουργικότητας και διαχείρισης κλειδιού. Τούτο δεν αποτελεί πρόβλημα για VPN, καθώς μπορούν να αναπτυχθούν ιδιόκτητες λύσεις - πρόκειται όμως για μείζον εμπόδιο σε δημόσια δίκτυα.

Η οδηγία για τις ηλεκτρονικές υπογραφές βελτιώνει τη νομική βάση που

εξασφαλίζει ευκολότερη ηλεκτρονικό έλεγχο ταυτότητας στην ΕΕ. Παρέχεται το πλαίσιο εντός του οποίου η αγορά έχει ελεύθερα περιθώρια ανάπτυξης, ενώ παρέχονται ταυτόχρονα και κίνητρα για την ανάπτυξη ασφαλέστερων υπογραφών για νομική αναγνώριση. Η μεταφορά της οδηγίας στην εθνική νομοθεσία βρίσκεται εν εξελίξει.

2.2.6. Περιβαλλοντικά και ακούσια συμβάντα

Πολλά από τα συμβάντα που αφορούν την ασφάλεια οφείλονται σε απρόβλεπτα και ακούσια γεγονότα που οφείλονται σε

- φυσικές καταστροφές (π.χ. καταιγίδες, πλημμύρες, πυρκαγιές, σεισμούς)
- τρίτα μέρη που δεν έχουν συμβατική σχέση με τον φορέα εκμετάλλευσης ή τον χρήστη (π.χ. διακοπή παροχής υπηρεσίας εξαιτίας οικοδομικών έργων)
- τρίτα μέρη που έχουν συμβατική σχέση με τον φορέα εκμετάλλευσης ή τον χρήστη (π.χ. βλάβες υλισμικού ή λογισμικού σε συστατικά μέρη ή προγράμματα που έχουν παραδοθεί)
- ανθρώπινο σφάλμα ή κακή διαχείριση εκ μέρους του φορέα εκμετάλλευσης (συμπεριλαμβανομένου του παρόχου υπηρεσιών) ή του χρήστη (π.χ. προβλήματα στη διαχείριση του δικτύου, εσφαλμένη εγκατάσταση λογισμικού).

Οι φυσικές καταστροφές μπορούν να διαταράξουν την απρόσκοπτη διάθεση των δικτύων. Δυστυχώς, ακριβώς κατά τη διάρκεια ανάλογων συμβάντων είναι απαραίτητη η λειτουργία των γραμμών επικοινωνίας. Βλάβες στο υλισμικό και κακός σχεδιασμός του λογισμικού μπορούν να δημιουργήσουν ευπάθειες και τρωτά σημεία που προξενούν άμεση διαταραχή ή που αποτελούν αντικείμενο εκμετάλλευσης εκ μέρους επιτιθεμένων. Η κακή διαχείριση της χωρητικότητας του δικτύου μπορεί να οδηγήσει σε συμφόρηση που θα επιβραδύνει ή θα διαταράξει τους επικοινωνιακούς διαύλους.

Καίριας σημασίας ζήτημα στο συγκεκριμένο πλαίσιο είναι η κατανομή ευθυνών μεταξύ των μερών. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι χρήστες δεν έχουν ευθύνες, ενδέχεται όμως να βρεθούν σε θέση με ελάχιστες ή καθόλου

δυνατότητες αξίωσης ευθυνών.

Οι κίνδυνοι από περιβαλλοντικά συμβάντα είναι γνωστοί στους φορείς εκμετάλλευσης τηλεπικοινωνιακών δικτύων, οι οποίοι έχουν δημιουργήσει πλεονάζον δυναμικό και προστασία υποδομών για τα δίκτυά τους. Ο αυξανόμενος ανταγωνισμός θα μπορούσε να έχει διπλό αντίκτυπο στη συμπεριφορά των φορέων εκμετάλλευσης. Λόγοι κόστους θα μπορούσαν, αφενός, να ωθήσουν τους φορείς εκμετάλλευσης να περιορίσουν το εν λόγω πλεονάζον δυναμικό, ενώ αφετέρου, η ύπαρξη περισσοτέρων φορέων στην αγορά, ως αποτέλεσμα της ελευθέρωσής της, παρέχει στους χρήστες τη δυνατότητα να αλλάζουν φορέα εκμετάλλευσης σε περίπτωση μη διάθεσης των υπηρεσιών του (όπως ακριβώς στις αερομεταφορές, ο ταξιδιώτης αλλάζει αερομεταφορέα σε περίπτωση ακύρωσης μιας πτήσης). Ωστόσο, η συναφής κοινοτική νομοθεσία απαιτεί από τα κράτη μέλη να λαμβάνουν όλα τα απαραίτητα μέτρα για να εξασφαλίζεται η διάθεση των δημόσιων δικτύων σε περίπτωση κατάρρευσης δικτύου ή φυσικών καταστροφών (βλ. οδηγία διασύνδεσης 97/33/EK και οδηγία 98/10/EK για την φωνητική τηλεφωνία). Στο πεδίο αυτό πολύ λίγα είναι εν γένει γνωστά ως προς το επίπεδο της ασφάλειας ως αποτέλεσμα του αυξανόμενου αριθμού διασυνδεδεμένων δικτύων.

Ο ανταγωνισμός μεταξύ των οίκων υλισμικού και λογισμικού αναμένεται ότι θα ασκήσει πίεση προς την κατεύθυνση βελτίωσης της ασφάλειας των προϊόντων τους. Ο ανταγωνισμός δεν έχει, ωστόσο, τη δύναμη να κατευθύνει επενδύσεις στην ασφάλεια, ενώ η ασφάλεια δεν αποτελεί πάντοτε το κύριο στοιχείο της απόφασης αγοράς. Τα ελαττώματα στην ασφάλεια ανακαλύπτονται όταν είναι ήδη πολύ αργά, όταν έχει ήδη συμβεί η βλάβη. Η διατήρηση της συμπεριφοράς θεμιτού ανταγωνισμού στις αγορές τεχνολογίας πληροφοριών θα δημιουργήσει βελτιωμένες συνθήκες όσον αφορά την ασφάλεια.

Οι κίνδυνοι που προκύπτουν από ανθρώπινο σφάλμα και από λειτουργικά λάθη μπορούν να περιοριστούν με τη βελτίωση της κατάρτισης και την ευαισθητοποίηση. Η καθιέρωση ενδεδειγμένης πολιτικής ασφάλειας σε επίπεδο εταιρείας θα συνέβαλε στον περιορισμό των εν λόγω κινδύνων.

2.3 Νέες προκλήσεις

Η ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών αναμένεται να καταστεί καθοριστικής σημασίας παράγων στην ανάπτυξη της κοινωνίας της πληροφορίας, καθώς η δικτύωση διαδραματίζει μεγαλύτερο ρόλο στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Δύο είναι τα κύρια προς εξέταση θέματα: η αύξηση των δυνητικών ζημιών και οι νέες τεχνολογικές εξελίξεις.

i. Τα δίκτυα και τα συστήματα πληροφοριών φέρουν περισσότερα και πλέον ευαίσθητα δεδομένα και οικονομικά πολύτιμες πληροφορίες, που αυξάνουν τα κίνητρα επιθέσεων. Οι επιθέσεις αυτές μπορεί να είναι μικρού βεληνεκούς και να μην συνεπάγονται επιπτώσεις σε εθνική κλίμακα, π.χ. στην περίπτωση αλλοίωσης μιας προσωπικής ιστοσελίδας ή αναμορφοποίησης ενός σκληρού δίσκου από έναν ιό. Η διαταραχή μπορεί, ωστόσο, να είναι πολύ μεγαλύτερης και καθοριστικής κλίμακας, έως και το επίπεδο παρεμβολών με ιδιαίτερα ευαίσθητες επικοινωνίες, σημαντικών διακοπών ηλεκτρικής ενέργειας ή μείζονος διαφυγόντος κέρδους εξαιτίας επιθέσεων τύπου άρνησης παροχής υπηρεσίας ή παραβιάσεων του απορρήτου.

ii. Η ακριβής έκταση υπαρκτών και δυνητικών ζημιών εξ αιτίας παραβιάσεων της ασφάλειας δικτύου είναι δύσκολο να υπολογιστεί. Δεν υφίσταται σύστημα τακτικών αναφορών, ενώ πολλές εταιρείες προτιμούν να μην ομολογούν επιθέσεις που υπέστησαν, φοβούμενες την αρνητική δημοσιότητα. Έτσι, τα υφιστάμενα στοιχεία είναι κυρίως περιστασιακά. Το κόστος περιορίζεται στο άμεσο κόστος (απώλειες εισοδήματος, απώλεια πολύτιμων πληροφοριών, δαπάνες προσωπικού για αποκατάσταση του δικτύου), αλλά υπάρχει και σημαντικό άυλο κόστος που συνδέεται με τις επιθέσεις - κυρίως απώλεια της καλής φήμης - κόστος που είναι δύσκολο να αποτιμηθεί.

iii. Η ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών είναι δυναμικό θέμα. Η ταχύτητα των τεχνολογικών αλλαγών θέτει διαρκώς νέες προκλήσεις, τα χθεσινά προβλήματα εξαφανίζονται και οι σημερινές λύσεις είναι ξεπερασμένες. Η αγορά προσφέρει νέες εφαρμογές, υπηρεσίες και προϊόντα, σχεδόν καθημερινά. Υπάρχουν, ωστόσο, ορισμένες εξελίξεις που είναι σαφές ότι θα αποτελέσουν σημαντικές προκλήσεις για την ιδιωτική και δημόσια πολιτική ασφάλεια:

➤ Διάφορα ψηφιακά αντικείμενα θα μεταδοθούν στα δίκτυα, όπως πολυμεσικά αντικείμενα, τηλεφορτώσιμο λογισμικό ή κινητά ενδιάμεσα

προγράμματα με ενσωματωμένη πολιτική ασφάλειας. Η σήμερα τρέχουσα έννοια της διάθεσης ενός δικτύου, ως ικανότητα χρήσης του, θα εξελιχθεί ως προς την εξουσιοδοτημένη χρήση, π.χ. το δικαίωμα χρήσης ενός βιντεοπαιχνιδιού για συγκεκριμένη χρονική περίοδο, το δικαίωμα δημιουργίας μοναδικού αντιγράφου για πρόγραμμα λογισμικού κλπ.

➤ Στο μέλλον, οι φορείς εκμετάλλευσης δικτύων IP ενδέχεται να επιθυμούν να αυξήσουν την ασφάλεια με συνεχείς επιθεωρήσεις της κίνησης του δικτύου ώστε να επιτρέπεται μόνον εξουσιοδοτημένη κίνηση. Τα μέτρα αυτά πρέπει, ωστόσο, να συμβαδίζουν με τους συναφείς κανόνες προστασίας δεδομένων.

➤ Οι χρήστες θα μεταβούν σε μόνιμα ανοικτή σύνδεση με το Internet, γεγονός που διευρύνει τις ευκαιρίες επιθέσεων και δημιουργίας τρωτών σημείων για μη προστατευόμενα τερματικά, διευκολύνοντας τους επιτιθέμενους να αποφεύγουν την ανίχνευση.

➤ Θα γίνει ευρύτερη εισαγωγή οικιακών δικτύων που συνδέουν πληθώρα εφαρμογών, ανοίγοντας νέες δυνατότητες επιθέσεων και αυξάνοντας την ευπάθεια των χρηστών (οι συναγερμοί θα μπορούσαν, λόγω χάρη, να αδρανοποιηθούν εξ αποστάσεως).

➤ Η εισαγωγή ασύρματων δικτύων σε ευρεία κλίμακα (π.χ. ασύρματος τοπικός βρόχος, ασύρματα τοπικά δίκτυα, κινητά τρίτης γενιάς) θα θέσει το ζήτημα της αποτελεσματικής κρυπτοθέτησης δεδομένων που μεταδίδονται μέσω ραδιοσημάτων. Θα καταστεί επομένως προβληματικότερη η νομική απαίτηση 'αδύναμης' κρυπτοθέτησης των σημάτων αυτών.

➤ Τα δίκτυα και τα συστήματα πληροφοριών θα είναι πανταχού παρόντα, ως συνδυασμός σταθερών και ασύρματων, και θα παρέχουν 'νοήμον περιβάλλον', δηλαδή αυτόματες λειτουργίες αυτοοργάνωσης, οι οποίες λαμβάνουν αποφάσεις που προηγουμένως λαμβάνονταν από τον χρήστη. Η πρόκληση εδώ είναι να αποφευχθούν απαράδεκτες ευπάθειες και να ενταχθεί στις αρχεκτονικές η πτυχή της ασφάλειας.

3. Ευρωπαϊκή προσέγγιση πολιτικής

3.1. Αιτιολόγηση της δημόσιας πολιτικής

Η προστασία των δικτύων επικοινωνιών θεωρείται σε αυξανόμενο βαθμό προτεραιότητα για τους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής, κυρίως εξαιτίας της προστασίας των δεδομένων, της εξασφάλισης λειτουργούσας οικονομίας, της εθνικής ασφάλειας, καθώς και της επιθυμίας για προώθηση του ηλεκτρονικού εμπορίου. Το γεγονός αυτό οδήγησε στη δημιουργία σημαντικού σώματος νομικών διασφαλίσεων σε κοινοτικές οδηγίες σχετικά με την προστασία των δεδομένων και στο κοινοτικό πλαίσιο κανονιστικών ρυθμίσεων για τις τηλεπικοινωνίες. Τα μέτρα αυτά πρέπει, ωστόσο, να εφαρμοστούν μέσα σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο περιβάλλον νέων τεχνολογιών, ανταγωνιστικών αγορών, σύγκλισης δικτύων και παγκοσμιοποίησης. Οι προκλήσεις αυτές συνδυάζονται με το γεγονός ότι η αγορά θα τείνει να περιορίζει τις επενδύσεις στην ασφάλεια εξαιτίας των λόγων που αναλύονται στη συνέχεια.

Η ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών είναι εμπόρευμα που αγοράζεται και πωλείται στην αγορά και που αποτελεί μέρος των συμβατικών ρυθμίσεων μεταξύ των μερών. Η αγορά προϊόντων ασφαλείας παρουσίασε σημαντική αύξηση κατά τα τελευταία έτη. Σύμφωνα με ορισμένες μελέτες, η αγορά λογισμικού ασφαλείας Internet ανήλθε σε περίπου 4,4 δισεκατομμύρια δολάρια ετησίως, στα τέλη του 1999 και θα αυξάνεται ετησίως κατά 23%, φθάνοντας τα 8,3 δισεκατομμύρια δολάρια το 2004. Στην Ευρώπη, η αγορά ασφαλείας ηλεκτρονικών επικοινωνιών προβλέπεται να αυξηθεί, από 465 εκατομμύρια δολάρια το 2000 σε 5,3 δισεκατομμύρια δολάρια το 2006, όπου η αγορά ασφαλείας τεχνολογιών πληροφοριών θα αυξηθεί από 490 εκατομμύρια δολάρια το 1999 σε 2,74 δισεκατομμύρια δολάρια το 2006.

Η συνήθης σιωπηρή παραδοχή είναι ότι ο μηχανισμός των τιμών θα αποκαταστήσει την ισορροπία μεταξύ του κόστους παροχής ασφαλείας και των συγκεκριμένων αναγκών ασφαλείας. Ορισμένοι χρήστες θα απαιτήσουν υψηλή ασφάλεια, ενώ άλλοι θα αρκεστούν σε χαμηλότερο επίπεδο - μολονότι το κράτος ενδέχεται να εξασφαλίζει ελάχιστο επίπεδο ασφαλείας. Οι προτιμήσεις τους θα αντικατοπτρίζονται στις τιμές που είναι πρόθυμοι να καταβάλουν για χαρακτηριστικά ασφαλείας. Όπως, ωστόσο, προκύπτει από την ανάλυση στο κεφάλαιο 2, πολλοί κίνδυνοι για την ασφάλεια παραμένουν ανεπίλυτοι ή καθυστερούν οι λύσεις να φθάσουν στην αγορά, εξ αιτίας ορισμένων ατελειών

που παρουσιάζει η αγορά:

i) Κοινωνικό κόστος και οφέλη: Οι επενδύσεις για βελτίωση της ασφάλειας δικτύων συνεπάγεται κοινωνικό κόστος και οφέλη που δεν αντικατοπτρίζονται επαρκώς στις τιμές της αγοράς. Από την πλευρά του κόστους, οι συντελεστές της αγοράς δεν μπορούν να αναλάβουν το σύνολο των ευθυνών που αναφέρεται στη συμπεριφορά όσον αφορά την ασφάλεια. Χρήστες και παροχή με χαμηλό επίπεδο ασφάλειας δεν είναι υποχρεωμένοι να πληρώνουν ευθύνη τρίτων. Η κατάσταση μοιάζει με την περίπτωση ενός αμελούς οδηγού που δεν θεωρείται υπεύθυνος για το κόστος της κυκλοφοριακής συμφόρησης που συνέβη ως αποτέλεσμα του ατυχήματος που είχε. Παρομοίως, στο Internet, πολλές επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν μέσω ανεπαρκώς προστατευόμενων μηχανών που ανήκαν σε σχετικά αμελείς χρήστες. Τα οφέλη για την ασφάλεια επίσης δεν αντανακλούνται πλήρως στις τιμές της αγοράς. Όταν οι φορείς εκμετάλλευσης, εφοδιασμού ή υπηρεσιών βελτιώνουν την ασφάλεια των προϊόντων τους, σημαντικό μέρος του οφέλους από την επένδυση αυτή δεν ωφελεί μόνο τους πελάτες τους, αλλά και όλους όσοι, άμεσα ή έμμεσα, επηρεάζονται από τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες - κατ' ουσίαν ολόκληρη την οικονομία.

ii) Ασυμμετρία πληροφόρησης: Τα δίκτυα καθίστανται διαρκώς συνθετότερα και απευθύνονται σε ευρύτερη αγορά που περιλαμβάνει πολλούς χρήστες χωρίς αντίληψη της τεχνολογίας ή των κινδύνων που αυτή συνεπάγεται. Τούτο σημαίνει ότι οι χρήστες δεν έχουν πλήρη επίγνωση όλων των κινδύνων για την ασφάλεια, και ότι για πολλούς φορείς εκμετάλλευσης, πωλητές ή παρόχους υπηρεσιών είναι δύσκολη η εκτίμηση της ύπαρξης και έκτασης των τρωτών σημείων. Πολλές νέες υπηρεσίες, εφαρμογές και λογισμικό διαθέτουν ελκυστικά χαρακτηριστικά συχνά όμως τα ίδια αυτά χαρακτηριστικά είναι και ευπαθή σημεία (π.χ. η επιτυχία του παγκόσμιου ιστού οφείλεται εν μέρει στο εύρος των πολυμεσικών εφαρμογών που μπορούν εύκολα να τηλεφορτωθούν, αυτές όμως οι εύκολα συνδεόμενες υπομονάδες μπορούν να αποτελέσουν και σημεία εισόδου για επιθέσεις). Ενώ είναι σαφώς ορατά τα οφέλη, δεν είναι εμφανείς οι κίνδυνοι, ενώ οι προμηθευτές έχουν πολύ περισσότερα κίνητρα για την παροχή νέων χαρακτηριστικών και όχι μεγαλύτερου βαθμού ασφάλειας.

iii) Τα προβλήματα της δημόσιας δράσης: Οι φορείς εκμετάλλευσης υιοθετούν διαρκώς περισσότερο το πρότυπο του Internet ή συνδέουν με κάποιον τρόπο το δίκτυό τους με αυτό. Το Internet δεν σχεδιάστηκε, ωστόσο, με κριτήρια ασφάλειας, αλλά - αντιθέτως - αναπτύχθηκε για να εξασφαλίζει την πρόσβαση σε πληροφορίες και να διευκολύνει την ανταλλαγή τους. Αυτή ήταν και η βάση της επιτυχίας του. Το Internet κατέστη δίκτυο δικτύων, με έναν άνευ προηγουμένου πλούτο και ποικιλομορφία. Οι επενδύσεις στην ασφάλεια συνήθως είναι ανταποδοτικές εάν πραγματοποιούνται από πολλούς. Απαιτείται συνεπώς συνεργασία στη δημιουργία λύσεων που αφορούν την ασφάλεια. Η συνεργασία όμως αποδίδει μόνον εφόσον συμμετέχει η κρίσιμη μάζα των συντελεστών, γεγονός που είναι δύσκολο να επιτευχθεί καθώς υπάρχουν κέρδη για τους "λαθρεπιβάτες". Η διαλειτουργικότητα μεταξύ υπηρεσιών και προϊόντων θα καταστήσει δυνατό τον ανταγωνισμό μεταξύ λύσεων σε θέματα ασφαλείας. Υπάρχει, ωστόσο, σημαντικό κόστος συντονισμού καθώς ενδέχεται να απαιτηθούν σφαιρικές λύσεις, ενώ ορισμένοι συντελεστές αποπειρώνται να επιβάλουν στην αγορά ιδιόκτητες λύσεις. Δεδομένου ότι πληθώρα προϊόντων και υπηρεσιών χρησιμοποιούν ακόμα ιδιόκτητες λύσεις, δεν προκύπτει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα από τη χρήση ασφαλών προτύπων, που παρέχουν την επιπλέον ασφάλεια μόνον εφόσον χρησιμοποιηθούν από όλους.

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω ατελειών, το πλαίσιο προστασίας τηλεπικοινωνιών και δεδομένων προβλέπει ήδη νομικές υποχρεώσεις για φορείς εκμετάλλευσης και παρόχους υπηρεσιών, ώστε να εξασφαλίζεται ορισμένο επίπεδο ασφάλειας στα συστήματα επικοινωνιών και πληροφοριών. Το σκεπτικό υπέρ μιας ευρωπαϊκής πολιτικής για την ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών μπορεί να περιγραφεί ως εξής. Κατά πρώτο λόγο πρέπει να εφαρμοστούν αποτελεσματικά οι νομικές διατάξεις σε επίπεδο ΕΕ· προς τούτο απαιτείται κοινή αντίληψη των βασικών θεμάτων ασφαλείας και των ειδικών μέτρων που πρέπει να ληφθούν. Θα πρέπει επίσης να εξελιχθεί στο μέλλον το νομικό πλαίσιο, όπως διακρίνεται ήδη στο προτεινόμενο νέο πλαίσιο κανονιστικών ρυθμίσεων για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες ή στις υπό έκδοση προτάσεις που συνδέονται με τη συζήτηση όσον αφορά την εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο. Δεύτερον, ορισμένες ατέλειες της αγοράς οδηγούν στο συμπέρασμα ότι οι δυνάμεις της

αγοράς δεν κατευθύνουν επαρκείς επενδύσεις στην τεχνολογία ασφάλειας ή στην σχετική με την ασφάλεια πρακτική. Τα μέτρα πολιτικής μπορεί να ενισχύσουν τη διαδικασία της αγοράς, βελτιώνοντας ταυτόχρονα τη λειτουργία του νομικού πλαισίου. Τέλος, οι υπηρεσίες επικοινωνιών και πληροφοριών παρέχονται σε διασυνοριακή βάση. Απαιτείται κατά συνέπεια ευρωπαϊκή προσέγγιση ώστε να εξασφαλιστεί η εσωτερική αγορά για την παροχή των υπηρεσιών αυτών, να υπάρξει ωφέλεια από κοινές λύσεις, καθώς και δυνατότητα αποτελεσματικής δράσης σε παγκόσμια κλίμακα.

Τα προτεινόμενα μέτρα πολιτικής όσον αφορά την ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών δεν πρέπει να θεωρηθούν αποκλειστικά στο πλαίσιο της υφιστάμενης νομοθεσίας προστασίας τηλεπικοινωνιών και δεδομένων, αλλά επίσης και σε σχέση με τις πλέον πρόσφατες πολιτικές που αφορούν την εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο. Η Επιτροπή δημοσίευσε πρόσφατα ανακοίνωση για τις αξιόποινες πράξεις στον κυβερνοχώρο, όπου, μεταξύ άλλων πρωτοβουλιών, προβλέπεται η συγκρότηση φόρουμ της ΕΕ για την εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο, αποσκοπώντας στην βελτίωση της συναντίληψης και συνεργασίας σε επίπεδο ΕΕ μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων μερών. Η πολιτική ασφάλειας δικτύων και πληροφοριών θα αποτελέσει τον ελλείποντα κρίκο σε αυτό το πλαίσιο πολιτικής. Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζονται οι τρεις εν λόγω προσεγγίσεις πολιτικής και ο αλληλοσυσχετισμός τους:

3.2. Ευαισθητοποίηση

Πολλοί χρήστες (ιδιώτες / δημόσιοι) συνεχίζουν να μην έχουν επίγνωση των πιθανών απειλών που μπορεί να αντιμετωπίσουν χρησιμοποιώντας δίκτυα επικοινωνιών και αγνοούν τις λύσεις που ήδη υφίστανται για την αποφυγή τους. Τα θέματα ασφάλειας είναι σύνθετα ενώ είναι συχνά δύσκολη η εκτίμηση των κινδύνων, ακόμα και για τους εμπειρογνώμονες. Μία από τις ατέλειες της αγοράς που πρέπει να αντιμετωπιστεί με την πολιτική ασφάλειας είναι η έλλειψη πληροφόρησης. Υπάρχει κίνδυνος ορισμένοι χρήστες, πτοημένοι από το πλήθος των αναφορών σχετικά με τις επιβουλές κατά της ασφάλειας, να αποφύγουν εντελώς το ηλεκτρονικό εμπόριο. Άλλοι, είτε χωρίς ενημέρωση είτε υποτιμώντας

τους κινδύνους, ενδέχεται να αποδειχθούν υπερβολικά αμελείς. Ορισμένες εταιρείες ενδέχεται να έχουν συμφέρον στην υποτίμηση δυνητικών κινδύνων, φοβούμενες την απώλεια πελατείας.

Παραδόξως, στο Internet διατίθεται τεράστια ποσότητα πληροφοριών σχετικά με την ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών, ενώ εκτενής κάλυψη του θέματος γίνεται και στα περιοδικά σχετικά με τους υπολογιστές. Το πρόβλημα των χρηστών είναι η εξεύρεση των κατάλληλων πληροφοριών που να είναι καταληπτές, ενημερωμένες και να ανταποκρίνονται στις συγκεκριμένες ανάγκες τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα για το πως σύνθετες προδιαγραφές ασφαλείας μπορούν να λάβουν μορφή σημαντικού πλεονεκτήματος στο μάρκετινγκ αποτελεί η αυτοκινητοβιομηχανία. Τέλος, οι πάροχοι δημόσιων τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών είναι υποχρεωμένοι, βάσει της κοινοτικής νομοθεσίας, να ενημερώνουν τους συνδρομητές τους όσον αφορά συγκεκριμένους κινδύνους παραβίασης της ασφάλειας του δικτύου και ενδεχόμενα μέτρα αποφυγής τους, συμπεριλαμβανομένων και των σχετικών εξόδων (βλ. άρθρο 4 της οδηγίας 97/66/ΕΚ).

Στόχος μιας πρωτοβουλίας ευαισθητοποίησης των πολιτών, δημοσίων διοικήσεων και επιχειρήσεων είναι κατά συνέπεια οι πάροχοι προσβάσιμων, ανεξάρτητων και αξιόπιστων πληροφοριών σχετικά με την ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών. Απαιτείται ανοιχτή συζήτηση περί ασφαλείας. Εφόσον εξασφαλιστεί η ευαισθητοποίηση, μπορούν οι πολίτες να επιλέγουν ελεύθερα σχετικά με το επίπεδο προστασίας που επιθυμούν

Προτεινόμενες δράσεις:

➤ Τα κράτη μέλη θα πρέπει να δρομολογήσουν ενημερωτική και εκπαιδευτική εκστρατεία ενώ πρέπει να αναβαθμιστούν οι εκτελούμενες εργασίες. Θα πρέπει να περιλαμβάνεται εκστρατεία στα μέσα μαζικής επικοινωνίας καθώς και δράση που θα απευθύνεται σε όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Μια καλά προετοιμασμένη και αποτελεσματική ενημερωτική εκστρατεία είναι δαπανηρή. Απαιτείται προσεκτικός προγραμματισμός για την επεξεργασία περιεχομένου όπου θα περιγράφονται οι κίνδυνοι χωρίς να προκαλείται άσκοπη ανησυχία στο κοινό και χωρίς να ενθαρρύνονται πιθανοί πειρατές.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα διευκολύνει την ανταλλαγή βέλτιστης πρακτικής και θα εξασφαλίσει ορισμένο επίπεδο συντονισμού των διάφορων εθνικών ενημερωτικών εκστρατειών, σε κοινοτικό επίπεδο, ιδίως όσον αφορά την ουσία των πληροφοριών που θα παρασχεθούν. Ένα στοιχείο της εν λόγω δράσης θα είναι η δημιουργία πύλης για ιστοθέσεις, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Θα μπορούσε επίσης να εξεταστεί η σύνδεση των πυλών αυτών με αξιόπιστες ιστοθέσεις διεθνών εταιρών.

➤ Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή θα πρέπει να προωθήσουν τη χρήση βέλτιστης πρακτικής σε θέματα ασφαλείας, βάσει υφισταμένων μέτρων, όπως το ISO/IEC 17799 (κώδικες πρακτικής για διαχείριση ασφαλείας πληροφοριών, www.iso.ch). Ιδιαίτερο ενδιαφέρον πρέπει να δοθεί στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Η Επιτροπή θα συνδράμει τις προσπάθειες των κρατών μελών.

➤ Τα εκπαιδευτικά συστήματα στα κράτη μέλη θα πρέπει να δώσουν μεγαλύτερη σημασία σε μαθήματα με επίκεντρο την ασφάλεια. Θα πρέπει να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε όλα τα επίπεδα· μέρος της εκπαίδευσης σε υπολογιστές στα σχολεία θα πρέπει, π.χ. να είναι η κατάρτιση σχετικά με τους κινδύνους ασφαλείας ανοικτών δικτύων και σχετικές αποτελεσματικές λύσεις.

Θα πρέπει και οι διδάσκοντες να διδαχθούν θέματα σχετικά με την ασφάλεια στα αντίστοιχα προγράμματα κατάρτισής τους. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματός της, υποστηρίζει την ανάπτυξη νέων ενοτήτων στα εκπαιδευτικά προγράμματα.

3.3. Ευρωπαϊκό σύστημα προειδοποίησης και πληροφοριών

Ακόμα και όταν είναι ενήμεροι σχετικά με τους κινδύνους ασφαλείας, οι χρήστες πρέπει να προειδοποιούνται σχετικά με νέες απειλές. Είναι σχεδόν αναπόφευκτο ότι οι επιτιθέμενοι πειρατές θα αναζητούν νέα ευπαθή σημεία για να παρακάμπτουν τις πλέον πρόσφατες τεχνολογίες προστασίας. Η βιομηχανία αναπτύσσει διαρκώς νέες εφαρμογές λογισμικού και υπηρεσίες, παρέχοντας

καλύτερη ποιότητα υπηρεσιών, καθιστώντας ελκυστικότερο το Internet, αλλά και δημιουργώντας ακούσια, κατά τη διαδικασία αυτή, νέα τρωτά σημεία και νέους κινδύνους.

Ακόμα και έμπειροι μηχανικοί δικτύων και ειδικοί σε θέματα ασφάλειας εκπλήσσονται συχνά από την πρωτοτυπία ορισμένων επιθέσεων. Απαιτείται επομένως ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης που θα μπορεί να ενημερώνει ταχέως όλους τους χρήστες, καθώς και μια πηγή άμεσων και αξιόπιστων συμβουλών σχετικά με την αντιμετώπιση των επιθέσεων. Και για τις επιχειρήσεις απαιτείται έμπιστος μηχανισμός αναφοράς επιθέσεων χωρίς να διακινδυνεύεται η απώλεια της εμπιστοσύνης του κοινού. Σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί μια περισσότερο εκτεταμένη ανάλυση προοπτικών ασφάλειας, όπου θα συγκεντρώνονται δεδομένα και θα γίνεται αποτίμηση των κινδύνων με το πλεονέκτημα της ευρύτερης οπτικής γωνίας.

Στο πεδίο αυτό έχουν γίνει πολλές εργασίες από δημόσιες και ιδιωτικές ομάδες παρέμβασης σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης στην πληροφορική (CERT) ή από ανάλογους φορείς. Στο Βέλγιο, λόγου χάρη, έχει καθιερωθεί σύστημα προειδοποίησης σχετικά με ιούς, που παρέχει τη δυνατότητα στους βέλγους πολίτες να ενημερώνονται εντός δύο ωρών σχετικά με απειλές προερχόμενες από ιούς. Ωστόσο, το τρέχον σύστημα πάσχει από διάφορες αδυναμίες. Οι CERT λειτουργούν με διαφορετικό τρόπο σε κάθε κράτος μέλος, δυσχεραίνοντας την συνεργασία. Οι υφιστάμενες CERT δεν έχουν πάντα ικανοποιητικό εξοπλισμό, ενώ συχνά δεν είναι επακριβώς προσδιορισμένα τα καθήκοντά τους. Η συνεργασία σε παγκόσμια κλίμακα πραγματοποιείται μέσω της CERT/CC, που χρηματοδοτείται εν μέρει από την κυβέρνηση των ΗΠΑ, ενώ οι CERT στην Ευρώπη εξαρτώνται από την πολιτική πληροφοριών της CERT/CC και άλλων.

Ως αποτέλεσμα των περιπλοκών αυτών, η ευρωπαϊκή συνεργασία ήταν έως τώρα περιορισμένη. Η συνεργασία είναι ουσιαστικής σημασίας για την εξασφάλιση της έγκαιρης προειδοποίησης σε ολόκληρη την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω της άμεσης ανταλλαγής πληροφοριών με τις πρώτες ενδείξεις επίθεσης σε μία χώρα. Κατά συνέπεια, θα πρέπει η Ευρωπαϊκή Ένωση να ενισχύσει επείγοντως τη συνεργασία με το σύστημα CERT. Στο πλαίσιο του σχεδίου

δράσης Europe έχει ήδη συμφωνηθεί μια πρώτη δράση που στοχεύει στην ενίσχυση της συνεργασίας δημοσίου / ιδιωτών σε θέματα αξιοπιστίας υποδομών πληροφοριών (συμπεριλαμβανομένης της ανάπτυξης συστημάτων έγκυρης προειδοποίησης) καθώς και η βελτίωση της συνεργασίας μεταξύ του CERT.

Προτεινόμενες δράσεις:

➤ Κάθε κράτος μέλος θα πρέπει να αναθεωρήσει το δικό του σύστημα CERT αποσκοπώντας στην ενίσχυση του εξοπλισμού και των ικανοτήτων των υφισταμένων ομάδων CERT. Υποστηρίζοντας τις εθνικές προσπάθειες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα διατυπώσει συγκεκριμένη πρόταση για ενίσχυση της συνεργασίας εντός της ΕΕ. Σε αυτήν θα περιλαμβάνονται προτάσεις στο πλαίσιο του προγράμματος TEN Telecom για την εξασφάλιση αποτελεσματικής δικτύωσης, καθώς και η καθιέρωση συνοδευτικών μέτρων στο πρόγραμμα ΤΚΠ (IST) για τη διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών και για τη δικτύωση.

➤ Αφού καθιερωθεί το δίκτυο CERT σε επίπεδο ΕΕ, θα πρέπει να συνδεθεί με παρεμφερείς θεσμούς παγκοσμίως, λόγω χάρη με το προτεινόμενο από την ομάδα G8 σύστημα αναφοράς συμβάντων.

➤ Η Επιτροπή προτείνει να εξεταστεί μαζί με τα κράτη μέλη ο καλύτερος τρόπος οργάνωσης, σε ευρωπαϊκό επίπεδο, της συλλογής ανάλυσης και σχεδιασμού μελλοντικών απαντήσεων σε υφιστάμενες και εμφανιζόμενες επιβουλές κατά της ασφάλειας. Ο οργανωτικός χαρακτήρας της δομής αυτής θα εξεταστεί μαζί με τα κράτη μέλη.

3.4. Τεχνολογική υποστήριξη

Οι επενδύσεις σε λύσεις ασφάλειας δικτύων και πληροφοριών υπολείπεται επί του παρόντος των αναγκών. Τούτο ισχύει τόσο όσον αφορά την αφομοίωση τεχνολογίας όσο και την έρευνα για νέες λύσεις. Η συνέχιση της έρευνας είναι ζωτικής σημασίας μέσα σε ένα πλαίσιο όπου οι νεοεμφανιζόμενες τεχνολογίες συνεπιφέρουν αναπόφευκτα νέους κινδύνους.

Η ασφάλεια των δικτύων και πληροφοριών περιλαμβάνεται ήδη στο πρόγραμμα τεχνολογιών της κοινωνίας της πληροφορίας (ΤΚΠ/IST) στο 5ο

πρόγραμμα πλαίσιο της ΕΕ (ύψους περίπου 15 δισεκατομμυρίων ευρώ στη διάρκεια μιας τετραετίας), όπου περίπου 30 εκατομμύρια ευρώ θα δαπανηθούν σε συλλογική έρευνα για τεχνολογίες σχετικές με την ασφάλεια, μεταξύ 2001/2002.

Η έρευνα, σε τεχνικό επίπεδο, για θέματα κρυπτογραφίας έχει προχωρήσει αρκετά στην Ευρώπη. Ο βελγικός αλγόριθμος 'Rijndael' βραβεύτηκε στον διαγωνισμό για προηγμένα πρότυπα κρυπτοθέτησης, που διοργανώθηκε από το ινστιτούτο τυποποίησης NIST των ΗΠΑ. Το έργο ΤΚΠ με τίτλο NESSIE (Νέα ευρωπαϊκά προγράμματα υπογραφών, ακεραιότητας και κρυπτοθέτησης) προκήρυξε ευρύ διαγωνισμό για αλγορίθμους κρυπτοθέτησης που ικανοποιούν τις απαιτήσεις νέων πολυμεσικών εφαρμογών, κινητού εμπορίου και έξυπνων καρτών.

Προτεινόμενες δράσεις:

Η Επιτροπή προτείνει να συμπεριληφθεί η ασφάλεια ως κεντρικό στοιχείο στο μελλοντικό 6ο πρόγραμμα πλαίσιο, το οποίο επί του παρόντος εξετάζεται στο Συμβούλιο και το Κοινοβούλιο. Για να βελτιστοποιηθεί η δαπάνη αυτή, θα πρέπει να συνδεθεί με ευρύτερη στρατηγική για βελτιωμένη ασφάλεια δικτύων και πληροφοριών. Η έρευνα, την οποία θα υποστηρίξει το πρόγραμμα, θα ασχοληθεί με τις καίριες προκλήσεις που τίθενται για την ασφάλεια στον "εξ ολοκλήρου ψηφιακό" κόσμο, καθώς και από την ανάγκη διασφάλισης των δικαιωμάτων ατόμων και κοινοτήτων. Θα εστιάζει σε βασικούς μηχανισμούς ασφάλειας και στη διαλειτουργικότητά τους, σε δυναμικές διεργασίες ασφάλειας, προωθημένη κρυπτογραφία, τεχνολογίες για τη βελτίωση της προστασίας της ιδιωτικής ζωής, τεχνολογίες για την επεξεργασία ψηφιακού περιεχομένου και αξιόπιστες τεχνολογίες για την υποστήριξη επιχειρηματικών και οργανωτικών λειτουργιών σε δυναμικά και κινητά συστήματα.

➤ Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προωθήσουν ενεργά τη χρήση 'άμεσα συνδέσμων' ισχυρών προϊόντων κρυπτοθέτησης. Πρέπει να διατεθούν λύσεις ασφάλειας βάσει 'συνδεόμενης υπομονάδας κρυπτοθέτησης', ως εναλλακτική λύση προς την αντίστοιχη ενσωματωμένη σε λειτουργικά συστήματα.

3.5. Υποστήριξη για τυποποίηση και πιστοποίηση προσανατολισμένες στην αγορά

Για να είναι αποτελεσματικές οι λύσεις βελτίωσης της ασφάλειας, πρέπει να έχουν υλοποιηθεί από κοινού από σημαντικούς συντελεστές της αγοράς και, κατά προτίμηση, να βασίζονται σε ανοιχτά διεθνή πρότυπα. Ένα από τα κύρια εμπόδια για την υιοθέτηση πολλών λύσεων ασφαλείας, λόγω χάρη των ηλεκτρονικών υπογραφών, ήταν η έλλειψη διαλειτουργικότητας μεταξύ των διαφόρων εφαρμογών. Εάν δύο χρήστες επιθυμούν να επικοινωνήσουν μέσα σε ασφαλές περιβάλλον πρέπει να εξασφαλίζεται διαλειτουργικότητα. Θα πρέπει να ενθαρρυνθεί η χρήση τυποποιημένων πρωτοκόλλων και διεπαφών, συμπεριλαμβανομένης της εφαρμογής δοκιμών συμμόρφωσης, καθώς επίσης και συμβάντα "διαλειτουργικότητας". Ανοιχτά πρότυπα, κατά προτίμηση βασισμένα σε λογισμικό ανοικτής πηγής ενδέχεται να συμβάλλει σε ταχύτερη επισκευή των βλαβών καθώς και σε μεγαλύτερη διαφάνεια.

Εξάλλου, η αξιολόγηση ασφαλείας πληροφοριών συμβάλλει στην αύξηση της εμπιστοσύνης των χρηστών. Η χρήση διεθνών κριτηρίων διευκόλυνε την αμοιβαία αναγνώριση ως μέθοδο αξιολόγησης σε πολλές χώρες· οι χώρες αυτές συνήψαν επίσης συμφωνία αμοιβαίας αναγνώρισης με τις ΗΠΑ και τον Καναδά για πιστοποιητικά ασφαλείας ΤΠ (IT) που έχουν συνταχθεί σύμφωνα με το εν λόγω πρότυπο.

Η πιστοποίηση επιχειρηματικών διεργασιών και συστημάτων διαχείρισης ασφαλείας πληροφοριών υποστηρίζεται από την ευρωπαϊκή συνεργασία στην διαπίστευση (EA). Η διαπίστευση φορέων πιστοποίησης βελτιώνει την εμπιστοσύνη στις ικανότητες και την αμεροληψία τους, προωθώντας έτσι την αποδοχή των πιστοποιητικών τους σε ολόκληρη την εσωτερική αγορά.

Εκτός από την πιστοποίηση, θα πρέπει επίσης να διεξάγονται δοκιμές διαλειτουργικότητας. Παράδειγμα της προσέγγισης αυτής αποτελεί η πρωτοβουλία EESSI (Ευρωπαϊκή πρωτοβουλία για την τυποποίηση των ηλεκτρονικών υπογραφών), με την οποία αναπτύσσονται συναινετικές λύσεις, σύμφωνα με την κοινοτική οδηγία περί ηλεκτρονικών υπογραφών. Μεταξύ άλλων παραδειγμάτων αναφέρεται η πρωτοβουλία για τις έξυπνες κάρτες στο πλαίσιο eEurope και οι πρωτοβουλίες υλοποίησης της υποδομής δημόσιου κλειδιού

(PKI), που δρομολογήθηκαν στο πρόγραμμα ανταλλαγής δεδομένων μεταξύ δημοσίων διοικήσεων (IDA).

Δεν υπάρχει έλλειψη προσπαθειών τυποποίησης, αλλά μεγάλος αριθμός ανταγωνιζόμενων προτύπων και προδιαγραφών, ο οποίος έχει οδηγήσει σε κατακερματισμό της αγοράς και σε μη διαλειτουργικές λύσεις. Για το λόγο αυτό απαιτείται καλύτερος συντονισμός των τρεχουσών δραστηριοτήτων τυποποίησης και πιστοποίησης, ώστε να συμβαδίζουν με την εισαγωγή νέων λύσεων ασφαλείας. Η εναρμόνιση προδιαγραφών θα οδηγήσει σε αυξημένη διαλειτουργικότητα, παρέχοντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα ταχείας υλοποίησης από τους συντελεστές της αγοράς.

Προτεινόμενες δράσεις:

➤ Καλούνται οι ευρωπαϊκοί οργανισμοί τυποποίησης να επιταχύνουν τις εργασίες σε διαλειτουργικά και ασφαλή προϊόντα και υπηρεσίες, μέσα σε φιλόδοξο και αυστηρό χρονοδιάγραμμα. Όπου απαιτείται, θα πρέπει να επιλεγούν νέοι τύποι παραδοτέων και νέες διαδικασίες ώστε να επιταχυνθούν οι εργασίες και να ενισχυθεί η συνεργασία με τους εκπροσώπους των καταναλωτών, όπως και η ανάληψη δέσμευσης εκ μέρους των συντελεστών της αγοράς.

➤ Η Επιτροπή θα συνεχίζει να υποστηρίζει, ιδίως μέσω των προγραμμάτων ΤΚΠ/IST και IDA, τη χρήση ηλεκτρονικών υπογραφών, την εφαρμογή εύχρηστων διαλειτουργικών λύσεων PKI και την περαιτέρω ανάπτυξη του IPv6 και του IPSec (όπως προβλέπεται στο σχέδιο δράσης Europe 2002).

➤ Καλούνται τα κράτη μέλη να υποστηρίξουν τη χρήση διαδικασιών πιστοποίησης και διαπίστευσης με βάση γενικά αποδεκτά ευρωπαϊκά και διεθνή πρότυπα που ευνοούν την αμοιβαία αναγνώριση των πιστοποιητικών. Η Επιτροπή θα εκτιμήσει την ανάγκη ανάληψης νομικής πρωτοβουλίας σχετικά με την αμοιβαία αναγνώριση πιστοποιητικών, πριν από το τέλος του 2001.

- Ενθαρρύνονται οι ευρωπαϊκοί συντελεστές της αγοράς να συμμετάσχουν ενεργότερα σε ευρωπαϊκές (CEN, Cenelec, ETSI) και διεθνείς δραστηριότητες τυποποίησης (IETF-επιχειρησιακή ομάδα τεχνολογίας του Internet, W3C-όμιλος του παγκόσμιου ιστού).
- Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προβούν σε αναθεώρηση όλων των συναφών προτύπων ασφαλείας. Μπορούν να διοργανωθούν διαγωνισμοί από κοινού με την Επιτροπή, για ευρωπαϊκές λύσεις κρυπτοθέτησης και ασφάλειας, αποσκοπώντας στην ενθάρρυνση διεθνώς συμφωνημένων προτύπων.

3.6. Νομικό πλαίσιο

Υπάρχουν διάφορα νομικά κείμενα που επηρεάζουν την ασφάλεια στα δίκτυα επικοινωνιών και συστήματα πληροφοριών, διεξοδικότερο από τα οποία είναι το κανονιστικό πλαίσιο για τις τηλεπικοινωνίες. Εξ αιτίας της σύγκλισης των δικτύων, τα θέματα ασφαλείας συγκεντρώνουν πλέον κανονιστική ρύθμιση και συναφή παράδοση από διάφορους τομείς. Περιλαμβάνονται οι τηλεπικοινωνίες (περικλείοντας το σύνολο των δικτύων επικοινωνιών), που ταυτόχρονα υφίστανται κανονιστική ρύθμιση και άρση ρυθμίσεων, η βιομηχανία υπολογιστών σε μεγάλο βαθμό χωρίς κανονιστικές ρυθμίσεις), το Internet που λειτουργεί κυρίως χωρίς την παρέμβαση των δημόσιων αρχών και το ηλεκτρονικό εμπόριο, που υπάγεται διαρκώς περισσότερο σε ειδική ρύθμιση. Συναφείς με ασφάλεια είναι κανονισμοί που αφορούν ευθύνη τρίτων, εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο, ηλεκτρονικές υπογραφές, προστασία δεδομένων και ρύθμιση των εξαγωγών. Μεταξύ των διαφορετικών αυτών διατάξεων, ιδιαίτερα σημαντικές είναι οι οδηγίες για την προστασία των δεδομένων, το κανονιστικό πλαίσιο για τις τηλεπικοινωνίες, καθώς και διάφορες νομικές πρωτοβουλίες στο πλαίσιο της ανακοίνωσης σχετικά με την εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο.

Η προστασία της ιδιωτικής ζωής αποτελεί κεντρικό πολιτικό στόχο στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αναγνωρίστηκε ως βασικό δικαίωμα βάσει του άρθρου 8 της ευρωπαϊκής συνθήκης για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επίσης, βάσει των άρθρων 7 και 8 του χάρτη των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχεται το δικαίωμα σεβασμού της οικογενειακής και ιδιωτικής ζωής, της

κατοικίας καθώς και των επικοινωνιών και των προσωπικών δεδομένων.

Οι οδηγίες για την προστασία των δεδομένων και ιδιαίτερα το άρθρο 5 της οδηγίας για την προστασία των δεδομένων στον τηλεπικοινωνιακό τομέα υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να εξασφαλίζουν το απόρρητο των τηλεπικοινωνιών στα δημόσια τηλεπικοινωνιακά δίκτυα, καθώς και στις τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες που είναι διαθέσιμες στο κοινό. Επιπλέον, και με σκοπό να τεθεί στην πράξη το άρθρο 5, βάσει του άρθρου 4 της ίδιας οδηγίας, απαιτείται από τους παρόχους δημόσιων υπηρεσιών και δικτύων να λάβουν τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα ώστε να διασφαλίζεται η ασφάλεια των υπηρεσιών τους. Σύμφωνα πάντοτε με το ίδιο άρθρο, τα μέτρα αυτά πρέπει να εξασφαλίζουν επίπεδο ασφάλειας ανάλογο με τον εκάστοτε κίνδυνο, λαμβανομένων υπόψη των δυνατοτήτων της τεχνολογίας και του κόστους εφαρμογής τους. Τούτο σημαίνει ότι όλοι οι φορείς εκμετάλλευσης του δικτύου έχουν νομική υποχρέωση να προστατεύουν τις επικοινωνίες έναντι παράνομης υποκλοπής. Ο πανευρωπαϊκός χαρακτήρας των υπηρεσιών και ο αυξημένος διασυνοριακός ανταγωνισμός θα έχουν ως αποτέλεσμα την άσκηση μεγαλύτερης πίεσης για εναρμόνιση των εν λόγω διατάξεων.

Στο άρθρο 17 της γενικής οδηγίας για την προστασία των δεδομένων, 95/46/ΕΚ, απαιτείται από τους ελεγκτές και τους υπεύθυνους για την επεξεργασία να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για την εξασφάλιση επιπέδου ασφαλείας αναλόγου προς τους κινδύνους που απορρέουν από την επεξεργασία και το χαρακτήρα των δεδομένων που απολάβουν προστασίας, ιδίως εάν η επεξεργασία συνεπάγεται τη μετάδοση δεδομένων μέσω δικτύου. Πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα τεχνικά και οργανωτικά μέτρα για την προστασία από τυχαία ή παράνομη καταστροφή, τυχαία απώλεια, αλλοίωση, απαγορευμένη διάδοση ή πρόσβαση, ιδίως εάν η επεξεργασία συμπεριλαμβάνει και διαβίβαση των δεδομένων μέσω δικτύου, καθώς και από κάθε άλλη μορφή αθέμιτης επεξεργασίας. Οι διατάξεις αυτές έχουν συνέπειες για απαιτήσεις ασφαλείας σε δίκτυα και συστήματα πληροφοριών που χρησιμοποιούνται από τα πρόσωπα και τους οργανισμούς αυτούς, λόγω χάρη παρόχους υπηρεσιών ηλεκτρονικού εμπορίου. Ο πανευρωπαϊκός χαρακτήρας των υπηρεσιών και ο αυξημένος διασυνοριακός ανταγωνισμός έχουν ως αποτέλεσμα την αυξανόμενη ανάγκη

προδιαγραφής των μέσων που θα εφαρμοστούν ώστε να υπάρξει συμμόρφωση με τις εν λόγω διατάξεις.

Στο κοινοτικό πλαίσιο τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών περιλαμβάνονται διάφορες διατάξεις όσον αφορά 'ασφάλεια λειτουργίας δικτύου' (που σημαίνει τη διάθεση δικτύων σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης) και 'ακεραιότητα δικτύου' (που σημαίνει εξασφάλιση κανονικής λειτουργίας διασυνδεδεμένων δικτύων). Η Επιτροπή πρότεινε, τον Ιούλιο του 2000, νέο πλαίσιο κανονιστικών ρυθμίσεων για υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών (που επί του παρόντος βρίσκεται στη διαδικασία συναπόφασης και κατά συνέπεια, συζητείται στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στο Συμβούλιο). Οι προτάσεις της Επιτροπής επιβεβαιώνουν κατ'ουσίαν - με ορισμένες τροποποιήσεις - τις υφιστάμενες διατάξεις όσον αφορά ασφάλεια και ακεραιότητα δικτύων.

Το υφιστάμενο νομικό πλαίσιο, εκτός από την κάλυψη των συγκεκριμένων θεμάτων που αναφέρονται σε κάθε νομικό κείμενο, αφορά επομένως και ορισμένες πτυχές δικτύων και συστημάτων πληροφοριών, που αντιμετωπίζονται στην παρούσα ανακοίνωση.

Η ανακοίνωση σχετικά με την εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο σήμανε την έναρξη μιας συζήτησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση σχετικά με τον τρόπο αντίδρασης στις αξιόποινες εγκληματικές δραστηριότητες που χρησιμοποιούν υπολογιστές και ηλεκτρονικά δίκτυα. Οι συζητήσεις θα συνεχιστούν μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων μερών στο πλαίσιο του forum της ΕΕ που πρόκειται σύντομα να συγκροτηθεί, όπως δηλώνεται στην παραπάνω ανακοίνωση της Επιτροπής. Η ποινική νομοθεσία των κρατών μελών θα πρέπει να καλύπτει θέματα μη εξουσιοδοτημένης πρόσβασης σε δίκτυα υπολογιστών συμπεριλαμβανομένης της παραβίασης της ασφάλειας προσωπικών δεδομένων. Δεν υπάρχει, επί του παρόντος, προσέγγιση της ποινικής νομοθεσίας σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης στον εν λόγω τομέα. Τούτο μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα κατά την εξιχνίαση των εν λόγω αδικημάτων και δεν συνιστά ισχυρό αποτρεπτικό παράγοντα για όσους εξετάζουν το ενδεχόμενο πειρατείας ή παρεμφερών επιθέσεων. Η προσέγγιση του ποινικού δικαίου όσον αφορά παρεϊσδυση σε δίκτυα υπολογιστών είναι επίσης σημαντικό να διευκολύνει τη δικαστική συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών.

Η θεμιτή ανησυχία όσον αφορά τις αξιόποινες πράξεις στον κυβερνοχώρο απαιτεί αποτελεσματική διερεύνηση ως προς την εφαρμογή της νομοθεσίας. Ωστόσο, τα νομικά αυτά μελήματα δεν θα πρέπει να δημιουργούν λύσεις εφόσον οι νομικές απαιτήσεις έχουν ως αποτέλεσμα την εξασθένηση της ασφάλειας των συστημάτων επικοινωνιών και πληροφοριών.

Προτεινόμενες δράσεις:

➤ Απαιτείται συναντίληψη σχετικά με τις νομικές συνέπειες της ασφάλειας των ηλεκτρονικών επικοινωνιών. Για το σκοπό αυτό η Επιτροπή θα καταρτίσει μητρώο εθνικών μέτρων που έχουν ληφθεί σύμφωνα με τη συναφή κοινοτική νομοθεσία.

➤ Τα κράτη μέλη και η Επιτροπή θα πρέπει να συνεχίσουν να υποστηρίζουν την ελεύθερη κυκλοφορία προϊόντων και υπηρεσιών κρυπτοθέτησης μέσω στενότερης εναρμόνισης των διοικητικών διατάξεων σχετικά με τις εξαγωγές καθώς και περαιτέρω ελευθέρωση των ελέγχων εξαγωγών.

➤ Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εξετάσουν τρόπους υποστήριξης των επενδύσεων σε θέματα ασφάλειας μέσω ευνοϊκών φορολογικών κινήτρων (π.χ. έμμεση απόσβεση επενδύσεων).

➤ Η Επιτροπή θα προτείνει νομοθετικό μέτρο βάσει του τίτλου VI της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση όσον αφορά την προσέγγιση των εθνικών ποινικών νομοθεσιών σχετικά με επιθέσεις έναντι συστημάτων υπολογιστών, συμπεριλαμβανομένης της πειρατείας και των επιθέσεων άρνησης παροχής υπηρεσίας (όπως δηλώθηκε στην ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την εγκληματικότητα στον κυβερνοχώρο).

3.7. Ασφάλεια στη δημόσια διοίκηση

Το σχέδιο δράσης eEurope 2002 στοχεύει στην ενθάρρυνση αποτελεσματικότερων και αποδοτικότερων σχέσεων μεταξύ πολιτών και δημόσιας διοίκησης. Καθώς μεγάλο μέρος των ανταλλασσόμενων πληροφοριών μεταξύ πολιτών και της διοίκησης είναι προσωπικού ή εμπιστευτικού χαρακτήρα

(ιατρικού, οικονομικού, νομικού κλπ.), η ασφάλεια είναι ζωτικής σημασίας για την εξασφάλιση της επιτυχίας του εγχειρήματος. Εξάλλου, η ανάπτυξη της πληροφορικής στη διοίκηση καθιστά τις δημόσιες διοικήσεις υποδείγματα για αποδοτικές και ασφαλείς λύσεις καθώς και συντελεστές της αγοράς με δυνατότητα επίδρασης στις εξελίξεις, μέσω των αγορών τους.

Όσον αφορά τις δημόσιες διοικήσεις, το ζήτημα δεν είναι απλώς η αγορά συστημάτων τεχνολογιών των πληροφοριών και επικοινωνιών με απαιτήσεις ασφαλείας, αλλά η ανάπτυξη ενός πνεύματος ασφαλείας στον οργανισμό. Τούτο μπορεί να επιτευχθεί μέσω της καθιέρωσης “πολιτικών οργανωτικής ασφαλείας”, προσαρμοσμένων στις ανάγκες των θεσμών.

Προτεινόμενες δράσεις:

- Καλούνται τα κράτη μέλη θα πρέπει να εντάξουν αποτελεσματικές και διαλειτουργικές λύσεις ασφαλείας πληροφοριών ως βασική απαίτηση στις ηλεκτρονικές δραστηριότητές τους που αφορούν τη διοίκηση και δραστηριότητες ηλεκτρονικής σύναψης δημόσιων συμβάσεων.
- Τα κράτη μέλη θα πρέπει να εισαγάγουν τις ηλεκτρονικές υπογραφές εφόσον παρέχουν ηλεκτρονικές δημόσιες υπηρεσίες σε απευθείας σύνδεση.
- Στο πλαίσιο της 'ηλεκτρονικής' Επιτροπής πρόκειται η Επιτροπή να λάβει σειρά μέτρων για ενίσχυση των απαιτήσεων ασφαλείας στα δικά της συστήματα πληροφοριών και επικοινωνιών.

3.8. Διεθνής συνεργασία

Όπως ακριβώς οι επικοινωνίες μέσω δικτύων διασχίζουν εύκολα τα σύνορα μέσα σε κλάσμα δευτερολέπτου, το ίδιο συμβαίνει και με τα αντίστοιχα προβλήματα ασφαλείας. Το δίκτυο έχει πάντοτε την ισχύ του ασθενέστερου κρίκου του και η Ευρώπη δεν μπορεί να αυτοαπομονωθεί από το υπόλοιπο παγκόσμιο δίκτυο. Θα απαιτηθεί, κατά συνέπεια, η διεθνής συνεργασία για την αντιμετώπιση θεμάτων ασφαλείας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συμβάλει ήδη στις εργασίες διεθνών φόρουμ, όπως είναι η G8, ο ΟΟΣΑ, ο ΟΗΕ. Ο ιδιωτικός τομέας αντιμετωπίζει θέματα

ασφάλειας στα πλαίσια ανάλογων οργανισμών, όπως ο παγκόσμιος επιχειρηματικός διάλογος (Global Business Dialogue, www.GBDe.org) ή το παγκόσμιο φόρουμ για το Internet (Global Internet Project, www.GIP.org). Η συνέχιση του διαλόγου μεταξύ των οργανισμών αυτών είναι ζωτικής σημασίας για την παγκόσμια ασφάλεια.

Ενότητα IV **« ECHELON »**

Μύθοι και πραγματικότητες

Τρία χρόνια μετά την υπογραφή της συμφωνίας Σένγκεν, 674,243 Ευρωπαίοι έχουν καταχωρηθεί στο Κεντρικό Σύστημα Πληροφοριών (SIS) της συνθήκης, ως "ανεπιθύμητα" πρόσωπα. Η Ελλάδα έχει εκδώσει σχετικό "ερυθρό δελτίο" για πάνω από 51,087 ανθρώπους, χαρακτηρίζοντάς τους σαν "personae non gratae".

Οι αριθμοί αυτοί δεν αναφέρονται σε καταζητούμενους ή υπόδικους, αλλά μόνο σε άτομα τα οποία οι υπηρεσίες ασφαλείας θεωρούν ότι είναι "ύποπτα για πιθανή τέλεση εγκληματικών ενεργειών στο μέλλον"...

Η ύπαρξη του δικτύου Echelon, (Κλίμακα), θεμελιώνεται τις πρώτες μέρες του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, όπου διαμορφώνεται μια συμμαχία μεταξύ των υπηρεσιών πληροφοριών των Ηνωμένων Πολιτειών και της Μ. Βρετανίας και η οποία επικυρώνεται επίσημα στις 17 Μαΐου 1943.

Το 1946-47, διαμορφώνεται επίσης μια συμφωνία συνεργασίας των

υπηρεσιών πληροφοριών της Μ. Βρετανίας, του Καναδά, της Ν. Ζηλανδίας και της Αυστραλίας, γνωστή και ως SIGINT. Το ίδιο χρονικό διάστημα, με μια επίσης συμφωνία, την "UKUSA Agreement" μεταξύ Η.Π.Α. και Μ. Βρετανίας, (εκ μέρους της SIGINT), καθορίζονται και οι σχέσεις μεταξύ των υπηρεσιών των παραπάνω κρατών. Οι υπηρεσίες της Ιαπωνίας, Γερμανίας, Νορβηγίας, Δανίας, Ν. Κορέας και Τουρκίας, προσχώρησαν αργότερα στην παραπάνω συνθήκη.

Αναλυτικότερα, οι υπηρεσίες ασφαλείας του κάθε κράτους έχουν και μια περιοχή υπό την επίβλεψη τους. Έτσι, - η NSA, (Υπηρεσία Εθνικής Ασφαλείας - Η.Π.Α.) ελέγχει και καλύπτει τα σήματα επικοινωνιών της Αμερικανικής ηπείρου, - το GCHQ, (Κυβερνητικά Αρχηγεία Επικοινωνιών - Μ Βρετανία) την Ευρώπη, Αφρική και Ρωσία δυτικά των Ουραλίων, - η DSD, (Διεύθυνση Ασφαλείας Αυστραλίας - Αυστραλία) την νοτιοανατολική Ασία, τον νοτιοδυτικό Ειρηνικό και τον ανατολικό Ινδικό ωκεανό, - η GSCB, (Γραφείο Ασφάλειας Επικοινωνιών της κυβέρνησης της νέας Ζηλανδίας - Ν. Ζηλανδία), τον νότιο Ειρηνικό, - το CSE, Καναδικό Ίδρυμα Ασφάλειας Επικοινωνιών - Καναδάς) τις συμπληρωματικές περιοχές της Β. Ρωσίας, Ευρώπης και Αμερικής κ.λπ.

Τι ακριβώς είναι όμως το Echelon;

Πρόκειται για ένα δίκτυο παρακολούθησης των πάσης φύσης επικοινωνιών, το οποίο εκτείνεται σε ολόκληρη την υδρόγειο αλλά και στο διάστημα και το οποίο αποτελείται από περίπου 120 δορυφόρους και 50 επίγειους σταθμούς.

Οι πληροφορίες για τις επικοινωνίες που υποκλέπτονται από τα μηχανήματα παρακολούθησης των παραπάνω κρατών, μεταξύ των οποίων υπάρχουν συμφωνίες οι οποίες καθορίζουν τη σχέση, την ανταλλαγή και την συνεπεξεργασία τους, με ενιαίες μεθόδους και εξοπλισμό, αποτελούν το Echelon.

Περιλαμβάνει σταθμούς υποκλοπής με βάση τη γη, πλοία και αεροσκάφη με το απαραίτητο ηλεκτρονικό εξοπλισμό, αλλά και δορυφόρους. Το σύστημα εκσυγχρονίζεται συνεχώς και σύντομα θα αποκτήσει την πιο πρόσφατη μορφή του, το Project P-415/Echelon.

Από τους σημαντικότερους επίγειους σταθμούς παρακολούθησης είναι αυτός του Menwith Hill, στην Μ. Βρετανία, η λειτουργία του οποίου ξεκινά το 1951. Από τα μέσα της δεκαετίας του '60, ο συγκεκριμένος σταθμός

αναβαθμίζεται με έναν από τους πρώτους ηλεκτρονικούς υπολογιστές και ανάγεται σε κέντρο όχι μόνο συλλογής αλλά και ταξινόμησης / επεξεργασίας των μηνυμάτων τέλεξ (τεχνολογία αιχμής της εποχής).

Το 1974, προστίθενται και οκτώ μεγάλα δορυφορικά πιάτα. Πλέον, η οποιαδήποτε ραδιοεπικοινωνία που λαμβάνεται από τους δορυφόρους, μεταδίδεται στο σταθμό. Κάποιοι ακόμα σταθμοί, είναι στο Pine Gap, Geraldton στην Αυστραλία, το Bad Aibling στην Γερμανία, το Sugar Grove και Yakima στις Η.Π.Α, στο Waihopai στην Ν. Ζηλανδία, στο Leitrim στον Καναδά, στη Misawa στην Ιαπωνία, στη Λευκωσία στην Κύπρο, (από όπου ελέγχεται και ο ελλαδικός χώρος) και αλλού, ενώ ακόμη και η στρατιωτική βάση στην Ν. Μάκρη στην Ελλάδα, συνδεόταν με το σύστημα Echelon.

Όλοι οι παραπάνω σταθμοί σχετίζονται κυρίως με δορυφορική παρακολούθηση Intelsat και Inmarsat δορυφόρων. Πιο συγκεκριμένα, οι δορυφόροι Intelsat έχουν την δυνατότητα παρακολούθησης της επιφάνειας της γης με ζουμάρισμα ευκρίνειας λίγων χιλιοστών.

Με άλλα λόγια, η παρακολούθηση ενός οχήματος ή ακόμη και ενός ανθρώπου σε πραγματικό χρόνο, είναι - αν και πολυέξοδη - εφικτή. Γενικά πάντως, οι δορυφόροι επίβλεψης δρουν και ως τεράστιοι δέκτες που μαζεύουν ηλεκτρονικές επικοινωνίες, τηλεφωνικές συνομιλίες μέσω κυψελών και διάφορα ραδιομηνύματα.

Τέλος, πέρα από αυτούς υπάρχουν και άλλοι σταθμοί οι οποίοι χρησιμοποιούνται ακόμη και οι οποίοι έπαιξαν βασικό ρόλο στην προγενέστερη περίοδο παρακολούθησης των επικοινωνιών, μέσω ραδιοφωνικών ζωνών συχνοτήτων (Tangimoana στη Ν. Ζηλανδία, Bagama στην Αυστραλία κ.α.) Η δυνατότητα ελέγχου της οποιασδήποτε επικοινωνίας μέσω τεχνολογικών επιτευγμάτων, (τηλέφωνο, διαδίκτυο), είναι δεδομένη.

Η επιλογή για το τι θα αποθηκευτεί - επεξεργαστεί γίνεται αρχικά από ηλεκτρονικούς υπολογιστές, βάση συγκεκριμένων λέξεων - κλειδιών, οι οποίες ορίζονται και από την ανάλογη κρατική υπηρεσία.

Όταν για παράδειγμα, σε μία τηλεφωνική συνομιλία αναφερθούν λέξεις όπως "σχέδιο", "επίθεση", "διαδήλωση" αλλά και γενικότερα οποιαδήποτε άλλη που μπορεί να θεωρηθεί ύποπτη, σε οποιαδήποτε γλώσσα, τότε αυτόματα - με

το που θα ακουστεί αυτή η λέξη- το τηλεφώνημα καταγράφεται.

Οι αριθμοί οι οποίοι επικοινωνούν, η ώρα και η ημερομηνία επίσης καταγράφονται, ενώ η συνομιλία μετατρέπεται σε κείμενο, για περαιτέρω ανάλυση. Η φωνή καταγράφεται προκειμένου να χρησιμοποιηθεί σε μελλοντικές συγκρίσεις και η επικοινωνία περνά από νέες φάσεις αξιολόγησης, προκειμένου να φτάσει κάποια στιγμή και στην οθόνη του υπαλλήλου της υπηρεσίας την οποία ενδιαφέρει.

Παρόμοια δυνατότητα υπάρχει και στις επικοινωνίες μέσω τέλεξ ή ακόμη και ηλεκτρονικών μηνυμάτων (e-mail).

Η πρώτη πράξη σαμποταρίσματος του Echelon πραγματοποιήθηκε την Πέμπτη 21 Οκτωβρίου 1999. Προηγήθηκε ένα e-mail, το οποίο γέμισε το διαδίκτυο, καλώντας όλους τους χρήστες να στείλουν τη συγκεκριμένη ημέρα σε όλο τον κόσμο ακατανόητα μηνύματα που απλά θα περιείχαν φράσεις - κλειδιά που "ενδιαφέρουν" το σύστημα (επανάσταση, τρομοκρατία κ.α.).

Αυτό που αναμενόταν, ήταν πως μια επικείμενη υπερφόρτωση του θα σήμαινε αυτόματα και την κατάρρευση του. Η "Jam Echelon Day" όπως ονομάστηκε εκείνη η μέρα αντιμετωπίστηκε με ιδιαίτερη ευκολία από τους υπολογιστές του δικτύου παρακολούθησης, σαν μια συνηθισμένη ημέρα.

Το δίκτυο Echelon δεν είναι το μόνο. Παρόμοια δίκτυα έχουν δημιουργηθεί και από άλλα κράτη ή συνασπισμούς κρατών και σίγουρα δεν υπολείπονται σε τεχνολογία ή δυνατότητες.

Γνωστό είναι το ήδη διαμορφούμενο Enforol, το οποίο είναι το ευρωπαϊκό αντίστοιχο του Echelon αλλά και το SORM, ένα επίσης ανεπτυγμένο σύστημα παρακολούθησης της Ρωσικής FSB (πρώην KGB). Όλα τα παραπάνω δίκτυα, συμφωνίες και συστήματα εμφανίζονται ως απαραίτητα για μια λανθάνουσα "ισορροπία" μεταξύ των διαφόρων εξουσιαστικών μπλοκ.

Ειδικότερα το δίκτυο Echelon, το οποίο εμφανίζεται και ως παλαιότερο με ένα επίσημα καταγεγραμμένο παρελθόν πενήντα και πλέον χρόνων, διαμορφώνεται αρχικά με αφορμή έναν παγκόσμιο πόλεμο και εξελίσσεται μέσα σε ένα κλίμα ψυχρού πολέμου, όπου η παρουσία, ύπαρξη και λειτουργία του εξασφαλίζει την "ειρήνη".

Από ένα σημείο και έπειτα εμφανίζεται ως μέσω βιομηχανικής κυρίως

κατασκοπίας μέσα σε μια περίοδο ενός οικονομικού ανταγωνισμού, όπου η παραμικρή πληροφορία μπορεί να μεταφραστεί σε κέρδη. Άλλωστε, η σύσταση του ευρωπαϊκού Εnφοροι εμφανίζει ως αφορμή την αντιμετώπιση αυτής της κατασκοπίας των Η.Π.Α. στην Ευρώπη.

Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές και η τεχνολογία η οποία αναπτύσσεται σε σχέση με αυτούς, είναι εκείνη στην οποία στηρίζεται σήμερα το σύνολο όχι μόνο των επικοινωνιών, αλλά και της μηχανοργάνωσης και γραφειοκρατίας των σύγχρονων κρατών. Οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές άρχισαν να εμφανίζονται στο εμπόριο για το ευρύ κοινό στις αρχές της δεκαετίας του '80 ενώ το διαδίκτυο έγινε ευρέως γνωστό -και προσιτό- στις αρχές της δεκαετίας του '90.

Αντίστοιχα, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές επίσημα μπήκαν στην υπηρεσία ειδικών κρατικών υπηρεσιών από τα μέσα του '50, ενώ μια μορφή κλειστού διαδικτύου, υπάρχει από τα τέλη του '60. Στις αρχές του '80 άρχισε να χρησιμοποιείται μεταξύ των υπηρεσιών οι οποίες συμμετέχουν στην συμφωνία UKUSA.

Σήμερα, όχι μόνο η οργάνωση / γραφειοκρατία των περισσότερων κρατών αλλά και αυτή των ιδιωτικών επιχειρήσεων στηρίζεται επί το πλείστον σε οργανωτικές δομές, βασισμένες σε ανταλλαγή πληροφοριών σε πραγματικό χρόνο, μέσω υπολογιστικών μηχανημάτων.

Ο ηλεκτρονικός υπολογιστής βρίσκεται στο σπίτι μεγάλου ποσοστού των ανθρώπων, στα "σύγχρονα" κράτη, όντας ταυτόχρονα συνδεδεμένα στο διαδίκτυο. Είτε για διασκέδαση, είτε για εργασία, οπότε, η ανάγκη ελέγχου εμφανίζεται επιβεβλημένη. Η μορφή και ο τρόπος λειτουργίας του διαδικτύου, παρομοιάζεται με έναν υπολογιστή, τον οποίο χρησιμοποιούν κρατικές υπηρεσίες, ιδιώτες κ.λπ. και στον οποίο έχουν πρόσβαση όλοι.

Ο έλεγχος της ζωής ενός ανθρώπου έχει πολλές πτυχές, αρκετές από τις οποίες συνδέονται άμεσα με τα τεχνολογικά επιτεύγματα και τον τρόπο ζωής.

Η μεγάλη διάδοση και χρήση για παράδειγμα πιστωτικών καρτών στις αγορές επιτρέπει την παρακολούθηση του τρόπου ζωής ενός ανθρώπου. Όλα τα μηχανήματα που δέχονται τέτοιες κάρτες είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους on-line και καταγράφουν όλα τα στοιχεία της κάθε αγοραπωλησίας με αποτέλεσμα να υπάρχει δυνατότητα συλλογής και επεξεργασίας προσωπικών πληροφοριών.

Φυσικά και μέσω του ηλεκτρονικού εμπορίου από το διαδίκτυο υπάρχει ο ίδιος έλεγχος του χρήστη. Υπάρχει η δυνατότητα κατασκευής του προφίλ κάποιου, παρακολουθώντας ποιες σελίδες επισκέπτεται, τι κάνει εκεί, την συχνότητα που τις επισκέπτεται, τι e-mail στέλνει και παίρνει, τι αγορές κάνει, τι ώρες σερφάρει, από πού συνδέεται κ.α..

Για παράδειγμα, όσον αφορά στον έλεγχο του διαδικτύου είναι γνωστό το ότι η πλειονότητα σχεδόν των εταιριών παροχής υπηρεσιών σύνδεσης στη Μ. Βρετανία, δίνουν όλα τα στοιχεία των πελατών τους στο Κυβερνητικό Κέντρο Τεχνολογικής Συνδρομής, (GATC), όπως και πλήρη ενημέρωση σχετικά με οποιαδήποτε υπηρεσία τους παρέχουν, (ηλεκτρονική αλληλογραφία, sites που επισκέπτονται κ.λπ.), βάσει νομοθεσίας σχετικά με την εγκληματικότητα.

Στις Η.Π.Α. επίσης, ισχύει κάτι ανάλογο με το σύστημα CARNIVORE, (σαρκοβόρος). Τα στοιχεία των πελατών δίνονται από τις αντίστοιχες εταιρίες παροχής υπηρεσιών σύνδεσης στο F.B.I. και η λειτουργία του συστήματος είναι κάτι ανάλογο με αυτό του Echelon, όπου με βάση τις γνωστές πλέον λέξεις - κλειδιά, επιλέγεται ποιο ηλεκτρονικό μήνυμα θα ελεγχθεί.

Με μια σάρωση του ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, εντοπίζονται και οι "ύποπτες" λέξεις και ανάλογα ελέγχεται το μήνυμα, (από ποιόν στάλθηκε, σε ποιόν και πότε). Επίσης, υπάρχει η δυνατότητα ελέγχου, ανά πάσα στιγμή ποιος βρίσκεται μέσα στο διαδίκτυο καθώς και τις τοποθεσίες, (sites) τα οποία επισκέπτεται / έχει επισκεφθεί.

Άλλα συστήματα και προγράμματα παρακολούθησης και ελέγχου των επικοινωνιών, είναι το Pragonware Suite, το Packeteer και το Collminer. Με το διαδίκτυο δίνεται η δυνατότητα ελέγχου του κάθε ηλεκτρονικού υπολογιστή -ο οποίος είναι συνδεδεμένος με αυτό- ξεχωριστά.

Τα λειτουργικά προγράμματα, τα οποία στηρίζουν τη λειτουργία ενός υπολογιστή π.χ. Windows, εμπεριέχουν αρχεία, χωρίς τα οποία οι υπολογιστές δεν λειτουργούν και τα οποία είναι μια "πίσω πόρτα - backdoor", μέσω της οποίας είναι δυνατός ο έλεγχος του υπολογιστή, όταν αυτός βρίσκεται on-line, χωρίς να γίνεται αντιληπτό, (π.χ. NSA.key σε windows 3 και 3.11).

Γνωστά είναι τα διάφορα cookies, αρχεία δηλαδή τα οποία αντιγράφονται αυτόματα στον σκληρό δίσκο ενός υπολογιστή, όταν αυτός βρίσκεται

συνδεδεμένος με κάποια τοποθεσία στο διαδίκτυο και τα οποία λειτουργούν επίσης σαν μια "πίσω πόρτα - backdoor". Ακόμη και η ίδια οι επεξεργαστές εκπέμπουν σήμα, σχετικά με τα στοιχεία του υπολογιστή, (Intel Pentium III και πέρα).

Τέλος, τα νέα λειτουργικά προγράμματα, με το σκεπτικό της "αντιμετώπισης της πειρατείας", προκειμένου να λειτουργήσουν θα πρέπει ο ίδιος ο χρήστης να επικοινωνεί, (μέσω διαδικτύου) με την εταιρία την οποία το κατασκεύασε, ώστε να δοθεί κωδικός ο οποίος θα τα ενεργοποιήσει.

Ένα ακόμη σύστημα, το οποίο εμπεριέχεται μέσα στο Echelon και έχει να κάνει με τον έλεγχο των ηλεκτρονικών υπολογιστών, είναι το λεγόμενο TEMPEST, (Transient Electromagnetic Pulse Surveillance Standard -για την ασφάλεια ενός υπολογιστή και Technology- για την παρακολούθηση / υποκλοπή).

Το όλο σκεπτικό στηρίζεται στο ότι η ηλεκτρομαγνητική ακτινοβολία η οποία εκπέμπεται από ένα υπολογιστή είναι δυνατό να δώσει τις πληροφορίες που προβάλλονται σε αυτόν. Έτσι, κατασκευάστηκε μια κεραία λήψης υψηλών συχνοτήτων, μέσω της οποίας είναι εφικτό "...να ακουστούν και να καταγραφούν όλες οι ASCII εντολές (1), καθώς αυτές εισάγονται σε έναν υπολογιστή από το πληκτρολόγιο, το ποντίκι, το scanner ή το modem του υπολογιστή".

Αρκετά σημαντικό είναι επίσης να αναφερθεί, πως τα κινητά τηλέφωνα - των οποίων η εξέλιξη και τεχνολογία, είναι συμβατή με αυτή των ηλεκτρονικών υπολογιστών- είναι επίσης δυνατό να παρακολουθηθούν. Οι τελευταίες γενιές κινητών τηλεφώνων τείνουν να αντικαταστήσουν τους ηλ. υπολογιστές, στο βαθμό που παρέχουν ίδιες υπηρεσίες με αυτούς, (σύνδεση στο διαδίκτυο, ηλ. μηνύματα, ηλεκτρονικό εμπόριο κ.λπ.).

Κατασκευαστικά πλέον εκπέμπουν όλο το φάσμα των εσωτερικών τους λειτουργιών, του κλειδιού κρυπτογράφησης, (η τεχνολογία η οποία χρησιμοποιείται και εδώ, στηρίζεται στην μετάδοση πληροφοριών μέσω συχνοτήτων και κυμάτων, οι οποίες πάντα κωδικοποιούνται και ενίοτε κρυπτογραφούνται με μαθηματικές διαδικασίες - αλγόριθμοι - προκειμένου αφενός να είναι δυνατή η επικοινωνία με τα ανάλογα μηχανήματα και αφετέρου να παρέχουν το απόρρητο), αλλά και τους ψηφιακούς παλμούς ανάμεσα στα

κυκλώματα ακουστικού / μικροφώνου.

Πρόσφατα δημοσιεύματα σε εφημερίδες, αναφέρουν πως συσκευές υποκλοπής αυτού του είδους επικοινωνιών, διατίθενται ήδη στο εμπόριο (!) και στον ελλαδικό χώρο, με πελάτες την Ε.Υ.Π., την ΕΛ.ΑΣ., στρατιωτικές υπηρεσίες κ.α.

Οι συσκευές αυτές, "...έχουν τη δυνατότητα να καταγράψουν το περιεχόμενο των συνδιαλέξεων που πραγματοποιούνται από δύο ως δέκα κινητά τηλέφωνα, έχουν κόστος από 40 ως 500 εκατομμύρια δραχμές, (σημείωση δική μας : 117388,114 - 14675351,43 ... Ευρώ) και όγκο από αυτόν μιας μικρής βαλίτσας ως ... 2 - 3 κυβικών μέτρων", ("Το Βήμα" 5-9-2001).

Πέρα από την υποκλοπή, είναι και εφικτή η εύρεση της τοποθεσίας ενός κινητού τηλεφώνου -όταν αυτό έχει την μπαταρία του στη θέση της, ενεργοποιημένο ή μη, (ενημερωτικά, τα κινητά των τελευταίων γενιών, εμπεριέχουν μικρές εσωτερικές μπαταρίες- οι οποίες κρατούν την ώρα ακόμη και όταν η μπαταρία δεν είναι στη θέση της).

Σε σχέση πάντως με αυτό, ήδη και στον ελλαδικό χώρο, ανάλογες υπηρεσίες προσφέρονται στους συνδρομητές από τις εταιρίες κινητής τηλεφωνίας, δηλαδή εξεύρεσης του στίγματος του κινητού τηλεφώνου, μέσω δορυφόρου. Ακόμη, όπως ακριβώς και στα σταθερά τηλέφωνα, υπάρχει η δυνατότητα ενεργοποίησης του κινητού τηλεφώνου εν αγνοία του κατόχου του, έτσι ώστε αυτό ουσιαστικά να λειτουργεί ως πομπός - μικρόφωνο το οποίο μεταφέρει τις ομιλίες του χώρου, στον δέκτη.

Και εδώ ισχύει το παραπάνω, σχετικά με την μπαταρία του κινητού τηλεφώνου, ενώ υπάρχει προτεινόμενος τρόπος αντιμετώπισης του φαινομένου, πέρα από το κλείσιμο - βγάλσιμο της μπαταρίας ή τη μη κατοχή του, τα παράσιτα. Τα παράσιτα από διπλανά ραδιόφωνα, ηλεκτρικές συσκευές κ.λπ.

Όλοι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι δυνατόν να "ελεγχθούν". Ακριβώς λόγω του ότι οι συσκευές TEMPEST, (οι οποίες είναι και φορητές, τοποθετημένες πιθανόν σε κάποιο όχημα), δέχονται και δεν εκπέμπουν ακτινοβολία είναι αδύνατο να βρεθεί αν γίνεται υποκλοπή και από πού.

Οι τρόποι προστασίας έχουν να κάνουν με την ελαχιστοποίηση της ακτινοβολίας η οποία εκπέμπεται, μέσω διαφορετικών υλικών κατασκευής του

υπολογιστή - που εκπέμπουν λιγότερη ακτινοβολία αλλά και μέσω της "θωράκισης" του χώρου, στον οποίο βρίσκεται ο υπολογιστής, μετατροπής του σε κλωβό Faraday, (δηλ. με τοποθέτηση πλεγμάτων ή μεταλλικών φύλλων σε όλους τους τοίχους, την οροφή και το πάτωμα και στη συνέχεια τη γείωση τους. Ακόμη και ειδικά μεταλλικά χρώματα κάνουν την ίδια δουλειά).

Οι δυνατότητες ελέγχου των ηλεκτρονικών υπολογιστών, μέσω κυρίως του διαδικτύου, είναι δεδομένες τη στιγμή που η τεχνολογία και τεχνογνωσία, προέρχονται από την κυριαρχία. Στο βαθμό που μπαίνουν συνεχώς, όλο και περισσότερο μέσα στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων, δίνουν και τη δυνατότητα ελέγχου τους -τη στιγμή που χρησιμοποιούνται- και από τις ανάλογες κρατικές υπηρεσίες.

Από την άλλη οι δυνατότητες σαμποταρίσματος είναι επίσης δεδομένες, μέσα πάντα σε κάποια συγκεκριμένα πλαίσια. Η χρήση τους είναι πλέον εφικτή και από τους αγωνιζόμενους ανθρώπους, των οποίων η φαντασία και δημιουργικότητα μπορεί να βρει τρόπους χρήσης, οι οποίοι αν μη τι άλλο, σε μικρό ή μεγάλο βαθμό θα λειτουργούν επιβληθικά στον κοινωνικό αγώνα. Όπως η χρήση τους σχετικά με την άμεση αλληλοπληροφόρηση, σχετικά με γεγονότα, ζητήματα αλληλεγγύης κ.λπ., μεταξύ ατόμων και ομάδων που υπό άλλες συνθήκες θα ήταν δύσκολο -αν όχι αδύνατο- να επικοινωνούν, η ανταλλαγή απόψεων και πολλά άλλα.

Άλλωστε, ακόμη και οι πληροφορίες οι οποίες αναφέρονται σε αυτό το κείμενο, έχουν παρθεί όχι μόνο από έντυπα αλλά και από το διαδίκτυο, όπου άνθρωποι οι οποίοι με τον α' ή β' τρόπο, κατάφεραν να συγκεντρώσουν κάποιες πληροφορίες και όπου η ευκολία και αμεσότητα δημοσιοποίησής τους, λειτουργεί επικοινωνιακά αφενός στην κατανόηση -προσεγγιστικά τουλάχιστον- των δυνατοτήτων του κράτους και αφετέρου στην ανάπτυξη -μέσω της σύνθεσης και συνδυασμού των πληροφοριών- των τρόπων αντιμετώπισης των κινήσεων του.

"...και φόρεσε κουκούλα ωσάν σε βρίζουνε, σε κάθε αναμπουμπούλα μη σε γνωρίζουνε..." (Ν.Ασιμος). Η δυνατότητα παρακολούθησης οποιασδήποτε επικοινωνίας που στηρίζεται σε τεχνολογικές επινοήσεις, είναι εφικτή.

Παραδείγματα, όπως η παρακολούθηση ενός ανθρώπου μέσα σε μία πόλη, με τον συνδυασμό των δυνατοτήτων ενός ή περισσότερων δορυφόρων με

τις υπάρχουσες ιδιωτικές ή δημόσιες επίγειες κάμερες παρακολούθησης, οι εικόνες όλων των παραπάνω να αλληλοσυμπληρώνονται στο ίδιο τερματικό ηλεκτρονικού υπολογιστή, (ανάλογα με το ποιος έχει την "καλύτερη" εικόνα του παρακολουθούμενου), έχουν πάψει εδώ και καιρό να αποτελούν φαντασία.

Αν και θεωρητικά πολυέξοδα και πολύπλοκα, στην πράξη αποτελούν ίσως το μέλλον του ελέγχου των κινήσεων του κάθε ανθρώπου. Αν και όλα τα παραπάνω, αρχικά εμφανίστηκαν να δημιουργούνται προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως στρατηγικά όπλα σε στρατιωτικό επίπεδο, (π.χ. παρακολούθηση των κινήσεων των στρατευμάτων του αντιπάλου, σε πραγματικό χρόνο, υποκλοπή επικοινωνιών κ.λπ.), εν τούτοις η ουσία είναι η συνεχής προσπάθεια των κυριάρχων, ελέγχου όλων των πεδίων της ζωής των ανθρώπων.

Αποδεικνύει ακριβώς την αδυναμία απόλυτου ελέγχου και εξάλειψης των ανθρωπίνων χαρακτηριστικών και την ανάγκη -για την κυριαρχία- μιας ακόμη δικλείδας ασφαλείας, μέσω της οποίας είναι δυνατόν να εποπτευτούν κοινωνικές διεργασίες. Η ουσία δεν έγκειται στην παρακολούθηση αυτή καθ' αυτή, αλλά στην τρομοκράτηση του κάθε ανθρώπου ξεχωριστά.

Οι πληροφορίες οι οποίες δίνονται στην δημοσιότητα, όπου εμφανίζεται ένας μηχανισμός ο οποίος είναι ικανός να παρακολουθεί ανά πάσα στιγμή την κάθε κίνηση και επαφή του οποιουδήποτε ανθρώπου, λειτουργούν στην κατεύθυνση της δημιουργίας μιας γενικότερης εικόνας, όπου το κράτος πλέον έχει την δυνατότητα να ελέγχει και να τιμωρεί ο,τιδήποτε δεν λειτουργεί σύμφωνα με τα δεδομένα που επιβάλλει.

Το σημαντικότερο όμως, είναι το γεγονός πως η προαναφερόμενη κατάσταση, εμφανίζεται να δίνει την δυνατότητα του ελέγχου του κάθε ανθρώπου ξεχωριστά. Είναι δεδομένο πως ο φόβος απέναντι στο κράτος προωθείται και επιβάλλεται από την κυριαρχία, τη στιγμή που πάντοτε λειτουργούσε και θα λειτουργεί δομικά ως προς την διατήρησή της, όταν υφίσταται ως απειλή, σχετικά με επιβολή "τιμωρίας", σε περίπτωση μη υπακοής στα κρατικά προστάγματα.

Η κατανόηση και υιοθέτηση των δυνατοτήτων αντίστασης και αντίδρασης σε κάθε μορφή εκμετάλλευσης και καταπίεσης είναι ακριβώς το ξεπέραςμα των κρατικών πλαισίων τρόμου. Προωθείται δηλαδή ο ύστατος διαχωρισμός, όπου ο

κάθε άνθρωπος παρουσιάζεται να έχει απέναντι του το κράτος, ολομόναχος, όπου η τρομοκρατία και η εξατομίκευση εμφανίζονται ως κύρια και δομικά στοιχεία αυτής της προσπάθειας.

Η επιχείρηση δηλαδή να αντιμετωπιστεί η ίδια η κοινωνική αλληλεγγύη επειδή ακριβώς πάντοτε ήταν και θα είναι δεδομένο πως όταν αυτή υφίσταται, τότε κανένα όπλο, κανέναν θεσμό - μηχανισμό, κανένα τεχνολογικό επίτευγμα δεν μπορεί να ανακόψει την οποιαδήποτε έκφραση της κοινωνικής οργής και αγανάκτησης, την εξέγερση ενάντια στο κράτος και σε κάθε μορφή εξουσίας.

(1) Η μέθοδος 8-bit ASCII (Extended American Standard Code for Information Interchange). Με αυτή την πολύ συνηθισμένη μέθοδο, κάθε χαρακτήρας αναλύεται σε οκτώ δυαδικά ψηφία (κάθε χαρακτήρας με τον δικό του συνδυασμό). Έτσι μπορούν να κωδικοποιηθούν $2^8=256$ διαφορετικοί χαρακτήρες. Η μέθοδος χρησιμοποιείται ευρύτατα στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, όπως επίσης και σε περιφερειακά συστήματα τηλεμετάδοσης δεδομένων.

Ενότητα V

« Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗΣ »

Η Τεχνολογία παρακολούθησης σήμερα

Κατευθυνόμαστε ολοταχώς προς το διαρκή ηλεκτρονικό έλεγχο - του εχθρού και του εαυτού μας. Ο κόσμος μας γεμίζει συσκευές εξακρίβωσης ταυτότητας, κάμερες παρακολούθησης, σκάνερ σωματικής έρευνας, τράπεζες δακτυλικών αποτυπωμάτων, συστήματα διαλογής ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και μηχανήματα υποκλοπής τηλεφωνημάτων. Αν προσθέσουμε και λιγότερο εξεζητημένες συσκευές, όπως οι φορητοί ψηφιακοί καρδιογράφοι, οι ηλεκτρονικές κάρτες εισόδου και το E-ZP&55, μια ετικέτα στο παρμπρίζ που πληρώνει ηλεκτρονικά τα διόδια από έναν προεξοφλημένο λογαριασμό, τότε αρχίζουμε να έχουμε την αίσθηση μιας πανταχού παρούσας ηλεκτρονικής συνείδησης που επαγρυπνεί σε ένα τοπίο υπό διαρκή επιτήρηση.

“...Ένα φθινοπωρινό απόγευμα στο κολυμβητικό κέντρο του Ανσενί, στη Γαλλία, κάτι πήγε απίστευτα στραβά. Οι δύο πεντακάθαρες πισίνες του κέντρου

προσελκύουν 150.000 Γάλλους το χρόνο. Ο 18χρονος Ζαν-Φρανσουά Λερούα ερχόταν συχνά τα απογεύματα για να κολυμπήσει στην πισίνα των 25 μέτρων.

Οι πνιγμοί συνήθως δεν γίνονται αντιληπτοί· σπανίως είναι όπως τους βλέπουμε στην τηλεόραση, όλο δράμα και φασαρία. Οι περισσότεροι συμβαίνουν σχεδόν αθόρυβα και όλα τελειώνουν πολύ γρήγορα.

Το συγκεκριμένο απόγευμα ο λεπτός, αθλητικός Λερούα έκανε ασκήσεις άπνοιας -δοκίμαζε δηλαδή πόση ώρα μπορούσε να κολυμπήσει κάτω από το νερό με μία ανάσα-και, χωρίς να φανεί ή ν' ακουστεί, λιποθύμησε.

Οι ναυαγοσώστες δεν αντιλήφθηκαν ότι σταμάτησε να κολυμπάει, και βυθίστηκε στον πάτο της πισίνας. Με τα χέρια σταυρωμένα πάνω από το κεφάλι και τα πόδια να τινάζονται σπασμωδικά, παρέμενε αναίσθητος και είχε αρχίσει να πνίγεται. Σε τέσσερα μόλις λεπτά θα είχε πεθάνει.

Αν και οι άνθρωποι που ήταν υπεύθυνοι για την ασφάλεια της πισίνας δεν είχαν πάρει είδηση τι συνέβαινε, 12 μεγάλα μηχανικά μάτια κάτω από το νερό παρακολουθούσαν τα πάντα. Μόλις εννιά μήνες νωρίτερα το κέντρο είχε εγκαταστήσει ένα υπερσύγχρονο σύστημα ηλεκτρονικής παρακολούθησης, το Poseidon - ένα δίκτυο από κάμερες που τροφοδοτεί έναν υπολογιστή προγραμματισμένο να χρησιμοποιεί ένα σύνολο περίπλοκων μαθηματικών αλγόριθμων για να εντοπίζει τυχόν κολυμβητές που δεν κινούνται με τον αναμενόμενο τρόπο. Το Poseidon ελέγχει ολόκληρο τον υδάτινο όγκο της πισίνας και μπορεί να διακρίνει τις ανακλάσεις και τις σκιές από τους πραγματικούς κολυμβητές. Όταν ο υπολογιστής εντοπίσει ένα πιθανό πρόβλημα, ενεργοποιεί αυτόματα ένα ηχητικό σήμα για να ειδοποιήσει τους ναυαγοσώστες, ενώ παράλληλα εμφανίζει την ακριβή θέση του συμβάντος σε μια οθόνη. Τα υπόλοιπα είναι στα χέρια των ανθρώπων έξω από το νερό...”

Δεκαέξι δευτερόλεπτα αφότου το Poseidon εντόπισε το βυθιζόμενο όγκο του νεαρού, οι ναυαγοσώστες τον είχαν βγάλει από το νερό και του πρόσφεραν τις πρώτες βοήθειες, με αποτέλεσμα να αποκατασταθεί η αναπνοή του. Από το νοσοκομείο πήρε εξιτήριο μετά από μόλις μία διανυκτέρευση. Είχε σωθεί χάρη στο Poseidon - και πιο συγκεκριμένα χάρη στους Γάλλους 'μαθηματικούς που το επινόησαν.

Μηχανήματα όπως το Poseidon θ' αλλάξουν δραστικά τη ζωή μας.

Σκεφτείτε πώς ζούσαμε πριν τον τηλεφωνητή, τα ΑΤΜ, το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Σκεφτείτε πώς ζούσαν οι παππούδες μας πριν την τηλεόραση και το αεροπλάνο. Σκεφτείτε πώς ζούσαν οι προ-παππούδες μας πριν το τηλέφωνο. Τόσο σημαντική θα είναι η αλλαγή.

Μηχανήματα θ' αναγνωρίζουν τα χαρακτηριστικά του προσώπου και τα δακτυλικά μας αποτυπώματα, θα έχουν το νου τους για τρομοκράτες, αλλά και για οδηγούς που παραβιάζουν το κόκκινο ή το όριο ταχύτητας. Φανταστείτε συσκευές που θα παρακολουθούν αν τα παιδιά μας είναι ασφαλή στην κούνια, στον παιδικό σταθμό και στο δρόμο για το σχολείο ή που θα ελέγχουν αν ξίνισε το γάλα στο ψυγείο. Μηχανήματα θα καταγράφουν τις θερμίδες που προσλαμβάνουμε και καταναλώνουμε, θα ελέγχουν την ποιότητα της ατμόσφαιρας στο σπίτι μας και θα έχουν το νου τους για ποντίκια και έντομα.

Φανταστείτε αισθητήρες μεγάλους σαν τοίχους ή μικρούς σαν μόρια μέσα στο αίμα μας να στέλνουν αθόρυβα μηνύματα σε υπολογιστές, που θα επεξεργάζονται και θα μεταβιβάζουν πληροφορίες σε μας, το γιατρό, το δικηγόρο, τον μπακάλη, το διαχειριστή της πολυκατοικίας, το μηχανικό του αυτοκινήτου, την πυροσβεστική ή το αστυνομικό τμήμα της περιοχής μας. Καθώς ο χρόνος περνά και η τεχνολογία εξελίσσεται, όλο και λιγότερα θα διαφεύγουν της προσοχής των μηχανών.

Ελπίζουμε, λοιπόν, ότι αυτά τα ψηφιακά αισθητήρια όργανα θα μπορούν και να προστατεύουν τις πόλεις μας. Όμως, όπως ο Πολ Μόσκογουιτς και άλλοι έχουν καταστήσει σαφές, δεν τα έχουμε καταφέρει ακόμα.

Παράδειγμα: Στις 10 Σεπτεμβρίου 2002, παραμονές της πρώτης επετείου των επιθέσεων της Αλ Κάιντα, το φορηγό πλοίο, προερχόμενο από τη Μεσόγειο, πλησίαζε αργά τη Νέα Υόρκη για να ξεφορτώσει εκατοντάδες 12μετρα κοντέινερ.

Κάθε μέρα 19.000 τέτοια κοντέινερ φτάνουν στις ΗΠΑ. Μία και μόνο πυρηνική συσκευή κρυμμένη σε ένα από αυτά θα μπορούσε να σκοτώσει εκατομμύρια ανθρώπους και να αχρηστεύσει το λιμάνι της Νέας Υόρκης ή οποιασδήποτε άλλης πόλης. Εξαιτίας του όγκου των φορτίων, οι θαλάσσιοι λιμένες θεωρούνται ίσως το πιο τρωτό σημείο εισόδου για όπλα μαζικής καταστροφής.

Εκείνη τη συναισθηματικά φορτισμένη μέρα οι αρχές είχαν λάβει την πληροφορία ότι ένα από τα σκάφη που προσέγγιζαν το λιμάνι ίσως μετέφερε ένα τέτοιο όπλο. Επιθεώρησαν μερικά από τα πλοία που θεωρούνταν υψηλού κινδύνου. Μετά από εξονυχιστική έρευνα στο φορτηγό πλοίο κάποιος εντόπισε εκπομπή ακτινοβολίας από το σκάφος.

Οι αξιωματούχοι αμέσως το διέταξαν να απομακρυνθεί σε απόσταση ασφαλείας πεντέμισι μιλίων από την ξηρά, όπου ειδικοί της Ακτοφυλακής, του FBI και του Υπουργείου Ενέργειας ερεύνησαν επί δύο μέρες το πλοίο για να βρουν την πηγή της ακτινοβολίας. Τελικά εντόπισαν ένα μεγάλο φορτίο με κεραμικά πλακάκια. Η ακτινοβολία ήταν φυσική και ασφαλής. Άσκοπος ο συναγερμός.

Όμως το συμβάν υπήρξε ιδιαίτερα ανησυχητικό, καθώς απέδειξε πόσο δύσκολο και δαπανηρό είναι για τις ΗΠΑ να βρουν έναν -πυρηνικό- ψύλλο στ' άχυρα στο χάος ενός λιμανιού. Και ένας συναγερμός που αποδεικνύεται άσκοπος δεν παύει να είναι συναγερμός, δηλαδή να απαιτεί άμεση κινητοποίηση.

«Οι ψευδώς θετικές ενδείξεις [των οργάνων μέτρησης] συνεπάγονται τεράστιο φόρτο εργασίας και μπορούν να οδηγήσουν σε αυτό που ονομάζουμε "οργανωτική κόπωση"» λέει ο Πολ Μόσκογουιτς. «Οι άνθρωποι κουράζονται, με αποτέλεσμα να χαλαρώνουν την επαγρύπνηση τους». Κύριος στόχος, λοιπόν, κάθε νέου συστήματος παρακολούθησης είναι να εντοπίζει τις σοβαρές απειλές, καθιστώντας αμελητέο τον αριθμό των ψευδών ενδείξεων.

Μεγάλη πρόκληση για τους κατασκευαστές τέτοιας τεχνολογίας αποτελεί η ενσωμάτωση υπερσύγχρονων εργαλείων παρακολούθησης στην υπάρχουσα υποδομή. Για παράδειγμα, ανιχνευτές μπορεί να τοποθετηθούν σε γερανούς ή στις εξόδους των εθνικών οδών, πάνω σε ελικόπτερα ή σε πιλοτίνες που θα ελέγχουν τα πλοία πριν μπουν στο λιμάνι.

Μπορεί να μην είναι από εκείνα που ανιχνεύουν ακτίνες γ, αλλά το συγκεκριμένο εργαλείο παρακολούθησης κάποια μέρα ίσως βρίσκεται σε κάθε τσέπη. Στην Ευρώπη και την Ασία ορισμένες χώρες σκοπεύουν να εισαγάγουν μια «έξυπνη» κάρτα που θα χρησιμοποιείται ως επίσημη ταυτότητα των πολιτών τους. Θα περιέχει το ιατρικό ιστορικό του κατόχου της και τα στοιχεία της κοινωνικής του ασφάλισης, ενώ θα χρησιμεύει και ως διαβατήριο, κάρτα

απεριορίστων διαδρομών στα μέσα μαζικής μεταφοράς, κάρτα διοδίων, πιστωτική κάρτα, τηλεκάρτα και κάρτα δανεισμού από τη βιβλιοθήκη - δηλαδή μια κάρτα-πορτοφόλι.

Αυτή η κάρτα θα μπορούσε να συνδεθεί με συστήματα που επικοινωνούν μεταξύ τους, συγχωνεύοντας τον κόσμο της κατανάλωσης με εκείνον της παρακολούθησης. Το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο σας θα ξέρει τον αριθμό του κινητού σας, που θα ξέρει τη λίστα με τα ψώνια σας, που θα ξέρει το on line φαρμακείο σας, που θα ξέρει το λογαριασμό σας στην εταιρεία ταχυμεταφορών που χρησιμοποιείτε - και όλα θα είναι δυνάμει διαθέσιμα στους συναλλασσόμενους μαζί σας, τους χάκερ και την κυβέρνηση, σε περίπτωση που χρειαστεί να εκδώσει ένταλμα έρευνας εις βάρος σας.

Σε ολοκληρωτικά καθεστώτα που δεν αναγνωρίζουν ούτε τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, όπως της προστασίας της ιδιωτικής ζωής, αυτό το είδος της πανταχόθεν παρακολούθησης απειλεί να μετατραπεί στην τρομακτική πραγματικότητα του Μεγάλου Αδελφού. Όμως ο Τζορτζ Όργουελ δεν τα κατάφερε να προφητέψει στο μυθιστόρημα 7984 πόσο διαδεδομένη θα ήταν η παρακολούθηση στις ελεύθερες κοινωνίες, έχοντας επιβληθεί όχι από τυράννους αλλά στο όνομα της ελευθερίας και της ασφάλειας.

Ας πάρουμε τη Μεγάλη Βρετανία, την πατρίδα του Όργουελ. Στις δεκαετίες του 1970 και του 1980 οι δήμοι άρχισαν διστακτικά να εγκαθιστούν τηλεοπτικές κάμερες κλειστού κυκλώματος ((ΧΤΥ) σε δρόμους και πάρκα, στους σταθμούς των μέσων μαζικής μεταφοράς, σε στάδια και εμπορικά κέντρα. Στη δεκαετία του 1990 οι επιθέσεις του ΙΚΑ και η αύξηση της εγκληματικότητας στις πόλεις οδήγησαν στη γενίκευση της χρήσης των ΟΟΙΥ. Οι κάμερες που εγκαταστάθηκαν ήταν τόσο πολλές ώστε η κυβέρνηση έχασε το μέτρημα.

Με πάνω από τέσσερα εκατομμύρια κάμερες σε όλη τη χώρα, είναι σίγουρο ότι η αναλογία κατ' άτομο -μία για κάθε περίπου 15 πολίτες- είναι η υψηλότερη στον κόσμο. Όπως εκτιμά ο Βρετανός κοινωνιολόγος Κλάιβ Νόρις, ο μέσος επισκέπτης στο Λονδίνο βιντεοσκοπείται 300 φορές κάθε μέρα. Σε μια μελέτη των τάσεων που παρουσιάζει η εφαρμογή των μέτρων παρακολούθησης στο Ηνωμένο Βασίλειο, ο Νόρις και ο συνάδελφος του Μάικλ Μακέιχιλ συμπεραίνουν ότι οι κάμερες είναι πια τόσο πολλές ώστε όλοι οι Βρετανοί πρέπει

να θεωρούν δεδομένο ότι έξω από το σπίτι τους παρακολουθούνται συνεχώς.

Είναι όμως αποτελεσματικές οι κάμερες;

Άγνωστο. Διεξοδικές έρευνες δείχνουν «σταθεροποίηση και δραστική μείωση (της εγκληματικότητας) σε ορισμένες περιοχές», σύμφωνα με τους Μακείχιλ και Νόρις, και «αμελητέες επιπτώσεις σε άλλες». Η κοινή γνώμη, πάντως, φαίνεται να εγκρίνει τις κάμερες.

Στηριζόμενη σε αυτή την έγκριση, η βρετανική κυβέρνηση περνά τώρα στην επόμενη φάση: ένα φιλόδοξο σύστημα παρακολούθησης οχημάτων, σχεδιασμένο «για να περιορίζει τα σοβαρά εγκλήματα στερώντας από τους εγκληματίες τη δυνατότητα να κινούνται στο δρόμο». Σταθερές και κινητές κάμερες που θα διαθέτει η αστυνομία της Αγγλίας και της Ουαλίας θα «διαβάζουν» πινακίδες κυκλοφορίας -συνδυάζοντας ένα λογισμικό οπτικής αναγνώρισης χαρακτήρων με τράπεζες δεδομένων για σεσημασμένους κακοποιούς-, αναγνωρίζοντας έτσι ύποπτα οχήματα.

Το 18ο αιώνα η γόνιμη φαντασία του δικαστή Τζέρεμι Μπένθαμ γέννησε το *πανοπτικόν*, «αυτό που βλέπει τα πάντα», ως ένα προσχέδιο για την ιδανική φυλακή. Το οικοδόμημα είχε έναν κεντρικό πύργο από τον οποίο οι ιθύνοντες μπορούσαν να παρακολουθούν τους πάντες ανά πασα στιγμή χωρίς εκείνοι να το αντιλαμβάνονται. Η σύγχρονη βρετανική εκδοχή είναι το συναινετικό πανοπτικόν - εκεί όπου οι πολίτες χαίρονται όταν οι άλλοι τους παρακολουθούν. Αυτό που άλλοτε προτάθηκε ως μέσο καταστολής αντιμετωπίζεται σήμερα ως ασπίδα που θα προστατέψει την ελεύθερη κοινωνία από τον εαυτό της.

Τα συστήματα βιντεοσκόπησης σε δημόσιους χώρους αφθονούν πια σε Μελβούρνη, Σίδνεϊ, Βιέννη, Βερολίνο, Βρυξέλλες, Δουβλίνο, Βαλτιμόρη, Παλμ Σπρινγκς και πολλές άλλες πόλεις. Στην Ιερουσαλήμ οι ισραηλινές αρχές έχουν γεμίσει τα δαιδαλώδη δρομάκια της Παλιάς Πόλης με κάμερες παρακολούθησης. Στους δρόμους του Παρισιού οι πανταχού παρούσες κάμερες βοηθούν στη ρύθμιση της κυκλοφορίας, ενώ περίπου 2.000 κάμερες στα αστικά λεωφορεία εντοπίζουν και αποτρέπουν την παραβατική συμπεριφορά.

Έτσι, λίγα μόνο χρόνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, που ουσιαστικά ήταν μια μάχη ανάμεσα σε καταπιεστικά και δημοκρατικά καθεστώτα, οι δημοκράτες νικητές υιοθετούν τώρα τις δικές τους μεθόδους ελέγχου του

δημόσιου βίου χάριν της ασφάλειας.

Μια ακόμα πιο αντιδημοκρατική επιτήρηση εξαπλώνεται ταχύτατα στον κόσμο των επιχειρήσεων: Τα τρία τέταρτα των μεγάλων εταιρειών στις ΗΠΑ παραδέχονται σήμερα ότι παρακολουθούν τα e-mail, την περιήγηση στο Διαδίκτυο, τα τηλεφωνήματα ή τα αρχεία στους υπολογιστές των υπαλλήλων τους. Και ενώ ελάχιστοι εργαζόμενοι θα ισχυρίζονταν ότι είναι ευχαριστημένοι από τη γενίκευση της παρακολούθησης στους χώρους εργασίας, η μεγάλη πλειονότητα δείχνει σαφώς ανοχή.

Η απουσία διαμαρτυρίας και γνήσιου δημόσιου διαλόγου ανησυχεί όσους αγωνίζονται για την περιφρούρηση της ιδιωτικής ζωής. Όπως προειδοποιεί ο Νεοϋορκέζος δικηγόρος Νόρμαν Σίγκελ: «Η παρακολούθηση με βιντεοκάμερες σε δημόσιους χώρους παρουσιάζει ραγδαία αύξηση, χωρίς όμως να εκδηλώνεται παράλληλα διάλογος για τα υπέρ και τα κατά. Αυτό είναι αξιοσημείωτο, θα περίμενε κανείς τουλάχιστον ένα δημοψήφισμα».

Ο Σίγκελ, που δηλώνει ότι δεν είναι τελείως αντίθετος με την παρακολούθηση σε δημόσιους χώρους, διατυπώνει τις εξής προτάσεις:

Όλες οι ζώνες όπου επιτρέπεται η βιντεοσκόπηση καθώς και οι συγκεκριμένες κάμερες πρέπει να βρίσκονται καταγραμμένες σε δημόσιο αρχείο, το οποίο θα είναι εύκολα προσβάσιμο από μια βιβλιοθήκη ή το Διαδίκτυο.

Σε κάθε επιτηρούμενη ζώνη είναι απαραίτητο να υπάρχει εμφανής σήμανση με προειδοποιητικές πινακίδες.

Η πρόσβαση στα δεδομένα που συλλέγονται από την παρακολούθηση πρέπει να ελέγχεται αυστηρά, ενώ η αρχειοθέτηση υλικού που δεν αφορά παράνομες ενέργειες πρέπει να είναι προσωρινή.

Κάθε κοινότητα πρέπει να διαθέτει συνήγορο για θέματα παρακολούθησης, ο οποίος θα εξασφαλίζει την εφαρμογή των κανονισμών.

Στο πανοπτικόν του Μπένθαμ οι άνθρωποι δεν είναι ποτέ σίγουροι πότε παρακολουθούνται. Η νέα, δημοκρατική εκδοχή εμφορείται από την ίδια αρχή: Το θέμα είναι τόσο να αποτρέπουμε τα εγκλήματα όσο και να τα εξιχνιάζουμε. Η σημασία της αποτροπής έχει προσλάβει τέτοιες διαστάσεις στη Βρετανία ώστε συναντά κανείς την επιγραφή « ο χώρος ελέγχεται από κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης» ακόμη και σε μέρη όπου δεν υπάρχουν κάμερες. Οι ΗΠΑ σαφώς

κινούνται προς την κατεύθυνση της Βρετανίας. Ένα δείγμα του τι μπορεί να έπεται ήταν οι Χειμερινοί Ολυμπιακοί Αγώνες του 2002 στο Σολτ Λέικ Σίτι της Γιούτα. Με νωπές τις μνήμες της 11ης Σεπτεμβρίου, οι αγώνες θεωρούνταν πιθανός στόχος τρομοκρατών.

Στο Σολτ Λέικ Σίτι, τοποθετημένοι διακριτικά ανάμεσα στους δεκάδες χιλιάδες αθλητές, εκπροσώπους κρατών και τουρίστες, βρίσκονταν πράκτορες από το FBI, τις μυστικές υπηρεσίες των ΗΠΑ, το Υπουργείο Εξωτερικών, την Εθνοφρουρά της Γιούτα και άλλες ομοσπονδιακές, πολιτειακές και τοπικές υπηρεσίες, οι οποίοι συμμετείχαν σε μια πρωτοφανή επιχείρηση ασφαλείας.

Καρδιά της επιχείρησης ήταν ένα ψηφιακό σύστημα βιντεοσκόπησης που επεξεργάζεται τις εικόνες από πολλές κάμερες, αρχειοθετεί όλα τα δεδομένα για μελλοντική αναπαραγωγή, εντοπίζει ενδείξεις τυχόν προβλημάτων, όπως ύποπτες κινήσεις ή αλλαγές στο φωτισμό, και προωθεί τις σχετικές λήψεις σε συγκεκριμένους υπολογιστές που είναι συνδεδεμένοι στο σύστημα.

Καθώς η αποτροπή ήταν ο κύριος στόχος, οι υπεύθυνοι για την ασφάλεια του Σολτ Λέικ Σίτι τόνιζαν ξανά και ξανά ότι τα μέτρα παρακολούθησης ήταν ουσιαστικά αόρατα.

Μήπως το Σολτ Λέικ Σίτι τελικά δημιούργησε νέα κοινωνικά δεδομένα; Η ανησυχία μετά την 11η Σεπτεμβρίου επέβαλλε αυστηρά μέτρα για τους αγώνες του 2002 και δεν υπήρξε κατακραυγή ούτε από το ευρύ κοινό ούτε από όσους μάχονται για την προστασία της ιδιωτικής ζωής. Άραγε οι Αμερικανοί θα συνεχίσουν να κρατούν την ίδια θετική στάση όταν

παρόμοια μέτρα παρακολούθησης αρχίζουν να εφαρμόζονται και στους δημόσιους χώρους;

Τα πρώτα σημάδια δείχνουν πως ναι. Για παράδειγμα στην παραθαλάσσια πόλη Βιρτζίνια Μπιτς, η αστυνομία έχει εγκαταστήσει ένα σύστημα αναγνώρισης χαρακτηριστικών προσώπου το οποίο αναζητά ανθρώπους για τους οποίους εκκρεμούν εντάλματα σύλληψης. Και στην Ουάσιγκτον το Γυμνάσιο «Γούντροου Ουίλσον» έχει αντικαταστήσει την καθημερινή λήψη απουσιών από τους καθηγητές με ένα ηλεκτρονικό σύστημα αναγνώρισης ταυτότητας.

Πίσω στη Νέα Υόρκη, ιδιαίτερα δημοφιλές αποδεικνύεται ένα νέο μπαρ στη συνοικία Μπάουερι, στο μέσον περίπου της απόστασης από εκεί όπου

βρίσκονταν οι Δίδυμοι Πύργοι μέχρι το Σταθμό Γκραντ Σέντραλ. Το μπαρ εγκαινιάζοντας ένα διαφορετικό είδος παρακολούθησης, διαθέτει ένα πλήθος από βιντεοκάμερες και οθόνες, ενώ στην είσοδο μια πινακίδα σε περίοπτη θέση ανακοινώνει:

«Εισερχόμενοι στο χώρο αποδέχεστε ότι το όνομα, η μορφή και η φωνή σας μπορεί να παρουσιαστούν ζωντανά στο Διαδίκτυο. [...] Κατά συνέπεια, εκφράζετε τη σύμφωνη γνώμη σας ότι δεν εγείρετε κανενός είδους αξίωση περί μη δημοσιοποίησης οποιασδήποτε πράξης ή δήλωσης σας εντός της αιθούσης».

Είναι κατά το ήμισυ παραίτηση από νόμιμο δικαίωμα και κατά το ήμισυ κοινωνική πρόκληση. Μέσα, οι θαμώνες εξερευνούν συνεχώς διαφορετικές οπτικές γωνίες με τις κάμερες, κατασκοπεύοντας ο ένας τον άλλον. Σε μια πόλη και σ' έναν κόσμο που ξαφνικά νιώθει μεγάλη ανασφάλεια, το να σε παρακολουθούν μπορεί να είναι άβολο, καθησυχαστικό, ακόμη και συναρπαστικό. Ένα είναι σίγουρο πάντως: Προς το παρόν, καλώς ή κακώς, η παρακολούθηση είναι γενικευμένη γύρω μας και διαμορφώνει τη συνείδηση μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Δημητρόπουλος Α.Γ., « Παραδώσεις Συνταγματικού Δικαίου III », 2001.
2. Ποινικά Χρονικά, « Διαδίκτυο και Νομοθεσία », τεύχος 8. 2000.
3. National Geographic, « Η Τεχνολογία της Παρακολούθησης Σήμερα », Νοέμβριος, 2003.
4. www.europe.com
5. www.amphitheatro.gr
6. www.in.gr

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

1.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τόπος: Αθήνα

Αριθ. Απόφασης: 130

Ετος: 1996

Περίληψη Αποδεικτικά μέσα - Απαράδεκτο - Μαγνητοταινία - Τηλέφωνο - Σύνταγμα - Αναίρεση για μη εκτίμηση αποδεικτικού μέσου -. Το γεγονός ότι η μαγνητοφώνηση τηλεφωνικής συνδιαλέξεως, που έγινε χωρίς τη γνώση των συνδιαλεγόμενων, έπαυσε να είναι αξιόποινη πράξη δεν σημαίνει και ότι έπαυσε να είναι άδικη πράξη, αφού είναι αντίθετη στο Σύνταγμα. Επομένως, δεν μπορεί να ιδρυθεί λόγος αναιρέσεως για μη εκτίμηση αποδεικτικού μέσου εάν το δικαστήριο της ουσίας δεν έλαβε υπόψη τέτοιου είδους μαγνητοταινία.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 130/1996

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Γ' Πολ. Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους δικαστές Ευάγγελο Ρίκο, Αντιπρόεδρο, Εμμανουήλ Χαριτάκη, Κωνσταντίνο Ανδρουτσόπουλο, Θεόδωρο Πρασουλίδη και Κωνσταντίνο Παπαλάκη, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του στις 15 Νοεμβρίου 1995, με την παρουσία της γραμματέως Αικατερίνης Μακρυνιώτη, για να δικάσει μεταξύ:

Του αναιρεσείοντος : Παναγιώτη Σίδηρη, κατοίκου Κοινότητας Γλυκών Νερών Παιανίας Αττικής, ο οποίος εμφανίστηκε και διόρισε πληρεξούσιο δικηγόρο του τον Παναγιώτη Γαλάνη.

Της αναιρεσίβλητης : Μαρίας συζ. Παναγιώτη Σίδηρη για τον εαυτό της και με την ιδιότητά της ως έχουσας την επιμέλεια των ανηλίκων τέκνων της Γεωργίου και Ναταλίας Γιασεμή Σίδηρη, κατοίκου Παιανίας Αττικής, η οποία δεν παραστάθηκε.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με τις από 1 Μαρτίου 1991 και 11 Νοεμβρίου 1991 αγωγές που κατατέθηκαν στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών και συνεκδικάσθηκαν. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 1810/1991 του ίδιου Δικαστηρίου και 7375/1992 του Εφετείου Αθηνών. Κατά της τελευταίας αποφάσεως άσκησε η αναιρεσίβλητη ενώπιον του Αρείου Πάγου την από 20

Ιουλίου 1992 αίτηση αναιρέσεως επί της οποίας το Δικαστήριο αυτό εξέδωσε την 1297/1993 απόφασή του που παρέπεμψε την υπόθεση στο Εφετείο Πειραιώς. Στη συνέχεια εκδόθηκε η 876/1994 απόφαση του ίδιου Δικαστηρίου. Την αναίρεση της τελευταίας αποφάσεως ζητεί ο αναιρεσείων με την από 5 Φεβρουαρίου 1995 αίτηση.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, παραστάθηκε μόνο ο αναιρεσείων όπως σημειώνεται πιο πάνω, ο εισηγητής Αρεοπαγίτης Θεόδωρος Πρασουλίδης ανέγνωσε την από 26-10-1995 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αιτήσεως. Ο πληρεξούσιος του αναιρεσειόντος ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και την καταδίκη της αντιδίκου στην δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Επειδή, από την υπ' αριθ. 8793/13-3-1995 έκθεση επιδόσεως του δικαστικού επιμελητή του Πρωτοδικείου Αθηνών Δημ. Μπασμπάνου την οποία επικαλείται και προσκομίζει ο αναιρεσείων, προκύπτει ότι ακριβές αντίγραφο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως και κλήσης προς συζήτηση αυτής κατά τη δικάσιμο που αναφέρεται στην αρχή της παρούσης επιδόθηκε νόμιμα και εμπρόθεσμα στην αναιρεσίβλητη. Συνεπώς, εφόσον η αναιρεσίβλητη δεν εμφανίσθηκε κατά την ανωτέρω δικάσιμο, κατά την οποία η υπόθεση εκφωνήθηκε από το οικείο πινάκιο στη σειρά της, πρέπει να συζητηθεί η αίτηση αναιρέσεως παρά την απουσία της (άρθρ. 576 παρ. 2 Κ. Πολ. Δ.).

Επειδή, κατά το άρθρο 1511 ΑΚ, κάθε απόφαση των γονέων σχετικά με την άσκηση της γονικής μέριμνας του ανηλικού τέκνου τους, η οποία περιλαμβάνει και την επιμέλεια του προσώπου του, πρέπει να αποβλέπει στο συμφέρον του τέκνου. Στο συμφέρον του τέκνου πρέπει να αποβλέπει και η απόφαση του δικαστηρίου, όταν, κατά τις διατάξεις του νόμου, το

δικαστήριο αποφασίζει σχετικά με την ανάθεση της γονικής μέριμνας ή με τον τρόπο της άσκησής της. Η απόφαση του δικαστηρίου πρέπει επίσης να σέβεται την ισότητα μεταξύ των γονέων και να μη κάνει διακρίσεις εξαιτίας του φύλου, της φυλής, της γλώσσας, της θρησκείας, των πολιτικών ή όποιων άλλων πεποιθήσεων, της ιθαγένειας, της εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης ή της περιουσίας. Ανάλογα με την ωριμότητα του τέκνου πρέπει να ζητείται και να συνεκτιμάται η γνώμη του πριν από κάθε απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα, εφόσον η απόφαση αφορά τα συμφέροντά του. Κατά δε το άρθρο 1513 ΑΚ, στις περιπτώσεις διαζυγίου ή ακύρωσης του γάμου και εφόσον ζουν και οι δύο γονείς, η άσκηση της γονικής μέριμνας ρυθμίζεται από το δικαστήριο. Η άσκηση της γονικής μέριμνας μπορεί να ανατεθεί στον ένα από τους γονείς ή, αν αυτοί συμφωνούν ορίζοντας συγχρόνως τον τόπο διαμονής του τέκνου, στους δύο από κοινού. Το δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει διαφορετικά, ιδίως να κατανείμει την άσκηση της γονικής μέριμνας μεταξύ των γονέων ή να την αναθέσει σε τρίτον. Για τη λήψη της απόφασής του το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη τους έως τότε δεσμούς του τέκνου με τους γονείς και τους αδελφούς του, καθώς και τις τυχόν συμφωνίες που έκαναν οι γονείς του τέκνου σχετικά με την επιμέλεια και τη διοίκηση της περιουσίας του. Τέλος, κατά το άρθρο 1514 ΑΚ, οι διατάξεις του προηγούμενου άρθρου εφαρμόζονται και στις περιπτώσεις όπου υπάρχει διακοπή της συμβίωσης των συζύγων. Εξάλλου, κατά την έννοια του άρθρου 559 αριθ. 19 ΚΠολΔ, λόγος αναιρέσεως για έλλειψη νόμιμης βάσεως της απόφασης ιδρύεται όταν δεν προκύπτουν σαφώς από το αιτιολογικό της τα περιστατικά που είναι αναγκαία για την κρίση στη συγκεκριμένη περίπτωση περί της συνδρομής των νομίμων όρων και προϋποθέσεων της διατάξεως που εφαρμόσθηκε ή περί της μη συνδρομής αυτών, που αποκλείει την εφαρμογή της, καθώς και όταν η απόφαση έχει ανεπαρκείς ή αντιφατικές αιτιολογίες ως προς το νομικό χαρακτηρισμό των περιστατικών που έγιναν δεκτά και έχουν ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης. Αντίθετα, δεν υπάρχει έλλειψη νόμιμης βάσεως, όταν

πρόκειται για ελλείψεις που ανάγονται στην εκτίμηση των αποδείξεων και ιδίως στην ανάλυση, στάθμιση και αιτιολόγηση του πορίσματος που εξάγεται απ' αυτές, εφόσον το πόρισμα αυτό εκτίθεται με σαφήνεια. Στην προκείμενη περίπτωση το Εφετείο, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφασή του, δέχτηκε ανέλεγκτα, μετά από εκτίμηση των αποδείξεων, τα εξής: Οι διάδικοι τον Ιούνιο του 1981 τέλεσαν μεταξύ τους γάμο, από τον οποίο απέκτησαν δύο τέκνα, το Γεώργιο και τη Ναταλία - Γιασεμή, που γεννήθηκαν κατά το 1983 και 1987 αντίστοιχα. Ο αναιρεσείων, ηλικίας 47 ετών, είναι συνταξιούχος του Πολεμικού Ναυτικού και η αναιρεσίβλητη, ηλικίας 35 ετών, είναι υπάλληλος του ΙΚΑ. Από το έτος 1990 η έγγαμη μεταξύ τους συμβίωση έχει διακοπεί και με την υπ' αριθ. 14520/1990 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, που εκδόθηκε κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, η επιμέλεια των τέκνων τους ανατέθηκε προσωρινά στην αναιρεσίβλητη. Με την ίδια απόφαση διατάχθηκε και η μετοίκηση του αναιρεσειόντος από τη συζυγική οικία, ενώ με τις 17543/1990 και 5820/1991 αποφάσεις του ίδιου δικαστηρίου ρυθμίστηκε προσωρινά το **δικαίωμα επικοινωνίας** του αναιρεσειόντος με τα τέκνα του. Στη συνέχεια, με την υπ' αριθ. 5620/1992 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, που επικυρώθηκε με την υπ' αριθ. 4282/1993 απόφαση του Εφετείου Αθηνών, λύθηκε ο γάμος των διαδίκων για ισχυρό κλονισμό της έγγαμης σχέσης τους και για λόγους που αφορούσαν την αναιρεσίβλητη, μεταξύ άλλων και για ερωτικό δεσμό της με άλλο άνδρα. Μετά τη διακοπή της έγγαμης συμβίωσης των διαδίκων τα τέκνα διαμένουν με την αναιρεσίβλητη μητέρα τους, η οποία ασκεί την επιμέλειά τους με τον προσήκοντα τρόπο και με πολύ καλά αποτελέσματα. Έτσι η επίδοση των τέκνων στα μαθήματα του δημοτικού σχολείου και της σχολής κλασικού χορού (μπαλέτο), στην οποία φοιτούν είναι άριστη, επιπλέον δε ο Γεώργιος παρακολουθεί εξωσχολικά μαθήματα αγγλικής γλώσσας με πολύ καλή επίδοση, η δε συμπεριφορά και των δύο είναι άψογη. Τα αποτελέσματα αυτά έχουν επιτευχθεί χάρη στο μητρικό ενδιαφέρον και τη στοργή της αναιρεσίβλητης, που εκδηλώνεται και με

την ανελλιπή παρακολούθηση της πορείας των μαθημάτων και την ενημέρωσή της για την πρόοδο των τέκνων σε συνδυασμό με την παιδεία, τη μόρφωσή της, καθόσον είναι πτυχιούχος του Οικονομικού Τμήματος της Νομικής Σχολής, και τη σημαντική σχετική εμπειρία της. Η σύναψη και η διατήρηση του ερωτικού της δεσμού δεν έχει προκαλέσει χαλάρωση του ενδιαφέροντός της για τα τέκνα, αλλ' ούτε και είχε επιβλαβείς επιδράσεις γι' αυτά. Με βάση τα παραπάνω δεδομένα το Εφετείο αποφάνθηκε ότι το συμφέρον των παιδιών αυτών, στο οποίο και μόνο απέβλεψε, όπως βεβαιώνεται στην απόφασή του, επιβάλλει να μην αποσπαστούν από την αναιρεσίβλητη μητέρα τους, η οποία, βοηθούμενη και από τους γονείς της (ηλικίας 69 ετών του πατέρα της και 65 της μητέρας της), είναι η πλέον κατάλληλη να ασκεί την επιμέλειά τους, αν ληφθεί υπόψη και ότι τυχόν αποξένωσή τους απ' αυτήν, λόγω και της μικρής ηλικίας τους, θα δημιουργούσε και προβλήματα προσαρμογής τους στο πατρικό περιβάλλον. Συναφώς πρέπει να σημειωθεί ότι και τα τέκνα των διαδίκων έχουν εκφράσει την επιθυμία τους να μένουν με τη μητέρα τους. Με βάση τις παραδοχές αυτές, το Εφετείο απέρριψε την έφεση του αναιρεσειόντος και επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση, η οποία, κατά παραδοχή της αγωγής της αναιρεσίβλητης και απόρριψη της αντίθετης αγωγής του αναιρεσειόντος, είχε αναθέσει την επιμέλεια των ως άνω ανηλίκων τέκνων των διαδίκων στην αναιρεσίβλητη μητέρα τους. Έτσι που αποφάνθηκε το Εφετείο διέλαβε στην προσβαλλόμενη απόφασή του σαφείς και επαρκείς αιτιολογίες, που καθιστούν εφικτό τον αναιρετικό έλεγχο για την ορθή εφαρμογή των παραπάνω ουσιαστικού δικαίου διατάξεων, γι' αυτό και ο από το άρθρο 559 αριθ. 19 ΚΠολΔ πρώτος λόγος αναιρέσεως, με τον οποίο ο αναιρεσειών υποστηρίζει τα αντίθετα, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος. Ο ίδιος λόγος αναιρέσεως, κατά το μέρος που αποδίδεται στην προσβαλλόμενη απόφαση ανεπάρκεια αιτιολογιών ως προς την αιτιολόγηση του ως άνω αποδεικτικού πορίσματος στο οποίο κατέληξε το Εφετείο και το οποίο εκτίθεται με σαφήνεια, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος.

Επειδή η μαγνητοφώνηση τηλεφωνικής συνδιάλεξης, που έγινε χωρίς τη γνώση και τη συναίνεση των συνδιαλεγόμενων, είναι αντίθετη προς τις διατάξεις των άρθρων 9 παρ. 1 εδ. β' και 19 παρ. 1 του Συντάγματος, που κατοχυρώνουν το απαραβίαστο της ιδιωτικής ζωής και το απόρρητο της επικοινωνίας και συνεπώς δεν είναι θεμιτό αποδεικτικό μέσο στην πολιτική δίκη, έστω και αν έγινε για τη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος, που ήδη κατά το άρθρο 370Α παρ. 4 του ΠΚ, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 33 παρ. 7 του ν. 2172/1993, δεν είναι άδικη πράξη, αφού το απαράδεκτο επίκλησης και προσαγωγής της θεμελιώνεται ευθέως στο Σύνταγμα και δεν μπορεί να καταργηθεί με νόμο. Επομένως ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως, κατά τον οποίο το Εφετείο με το να μη λάβει υπόψη μαγνητοταινίες, που αποτυπώνουν τηλεφωνικές συνδιαλέξεις της αναιρεσίβλητης με τρίτο πρόσωπο, οι οποίες έγιναν χωρίς τη γνώση και τη συναίνεσή τους και τις επικαλέστηκε και προσκόμισε ο αναιρεσείων για την απόδειξη της ηθικής διαστροφής εκείνης και της ακαταλληλότητάς της να ασκεί την επιμέλεια στα ανήλικα τέκνα τους, υπέπεσε στην πλημμέλεια του άρθρου 559 αριθ. 11 ΚΠολΔ, γιατί αυτές είναι πλέον επιτρεπτό αποδεικτικό μέσο, καθόσον άγουν στη διαφύλαξη δικαιολογημένου συμφέροντος που είναι η επιμέλεια των παιδιών του, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος.

Επειδή, κατά το άρθρο 390 ΚΠολΔ, γνωμοδοτήσεις προσώπων που έχουν ειδικές γνώσεις επιστήμης ή τέχνης σε ζητήματα που αφορούν εκκρεμή δίκη, οι οποίες συντάχθηκαν ύστερα από αίτηση κάποιου διαδίκου και προσκομίζονται απ' αυτόν, εκτιμούνται ελεύθερα από το δικαστήριο. Το Εφετείο, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφασή του, έλαβε υπόψη, εκτός άλλων αποδεικτικών μέσων, την από 20.4.1994 ιατρική βεβαίωση της παιδοψυχιάτρου Μ. Λιακοπούλου, που επικαλέστηκε και προσκόμισε η αναιρεσίβλητη, ως γνωμοδότηση προσώπου, που είχε ειδικές γνώσεις επιστήμης επί του ζητήματος της ψυχολογικής και

συναισθηματικής εξέλιξης των ανηλίκων τέκνων των διαδίκων, την οποία εκτίμησε ελεύθερα. Επομένως ο τρίτος λόγος αναιρέσεως, κατά τον οποίο η παραπάνω ιατρική βεβαίωση, ως περιέχουσα περιστατικά άσχετα με τις επιστημονικές γνώσεις της παιδοψυχιάτρου και ιδίως την προτίμηση των ανηλίκων τέκνων των διαδίκων να διαμένουν με τη μητέρα τους, αποτελεί ανώμοτη μαρτυρία αυτής και έτσι το Εφετείο υπέπεσε στην πλημμέλεια του άρθρου 559 αριθ. 11 ΚΠολΔ, γιατί έλαβε υπόψη αποδεικτικό μέσο μη επιτρεπόμενο από το νόμο, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος, γιατί στηρίζεται σε εσφαλμένη προϋπόθεση, αφού το Εφετείο, όπως προαναφέρθηκε, έλαβε υπόψη την εν λόγω ιατρική βεβαίωση ως γνωμοδότηση προσώπου, που είχε ειδικές γνώσεις επιστήμης και έτσι πλήττει και την ανέλεγκτη κρίση του δικαστηρίου της ουσίας περί των γνώσεων του ως άνω προσώπου.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 5-2-1995 αίτηση του Παναγιώτη Σίδερη για αναίρεση της υπ'αριθ.876/1994 απόφασης του Εφετείου Πειραιώς.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 9 Ιανουαρίου 1996. Και Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στην Αθήνα στις 30 Ιανουαρίου 1996.

Εισηγητές: Θ. Πρασουλίδης

Λήμματα: Αποδεικτικά μέσα ,Απαράδεκτο ,Μαγνητοταινία ,Τηλέφωνο ,Σύνταγμα
,Αναίρεση για μη εκτίμηση αποδεικτικού μέσου

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ Δημοσίευση: Ελληνική **Ετος:** 1996 **Τόμος:** 37 **Σελ.:** 1325
Δικαιοσύνη

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΕΦΕΤΕΙΟ

Τόπος: ΛΑΡΙΣΗΣ

Αριθ. Απόφασης: 488

Ετος: 2003

Περίληψη Γονείς - Επικοινωνία τέκνου -. Ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο διατηρεί το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας με αυτό, προκειμένου να διατηρηθεί ο ψυχικός δεσμός μεταξύ γονέως και τέκνου και να υπάρχει η δυνατότητα του γονέως άμεσης γνώσης ανάπτυξης της προσωπικότητας του τέκνου. Κριτήρια και τρόπος καθορισμού της επικοινωνίας.

Κείμενο Απόφασης

Επειδή, οι κρινόμενες υπ' αρ. κατ. 223/22-12-2000 και 224/27-12-2000 αντίθετες εφέσεις κατά της υπ' αρ 513/2000 οριστικής αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Καρδίτσας, που εκδόθηκε κατά την ειδική διαδικασία των άρθρων 666 παρ 1, 667, 670, 671, 672-676 ΚΠολΔ, ασκήθηκαν νομότυπα και εμπρόθεσμα. Επομένως πρέπει να γίνουν τυπικά δεκτές και να ερευνηθούν περαιτέρω κατ' ουσίαν

Επειδή, με την υπ' αρ κατ' 38/28-1-2000 αγωγή, ο ενάγων εξήτησε να καθοριστεί δικαστικά το **δικαίωμα επικοινωνίας** του με την ανήλικη θυγατέρα του Δ.Φ., που γεννήθηκε την 10-11-1995, λόγω του ότι η εναγομένη πρώην σύζυγος του Κ.Κ., η οποία έχει την επιμέλεια της ανηλίκου, αρνείται σ' αυτόν το ως άνω δικαίωμά του και δεν του επιτρέπει να επικοινωνεί μετ' αυτής. Επί της υποθέσεως αυτής εκδόθηκε η εκκαλουμένη απόφαση, με την οποία έγινε ρύθμιση που δικαιώματός επικοινωνίας του ενάγοντος κατά τα αναφερόμενα ειδικότερα στην εν λόγω απόφαση, κατά της εκκαλουμένης αποφάσεως παραπονούνται οι διάδικοι με τις κρινόμενες αντίθετες εφέσεις που δι' εσφαλμένη ερμηνεία του νόμου και κακή εκτίμηση των αποδείξεων, και ζητούν την εξαφάνισή τους, ο μεν ενάγων ώστε να γίνει καθ' ολοκληρίαν δεκτή η αγωγή αυτού, η δε εναγομένη ώστε να απορριφθεί αυτή.

Επειδή, από την διάταξη του άρθρου 1520 ΑΚ, προκύπτει ότι ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο διατηρεί το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας με αυτό, προκειμένου να διατηρηθεί ο ψυχικός δεσμός μεταξύ γονέως και τέκνου και να υπάρχει η δυνατότητα του γονέως αμέσου γνώσεως αναπτύξεως της προσωπικότητας του τέκνου (ΑΠ 534/1991 ΕΛΔ/νη 32.1505). Στην προκειμένη περίπτωση από τις καταθέσεις των παρ' εκάστου των διαδίκων εξετασθέντων μαρτύρων, περιεχομένων στα ταυτάριθμα προς την εκκαλουμένη απόφαση πρακτικά δημοσίας συνεδριάσεως του Πρωτοβαθμίου Δικαστηρίου και πάντα τα έγγραφα που επικαλούνται και προσκομίζουν οι διάδικοι, αποδεικνύονται τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Οι διάδικοι τέλεσαν νόμιμο γάμο κατά την 10-8-1993 και εξ αυτού απέκτησαν μια θυγατέρα την Δ. η οποία γεννήθηκε κατά την 10-11-1995. Ήδη ο γάμος των διαδίκων λύθηκε με την υπ' αρ 225/1998 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Κ. και η εναγομένη, με κοινή συμφωνία των διαδίκων, ανέλαβε την επιμέλεια της ανηλίκου θυγατέρας των, μετά της οποίας διαμένει στην πατρική της οικία στο Κ. Κ.. Όμως, καίτοι μεταξύ των διαδίκων, με συμφωνία, ρυθμίσθηκε το ζήτημα επικοινωνίας του ενάγοντος με την ανήλικη θυγατέρα του, η εναγομένη έπαυσε να επιτρέπει στον ενάγοντα το δικαίωμα αυτό επικαλούμενη σοβαρούς λόγους και ειδικότερα το γεγονός ότι ο ενάγων μετοίκησε στην Θ., όπου τέλεσε νέο γάμο με την Σ.Μ. (βλ υπ' αρ .../2001 ληξιαρχική πράξη γάμου του ληξιάρχου Θ.) και επί πλέον την εύθραυστη κατάσταση υγείας της ανηλίκου, που πάσχει από τροφική αλλεργία σε έδαφος ατοπικής δερματίτιδος και παιδικό άσθμα. Με την κρινόμενη έφεση της εναγομένης δεν αποδίδεται στον ενάγοντα ή την νυν σύζυγό του, η οποία, σημειωτέον, είναι και αυτή μητέρα ανηλίκου τέκνου, αδιαφορία ή κακή συμπεριφορά έναντι της ανηλίκου θυγατρός του ενάγοντος, ενώ απεναντίας αποδεικνύεται ότι της φέρονται με τρυφερότητα. Έτσι δια λόγους ηθικούς επιβάλλεται ο ενάγων να βρίσκεται σε επικοινωνία με την ανήλικη θυγατέρα του, δια να μη δημιουργηθεί στην τελευταία η πεποίθηση και πικρία εγκαταλείψεως της από τον πατέρα αυτής, ενώ το θέμα των προβλημάτων της υγείας της ανηλίκου δεν είναι αξεπέραστο και ο ενάγων, που υπεραγαπά την θυγατέρα του κρίνεται ότι θα ενδιαφερθεί αποτελεσματικά σε κάθε πρόβλημα, είτε με την

χορήγηση της συγκεκριμένης φαρμακευτικής αγωγής που ακολουθεί, είτε με την άμεση μεταφορά της σε κατάλληλο θεραπευτήριο.

Με την εκκαλουμένη απόφαση καθορίστηκε ότι ο ενάγων θα έχει **δικαίωμα επικοινωνίας** με την ανήλικη ως ακολούθως: (α) Κάθε τρίτο Σάββατο κάθε μήνα από ώρα 14.00 έως την Κυριακή ώρα 20.00, (β) Την 24 Δεκεμβρίου (ώρα 10.00) μέχρι 29 Δεκεμβρίου (ώρα 20.00) κάθε έτους, (γ) Την Μ. Δευτέρα (ώρα 10.00) μέχρι το Μ. Σάββατο (ώρα 18.00) κάθε έτους και (δ) Την 1 Ιουλίου (ώρα 10.00) μέχρι την 16 Ιουλίου (ώρα 20.00) του αυτού μήνα κάθε έτους. Κατά την κρίση του Δικαστηρίου αυτού πρέπει να ρυθμισθεί η προσωπική επικοινωνία του ενάγοντα με την ανήλικη θυγατέρα του Δ., την οποία θα παραλαμβάνει προσωπικά ο ίδιος από την εναγομένη ως ακολούθως (α) Κάθε δεύτερο Σάββατο (ώρα 12.00) μηνιαίως μέχρι την Κυριακή (ώρα 18.00), (β) Από 24 Δεκεμβρίου (ώρα 12.00) μέχρι 29 Δεκεμβρίου (ώρα 18.00) κάθε έτους, (γ) Από την Μ. Δευτέρα (ώρα 12.00) μέχρι την Μ. Παρασκευή (ώρα 18.00) κάθε έτους και (δ) Από την 1η Αυγούστου (ώρα 12.00) μέχρι 15 Αυγούστου (ώρα 18.00) κάθε έτους. Συνεπώς πρέπει να γίνουν δεκτές εν μέρει οι κρινόμενες αντίθετες εφέσεις και να εξαφανισθεί η εκκαλουμένη απόφαση. Στη συνέχεια πρέπει να διακρατηθεί η υπόθεση στο Δικαστήριο αυτό δια να δικασθεί κατ' ουσίαν (άρθρ 535 παρ 1 ΚΠολΔ) και εν όψει αυτών που προαναφέρθηκαν, να γίνει δεκτή η υπ' αρ κατ' 38/20-1-2000 αγωγή και να ρυθμισθεί η επικοινωνία του ενάγοντος με την ανήλικη θυγατέρα του Δ. κατά τα αναφερόμενα στο διατακτικό. Τα δικαστικά έξοδα αμφοτέρων των βαθμών δικαιοδοσίας πρέπει να συμψηφισθούν μεταξύ των διαδίκων (άρθρ. 178, 183 ΚΠολΔ).

Πρόεδρος: Γεωρ. Καράμπελας

Εισηγητές: Ελευθ. Παπαγιάννης

Λήμματα: Γονείς ,Επικοινωνία τέκνου

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ Δημοσίευση: ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ

3.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τόπος: Αθήνα

Αριθ. Απόφασης: 455

Ετος: 1996

Περίληψη Απόρρητο τηλεφωνημάτων - Ελλειψη αιτιολογίας - Ελλειψη νόμιμης βάσης -. Επαρκώς αιτιολογημένη και νόμω βάσιμη η προσβαλλόμενη απόφαση που καταδίκασε για παραβίαση του απορρήτου των τηλεφωνημάτων και της προφορικής συνομιλίας τον κατηγορούμενο, ο οποίος τοποθέτησε παράνομα μικροπομπό με σκοπό να μαγνητοφωνήσει το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης. Δεν προκύπτει ότι το δικαστήριο δεν απάντησε σε αίτημα του κατηγορούμενου να αναγνώσει σχετικό έγγραφο.

Κείμενο Απόφασης

I. Επειδή κατά το άρθρο 370Α' παρ. 1 Ποινικού Κώδικος, το οποίον προσετέθη με το άρθρο 1 Νόμου 1291/1982 "όποιος αθέμιτα παγιδεύει ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο παρεμβαίνει σε τηλεφωνική σύνδεση ή συσκευή με σκοπό να πληροφορηθεί ή να μαγνητοφωνήσει το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης μεταξύ τρίτων τιμωρείται με φυλάκιση. Παρ. 4. Αν ο δράστης των πράξεων των παραγράφων 1, 2 και 3 αυτού του άρθρου είναι ιδιωτικός αστυνομικός ή τελεί τις πράξεις αυτές κατ' επάγγελμα, ή απέβλεπε στην είσπραξη αμοιβής, επιβάλλεται φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή". Από την διάταξη προκύπτει, ότι προκειμένου ο νομοθέτης να προστατεύσει αποτελεσματικώς το δικαίωμα της ελεύθερης επικοινωνίας, μεταξύ προσώπων, δια της παρεμβολής της τηλεφωνίας, χάριν αμέσου εξυπηρετήσεως των προσωπικών και επαγγελματικών αναγκών, δια της χρησιμοποίησεως των μέσων προηγμένης τεχνολογίας και της ταυτόχρονης απ' ευθείας ζωντανής συνομιλίας, θεσπίζει ποινικές κυρώσεις, οσάκις

παραβιάζεται το ανεγνωρισμένο αυτό δικαίωμα. Δια την αντικειμενική υπόσταση του αδικήματος απαιτείται η παγίδευση ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο παρέμβαση σε τηλεφωνική σύνδεση ή συσκευή, με σκοπό να πληροφορηθεί ή να μαγνητοφωνήσει το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιάλεξης, μεταξύ τρίτων προσώπων. Ως παγίδευση θεωρείται η άμεση παρέμβαση τρίτου προσώπου στην τηλεφωνική **επικοινωνία** δύο προσώπων, μεταξύ των οποίων διεξάγεται διάλογος επί ενδιαφέροντος θέματος, αφορώντος τους συνομιλητές. Ως αθέμιτο της παγιδεύσεως νοείται η άνευ δικαιώματος παρεμβολή τρίτου προσώπου, στερουμένου της συναινέσεως των συνομιλητών. Τετελεσμένο είναι το έγκλημα, οσάκις επέλθει η παγίδευση ή καθ' οιονδήποτε άλλο τρόπο παρεμβολή, χωρίς να απαιτείται και η επέλευση του σκοπού, συνισταμένου να πληροφορηθεί ο δράστης ή να μαγνητοφωνήσει την συνομιλία. Υπόκειται αδίκημα σωρευτικώς μικτόν. Το δικαστήριο θα κρίνει με βάση τα πραγματικά περιστατικά, εάν έλαβε χώραν παγίδευση ή κατ' άλλον τρόπον παρεμβολή. Η συλλογιστική της επελεύσεως ελέγχεται συγκεκριμένως και ειδικώς, σε σύγκριση προς τις επί μέρους ενέργειες. Υποκειμενικώς απαιτείται δόλος, ήτοι γνώση ότι πρόκειται περί τηλεφωνικής συνδιαλέξεως μεταξύ προσώπων και εκδήλωση θελήσεως παγιδεύσεως και σκοπός πληροφορήσεως ή μαγνητοφωνήσεως της συνομιλίας τρίτων. Περαιτέρω, προκειμένου ο νομοθέτης να πατάξει την διάδοση της αυθαιρέτου επεμβάσεως στις μεταξύ τρίτων συναλλαγές και να αποφευχθεί η αναγωγή της δραστηριότητας αυτής σε επάγγελμα, ήτοι εξελικτική μορφή αποκτήσεως κέρδους ή μέσων επιβιώσεως, θεωρεί ως επιβαρυντικές περιστάσεις την ιδιότητα του ιδιωτικού αστυνομικού ή την τέλεση κατ' επάγγελμα, ή την είσπραξη αμοιβής. Οι κατά τρόπον διακριτόν τρεις αυτές περιπτώσεις κρίνονται ως επικίνδυνες κοινωνικώς και συνιστούν κίνητρα επαγγελματικής ενασχολήσεως εις βάρος των εν αγνοία διατελούντων πολιτών, των οποίων το περιεχόμενο των συνδιαλέξεων πιθανόν να κοινολογηθεί, με άμεσα δυσμενή αποτελέσματα στον ιδιωτικό ή επαγγελματικό βίο. Εξ άλλου, έλλειψη της κατά τα άρθρα 93 παρ. 3 του Συντάγματος 1975 και 139 ΚΠΔ ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας

της αποφάσεως, υπάρχει, κατ' άρθρο 510 παρ. 1 στοιχείο Δ' ΚΠΔ, όταν δεν εκτίθενται στην απόφαση σαφώς και πλήρως τα πραγματικά περιστατικά από τα οποία το δικαστήριο συνήγαγε την κρίση του, τα αποδεικτικά στοιχεία και οι σκέψεις και συλλογισμοί επί τη βάσει των οποίων υπήχθησαν τα περιστατικά στην εφαρμοσθείσα ουσιαστική ποινική διάταξη. Περίπτωση δε εσφαλμένης ερμηνείας ουσιαστικής ποινικής διατάξεως, η οποία ιδρύει λόγο αναιρέσεως κατ' άρθρο 510 παρ. 1 στοιχείο Ε' ΚΠΔ υπάρχει, οσάκις το δικαστήριο δεν ερμηνεύει ορθώς τον νόμο, ενώ εσφαλμένη εφαρμογή, όταν όχι μόνο δεν υπάγει ορθώς τα πραγματικά περιστατικά στην ουσιαστική ποινική διάταξη που εφαρμόστηκε, αλλά και όταν η διάταξη παρεβιάσθη εκ πλαγίου, συνεπεία εμφιλοχωρήσεως αντιφάσεων, ασαφειών ή λογικών κενών, τα οποία καθιστούν αδύνατον τον έλεγχο από τον Αρειο Πάγο της ορθής ή μη εφαρμογής του νόμου, εντεύθεν δε η απόφαση στερείται νομίμου βάσεως. Στην προκειμένη περίπτωση, από την προσβαλλομένη απόφαση προκύπτει, ότι το δικαστήριο, αφού αναφέρει τα ληφθέντα υπόψη αποδεικτικά μέσα, δέχθηκε, ως προκύψαντα από την επ' ακροατηρίου διαδικασία τα εξής πραγματικά περιστατικά: Ο κατηγορούμενος, ως υπεύθυνος και μέτοχος της εταιρείας με την επωνυμία "Α. Security ΑΕ", με αντικείμενο τις παράνομες παρακολουθήσεις, φύλαξη και προστασία προσώπων και πραγμάτων, την 15 Οκτωβρίου 1989 αθέμιτα επαγίδευσε την υπ' αριθμ. τηλεφωνική σύνδεση του συνδρομητού του ΟΤΕ Δ.Τ., κατοίκου Πανοράματος Θεσσαλονίκης, τοποθετώντας παράνομα στον υπ' αριθμ. 418 υπαίθριο κατανεμητή των αστικών τηλεφωνικών κέντρων, και συγκεκριμένα στην τηλεφωνική αυτή σύνδεση μικροπομπό, με σκοπό να μαγνητοφωνήσει το περιεχόμενο τηλεφωνικής συνδιαλέξεως μεταξύ του συνδρομητού του ΟΤΕ Δ.Τ. και τρίτων, με μαγνητόφωνο, τοποθετημένο με υψωμένη την κεραία και καλυμμένο με εφημερίδα εντός του υπ' αριθμ. ... Ι.Χ.Ε. αυτοκίνητο, το οποίον είχε χρησιδανεισθεί από την ιδιοκτήτρια και φίλη του Α. Κ-Μ και το οποίον εστάθμευσε σε μικρή απόσταση από τον ως άνω κατανεμητή του ΟΤΕ, ώστε να καταστεί δυνατή η μαγνητοφώνηση των συνδιαλέξεων. Την ύπαρξη του μαγνητοφώνου στο εσωτερικό του αυτοκινήτου διεπίστωσαν τα αστυνομικά

όργανα, τα οποία παρακολουθούσαν το αυτοκίνητο, μεταξύ των οποίων και ο εξετασθείς μάρτυρας Α.Τ. Αρχιφύλακας, καθώς και ο υπάλληλος του ΟΤΕ, και εξετασθείς μάρτυρας Α.Μ., ο οποίος ανεκάλυψε και τον μικροπομπό στην ως άνω τηλεφωνική σύνδεση. Την πράξη αυτή της παραβίασεως του απορρήτου των

τηλεφωνημάτων ενεργεί κατ' επάγγελμα ο κατηγορούμενος και μάλιστα, όπως ο ίδιος ομολογεί, έχει καταδικασθεί και άλλες φορές δια την ίδια πράξη.

Με όσα δέχθηκε το δικαστήριο διέλαβε πλήρη και σαφή αιτιολογία, εφ' όσον εκθέτει λεπτομερώς τα πραγματικά περιστατικά, όσα προέκυψαν από την επ' ακροατηρίου διαδικασία, με βάση τα οποία άγεται σε καταδικαστική κρίση, αφού προηγουμένως ερευνά και τον δόλον του κατηγορουμένου, εμπειρεχόμενο στην λεπτομερή ανάλυση της συμπεριφοράς του αναιρεσεϊόντος, του οποίου ο σκοπός συνίστατο στην μαγνητοφώνηση, σχετικής τηλεφωνικής συνδιαλέξεως, δεδομένου ότι, κατά τις δεκτά γεγόμενα, είχε προβεί στις αναγκαίες ενέργειες αμέσου αποτυπώσεως της συνομιλίας, μέσω τηλεφώνου. Εντεύθεν δε πρέπει να απορριφθεί ο περί ελλείψεως αιτιολογίας και εσφαλμένης ερμηνείας και εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διατάξεως σχετικός λόγος αναιρέσεως. Επίσης πρέπει να απορριφθούν οι σχετικοί λόγοι αναιρέσεως περί μη λήψεως υπόψη από το δικαστήριο αυτοτελών ισχυρισμών, με τους οποίους καταλύεται ολικώς ή μερικώς η κατηγορία και ότι το δικαστήριο δεν απάντησε σε αίτημα του κατηγορουμένου να αναγνώσει σχετικό έγγραφο και δη υπεύθυνη δήλωση ενός Μ., λαμβανομένου υπόψη ότι από τα πρακτικά της προσβαλλομένης αποφάσεως δεν προκύπτει ότι υπεβλήθησαν τέτοιοι ισχυρισμοί. Κατ' ακολουθίαν πρέπει να απορριφθεί η αίτηση αναιρέσεως.

Πρόεδρος: Κ. Κωστόπουλος

Εισηγητές: Γ. Σταθείας/Π. Ζαβολέας

Λήμματα: Απόρρητο τηλεφωνημάτων ,Ελλειψη αιτιολογίας ,Ελλειψη νόμιμης βάσης

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: Ποινικά
Χρονικά

Ετος: 1997

Τόμος: ΜΖ

Σελ.: 75

4.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τόπος: Αθήνα

Αριθ. Απόφασης: 719

Ετος: 1996

Περίληψη Ανήλικο τέκνο - Επικοινωνία - Αναίρεση για αντιφατικές αιτιολογίες -. Ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο, διατηρεί το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας με αυτό. Ιδρύεται λόγος αναιρέσεως για ανεπαρκείς αιτιολογίες όταν το δικαστήριο της ουσίας, ενώ αρχικά δέχεται ότι η μητέρα ανήλικου αρνείται να το παραδώσει στον πατέρα του για την άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας του με αυτό και ότι η άρνηση του οφείλεται σε πειθαναγκασμό, στη συνέχεια δέχεται ότι το ανήλικο τέκνο είναι εκείνο που αρνήθηκε να ακολουθήσει τον πατέρα του.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 719/1996

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Β' Πολ. Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Νικόλαο Καβαλλιέρο, Αντιπρόεδρο, Γεώργιο Βελλή, Πολύβιο Μαντζιάρα, Ευάγγελο Κρουσταλάκη και Αντώνιο Παπαθεοδώρου, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του στις 5 Μαρτίου 1996, με την παρουσία και της Γραμματέως Βασιλικής Σαμίου, για να δικάσει μεταξύ:

Της αναιρεσείουσας : Μελίτας-Ρούθ Πάουερ, συζ.Ιωάννου Ρουσσοπούλου, κατοίκου Ν.Σμύρνης-Αττικής, η οποία παραστάθηκε με τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Αθανάσιο Βαρλάμη.

Του αναιρεσιβλήτου : Παναγιώτη Ιωάννου Φλούδα, κατοίκου Αθηνών, ο οποίος παραστάθηκε με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Ιωάννη Φλούδα.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 1 Ιουνίου 1990 αγωγή του ήδη αναιρεσιβλήτου που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 2832/1990 του ίδιου Δικαστηρίου και 4584/1993 του Εφετείου Αθηνών. Την αναίρεση της τελευταίας αποφάσεως ζητεί η αναιρεσείουσα με την από 11 Αυγούστου 1993 αίτησή της.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω, ο Εισηγητής Αρεοπαγίτης Ευάγγελος Κρουσταλάκης ανέγνωσε την από 13 Οκτωβρίου 1994 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινομένης αιτήσεως, ο πληρεξούσιος της αναιρεσείουσας ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και ο πληρεξούσιος του αναιρεσιβλήτου την απόρριψή της και καθένας την καταδίκη του αντιδίκου στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

1.-'Όπως προκύπτει από το δικόγραφο της από 1.6.1990 αγωγής, την οποία δέχτηκε εν μέρει το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών με τη 2832/1990 απόφασή του, ο αναιρεσιβλήτος επικαλέστηκε με αυτή -κατά τρόπο σαφή και ορισμένο-ότι επέδωσε στην αναιρεσείουσα την 7977/1988 απόφαση του Εφετείου Αθηνών (που ρύθμισε την **επικοινωνία** του με το τέκνο τους) με επιταγή προς συμμόρφωση και ότι η αναιρεσείουσα με πρόθεση παραβίασε τις διατάξεις αυτής της αποφάσεως, όπως ειδικότερα και λεπτομερώς αναφέρεται στην αγωγή. Επομένως η αγωγή (η εκτίμηση του περιεχομένου της οποίας ελέγχεται από τον Αρειο Πάγο κατ'άρθρο 561 παρ. 2 ΚΠολΔ) περιέχει όλα τα στοιχεία που επιβάλλουν οι διατάξεις των άρθρων 118,

216, 947 παρ. 1, 950 παρ. 2 ΚΠολΔ και ορθώς το Εφετείο, απορρίπτοντας τον αντίθετο ισχυρισμό της αναιρεσείουσας (που επαναφέρθηκε με τον πρώτο λόγο της εφέσεως), δεν την κήρυξε απαράδεκτη. Είναι δε αβάσιμος ο πρώτος λόγος αναιρέσεως κατά το μέρος που με αυτόν υποστηρίζεται το αντίθετο και επισημαίνεται πλημμέλεια του Εφετείου από το άρθρο 559 αριθ. 14 ΚΠολΔ. Κατά το μέρος δε που προβάλλεται αιτίαση από το άρθρο 559 αριθ. 8 ΚΠολΔ, ο ίδιος λόγος είναι προεχόντως απαράδεκτος αφού τα εκτιθέμενα σε αυτόν δεν θεμελιώνουν την πλημμέλεια αυτή.

2.-Όπως προκύπτει από την προσβαλλομένη απόφαση, το Εφετείο απέρριψε τον τρίτο λόγο της εφέσεως με τον οποίο η αναιρεσείουσα παραπονέθηκε για την κήρυξη προσωρινώς εκτελεστής της διατάξεως της πρωτόδικης αποφάσεως περί προσωπικής κρατήσεως, κρίνοντας ότι ο λόγος αυτός ήταν πλέον άνευ αντικειμένου αφού μετά την απόφασή του (απορριπτική της εφέσεως) η πρωτόδικη απόφαση κατέστη τελεσίδικη. Συνεπώς επί ανακριβούς προϋποθέσεως ερείδεται ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως, με τον οποίο πλήσσει η εφετειακή απόφαση για εσφαλμένη (παρά τη διάταξη του άρθρου 1049 παρ. 1 ΚΠολΔ) επικύρωση της αποφάσεως του Πρωτοδικείου στο σημείο τούτο και προβάλλεται πλημμέλεια από το άρθρο 559 αριθ. 14 ΚΠολΔ.

3.-Κατά το άρθρο 1520 παρ. 1 ΑΚ, ο γονέας με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο διατηρεί το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας με αυτό. Το Εφετείο δέχτηκε τα ακόλουθα: Με την 7977/1988 απόφαση του Εφετείου Αθηνών ρυθμίστηκε το δικαίωμα του αναιρεσιβλήτου να επικοινωνεί με το ανήλικο τέκνο αυτού και της αναιρεσείουσας πρώην συζύγου του, που γεννήθηκε την 10.7.1983 και διαμένει με τη μητέρα του. Την απόφαση αυτή με επιταγή προς συμμόρφωση επέδωσε ο αναιρεσίβλητος στην αναιρεσείουσα την 9.2.1989. Κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα, από την εβδομάδα της Διακαινησίμου τον Απρίλιο του 1990 μέχρι την άσκηση της προκειμένης αγωγής την 1.6.1990, η

αναιρεσείουσα -κατά παράβαση των διατάξεων της αποφάσεως του Εφετείου αρνήθηκε να παραδώσει το τέκνο τους σε αυτόν, παρεμποδίζοντας τοιουτοτρόπως το δικαίωμά του επικοινωνίας και προέβαλε προς τούτο τη δικαιολογία προσκλήσεως και συμμετοχής του τέκνου σε <>. Είναι όμως προφανές - δέχτηκε περαιτέρω το Εφετείο-ότι η δικαιολογία αυτή είναι προσχηματική. Από τον Απρίλιο του 1990 και μετά κατεβάζει η αναιρεσείουσα το παιδί στην πόρτα και εκείνο λέγει < πάρτυ>>. Η άρνηση αυτή του τέκνου, να ακολουθήσει τον πατέρα του με την παραπάνω δικαιολογία, είναι έκδηλο ότι οφείλεται σε πειθαναγκασμό τούτου που ασκείται από την αναιρεσείουσα μητέρα του η οποία του καλλιεργεί με φορτικότητα και επιμονή αισθήματα αποστροφής προς τον πατέρα του. Με αυτές τις παραδοχές, το Εφετείο επικύρωσε την πρωτόδικη απόφαση (2832/1990 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών) που έκρινε ότι η αναιρεσείουσα με πρόθεση παρεμπόδισε την **επικοινωνία** του αναιρεσίβλητου με το ανήλικο τέκνο τους κατά τον κρίσιμο χρόνο (μετά το Πάσχα του 1990 μέχρι 1.6.1990) και δέχτηκε εν μέρει την αγωγή. Τοιουτοτρόπως όμως το Εφετείο παραβίασε εκ πλαγίου, με ανεπαρκείς αιτιολογίες, την ουσιαστικού δικαίου διάταξη του άρθρου 947 παρ. 1 ΚΠολΔ, διότι, ενώ αρχικά δέχεται ότι η αναιρεσείουσα αρνείται να παραδώσει το τέκνο στον αναιρεσίβλητο για την άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας του με αυτό και προβάλλει προς τούτο τη δικαιολογία προσκλήσεως και συμμετοχής του τέκνου σε <>, καθώς και ότι η δικαιολογία αυτή είναι προσχηματική, στη συνέχεια δέχεται επίσης ότι από τον Απρίλιο του 1990 και μετά η αναιρεσείουσα κατεβάζει το παιδί στην πόρτα και εκείνο λέει <> και ότι η άρνηση αυτή του τέκνου να ακολουθήσει τον πατέρα του με την παραπάνω δικαιολογία είναι έκδηλο πως οφείλεται σε πειθαναγκασμό τούτου που ασκείται από τη μητέρα του η οποία του καλλιεργεί με φορτικότητα και επιμονή αισθήματα αποστροφής προς τον πατέρα του. Δηλαδή δέχεται το Εφετείο με τη δεύτερη αυτή σκέψη του ότι το ηλικίας τότε επτά ετών τέκνο των διαδίκων είναι εκείνο που αρνήθηκε να ακολουθήσει τον πατέρα

του κατά τις ορισμένες για **επικοινωνία** ημέρες, προβάλλοντας τη δικαιολογία <> και ότι η αρνητική αυτή στάση του τέκνου οφείλεται σε πειθαναγκασμό του από την αναιρεσεύουσα, ενώ με την αρχική του σκέψη δέχεται ότι η αναιρεσεύουσα είναι εκείνη που αρνήθηκε να παραδώσει το τέκνο προβάλλοντας τη δικαιολογία προσκλήσεως και συμμετοχής του τέκνου σε <> και ότι η δικαιολογία της αυτή είναι προσχηματική. Δεν διαφαίνεται δε αν οι δύο αυτές αρνητικές στάσεις της αναιρεσεύουσας και του τέκνου, που παραλλήλως δέχεται το Εφετείο, συνυπήρξαν κατά τον κρίσιμο χρόνο ούτε διευκρινίζεται πώς επιτεύχθηκε ο πειθαναγκασμός και τα αισθήματα αποστροφής του τέκνου. Τοιουτοτρόπως δεν καθίσταται ευχερής ο αναιρετικός έλεγχος της ορθής ή μη εφαρμογής του κανόνα ουσιαστικού δικαίου του άρθρου 947 παρ. 1 ΚΠολΔ και πρέπει να αναιρεθεί η προσβαλλομένη απόφαση, κατά παραδοχή του βασίμου τετάρτου λόγου αναιρέσεως ως προς το μέρος με το οποίο προβάλλεται πλημμέλεια αυτής από το άρθρο 559 αριθ. 19 ΚΠολΔ. Μετά ταύτα παρέλκει η έρευνα του αυτού λόγου κατά το έτερο μέρος του, καθώς και του τρίτου λόγου με τους οποίους προβάλλονται πλημμέλειες εκ του άρθρου 559 αριθ. 1, 8 και 19 ΚΠολΔ. Η υπόθεση πρέπει να παραπεμφθεί για περαιτέρω εκδίκαση στο ίδιο δικαστήριο της ουσίας, αφού είναι δυνατή η σύνθεσή του από άλλους δικαστές (άρθρο 580 παρ. 3 ΚΠολΔ όπως αντικατ. με το άρθρο 31 παρ. 1 Ν.2172/1993) και η δικαστική δαπάνη πρέπει να συμψηφισθεί εν μέρει, σύμφωνα με τα άρθρα 178 παρ. 1 και 183 ΚΠολΔ.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Αναιρεί την 4584/1993 απόφαση του Εφετείου Αθηνών.

Παραπέμπει την υπόθεση προς περαιτέρω εκδίκαση στο ίδιο δικαστήριο συντιθέμενο από άλλους δικαστές. Και

Καταδικάζει τον αναιρεσίβλητο στη δικαστική δαπάνη της αναιρεσεύουσας, που την ορίζει σε εκατό χιλιάδες (100.000) δραχμές.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα, στις 9 Απριλίου 1996. Και Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριο, στις 28 Μαΐου 1996.

Πρόεδρος: Ν. Καβαλλιέρος

Εισηγητές: Ε. Κρουσταλάκης

Λήμματα: Ανήλικο τέκνο ,Επικοινωνία ,Αναίρεση για αντιφατικές αιτιολογίες

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ   **Δημοσίευση:** Εφημερίδα   **Ετος:** 1998   **Τόμος:** 65   **Σελ.:** 60
Ελλήνων
Νομικών

5.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τόπος: Αθήνα

Αριθ. Απόφασης: 499

Ετος: 1994

Περίληψη Δικαίωμα επικοινωνίας - Παρεμπόδιση - Απειλή προσωπικής κράτησης - Αρνηση τέκνου - Απειλή χρηματικής ποινής -. Αν παρεμποδίζεται το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας του γονέα με το τέκνο, η απόφαση που ρυθμίζει την επικοινωνία μπορεί να απειλήσει με χρηματική ποινή και προσωπική κράτηση εκείνον που την παρεμποδίζει. Προϋπόθεση εφαρμογής της πιο πάνω ρύθμισης είναι αυτός που παρεμποδίζει να ενεργεί με πρόθεση ματαίωσης και αποτροπής της επικοινωνίας, κάτι το οποίο πετυχαίνεται και με την απλή παρότρυνση αποφυγής της. Αν όμως το ίδιο το τέκνο αρνείται την επικοινωνία, η ματαίωση αυτής δεν οφείλεται αναγκαστικά σε επίδραση του γονέα που έχει την επιμέλεια και αντίστοιχα την υποχρέωση να ανεχθεί την επικοινωνία, ούτε βέβαια θεσπίζεται από το νόμο υποχρέωση του γονέα αυτού να εξαναγκάσει το τέκνο προς επικοινωνία.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 499/1994

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Γ' Πολ. Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Ευάγγελο Ρίκο, Αντιπρόεδρο, Βασίλειο Κούσουλα, Χαράλαμπος Μυρσινιά, Κωνσταντίνο Ανδρουτσόπουλο και Γεώργιο Αρβανίτη, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 26 Ιανουαρίου 1994, με την παρουσία του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Χρήστου Αναστασόπουλου (ο Εισαγγελέας είχε κώλυμα να μετάσχει) και της γραμματέως Αικατερίνης Μακρυνιώτη, για να δικάσει μεταξύ:

Του αναιρεσιόντος: Αθανασίου Αγγέλου Γεροπούλου, κατοίκου Ανθουπόλεως Αττικής, ο οποίος παραστάθηκε με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Ανδρέα Παπανδρέου.

Της αναιρεσιβλήτου: Σταυρούλας συζ. Σπυρ. Γκρίντζου, το γένος Ευαγγέλου Κούκη, τέως συζ. Αθανασίου Γεροπούλου, κατοίκου Φιλοθέης Αθηνών, την οποία εκπροσώπησε ο πληρεξούσιος δικηγόρος της Λάμπρος Μακρυγιάννης.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 22 Ιουνίου 1989 αγωγή που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 303/1989 του ίδιου Δικαστηρίου και 292/1991 του Εφετείου Αθηνών. Την αναίρεση της τελευταίας αποφάσεως ζητεί ο αναιρεσιών με την από 25

Δεκεμβρίου 1991 αίτησή του.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω, ο εισηγητής Αρεοπαγίτης Γεώργιος Αρβανίτης ανέγνωσε την από 10 Οκτωβρίου 1992 έκθεση του ήδη αποχωρήσαντος από την υπηρεσία Αρεοπαγίτη Σωτηρίου Σιγαλού, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αιτήσεως αναιρέσεως, ο πληρεξούσιος του αναιρεσείοντος ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και ο πληρεξούσιος της αναιρεσιβλήτου την απόρριψή της και καθένας την καταδίκη του αντιδίκου στη δικαστική δαπάνη.

Ο Εισαγγελέας πρότεινε την απόρριψη της αιτήσεως.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Επειδή από τις διατάξεις των άρθρων 552 και 553 παρ. 1 ΚΠολΔ συνάγεται ότι, όταν η υπόθεση διήλθε και από τους δύο βαθμούς δικαιοδοσίας και το δευτεροβάθμιο δικαστήριο εξέτασε την ουσία της, σε ανáιρεση υπόκειται μόνο η απόφαση που εκδόθηκε σε δεύτερο βαθμό, όχι δε και η πρωτόδικη, η οποία ενσωματώθηκε σ' εκείνη του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου. Επομένως, η κρινόμενη αίτηση αναιρέσεως, κατά το μέρος που στρέφεται κατά της υπ' αριθ. 303/1989 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, το οποίο δίκασε σε πρώτο βαθμό την προκείμενη υπόθεση, πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτη, αφού, κατά τα εκτιθέμενα στο αναιρετήριο, η απόφαση αυτή προσβλήθηκε με το ένδικο μέσο της εφέσεως, επί του οποίου, μετά από κατ' ουσίαν εξέταση της υποθέσεως, εκδόθηκε η συμπροσβαλλόμενη υπ' αριθ. 292/1991 απόφαση του Εφετείου Αθηνών, που απέρριψε την έφεση.

Επειδή κατά το άρθρο 950 παρ. 2 ΚΠολΔ, αν παρεμποδίζεται το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας του γονέα με το τέκνο, η απόφαση

που ρυθμίζει την **επικοινωνία** μπορεί να απειλήσει με χρηματική ποινή και προσωπική κράτηση εκείνον που εμποδίζει την **επικοινωνία** και εφαρμόζονται οι διατάξεις του άρθρου 947. Κατά τη σαφή έννοια της διατάξεως αυτής, αποτελεί βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή της το γεγονός ότι εκείνος που παρεμποδίζει το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας του γονέα με το τέκνο ενεργεί με πρόθεση ματαιώσεως και αποτροπής της ανωτέρω επικοινωνίας, πράγμα που επιτυγχάνεται και με την απλή παρότρυνση αποφυγής αυτής. Όταν όμως η **επικοινωνία** ματαιώνεται, λόγω αρνήσεως του τέκνου που για προσωπικούς ενδεχομένως λόγους δεν την επιθυμεί, η ματαίωση αυτή δεν οφείλεται αναγκαστικά, σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας, σε επίδραση του γονέα που έχει υποχρέωση να ανεχθεί την **επικοινωνία**, ενώ, εξάλλου, δεν θεσπίζεται με οποιοδήποτε κανόνα δικαίου υποχρέωση του γονέα αυτού να κάμψει την άρνηση του τέκνου του για **επικοινωνία**, πειθαναγκάζοντας αυτό προς τούτο με κάθε μέσο. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από τη διάταξη του άρθρου 1511 παρ. 3 ΑΚ, όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 17 του ν. 1329/1983, η οποία, αναφερομένη στο παρεμφερές θέμα της γονικής μέριμνας, ορίζει ότι ανάλογα με την ωριμότητα του τέκνου πρέπει να ζητείται και να συνεκτιμάται η γνώμη του πριν από κάθε απόφαση σχετική με τη γονική μέριμνα, εφόσον η απόφαση αφορά τα συμφέροντά του. Στην προκείμενη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφασή του, το Εφετείο, μετά από εκτίμηση των αποδείξεων, δέχθηκε τα εξής: Οι διάδικοι από το γάμο τους, που λύθηκε αμετακλήτως με την υπ' αριθ. 3044/1986 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, απέκτησαν ένα τέκνο, τον Άγγελο, το οποίο κατά το χρόνο ασκήσεως των ενδίκων αγωγών (9-6-1989 και 4-9-1989) ήταν ηλικίας οκτώ ετών. Από το έτος 1981, κατά το οποίο διακόπηκε η έγγαμη συμβίωση των διαδίκων, το ανήλικο τέκνο τους διέμενε με την αναιρεσίβλητη -εναγομένη μητέρα του, στην οποία είχε ανατεθεί προσωρινώς η επιμέλεια του προσώπου του, με την υπ' αριθ. 727/1982 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Με την ίδια απόφαση είχε καθορισθεί και ο τρόπος επικοινωνίας του αναιρεσειόντος

με το ως άνω ανήλικο τέκνο του, πλην όμως δεν είχε εκείνος ενδιαφερθεί να επικοινωνήσει μ' αυτό μέχρι και του έτους 1988. Επί αιτήσεως του αναιρεσεϊόντος, που συζητήθηκε την 7-12-1988, εκδόθηκε η υπ' αριθ. 19883/1988 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, με την οποία καθορίσθηκε και πάλι, προσωρινώς, η **επικοινωνία** αυτού (αναιρεσεϊόντος) με το ανήλικο τέκνο του. Την τελευταία απόφαση ο αναιρεσεϊών την κοινοποίησε στην αναιρεσίβλητη, πλην όμως δεν μπόρεσε ο πρώτος να έλθει σε **επικοινωνία** με το τέκνο του, όπως όριζε η προμνημονευθείσα απόφαση και ειδικότερα κατά τις ημέρες 15, 17, 21, 24 και 29 Ιανουαρίου 1989, για το λόγο ότι ο ανήλικος δεν ήθελε να ακολουθήσει τον πατέρα του, παρά τις αντίθετες υποδείξεις της μητέρας του. Την 31-3-1989 επιδόθηκε στην αναιρεσίβλητη αντίγραφο της υπ' αριθ. 2586/1989 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, με την οποία μεταρρυθμίσθηκε η προηγούμενη ως άνω απόφασή του που καθόριζε τον τρόπο επικοινωνίας του αναιρεσεϊόντος με το ανήλικο τέκνο του, με επιταγή προς εκτέλεση. Όμως και πάλι ο αναιρεσεϊών δεν μπόρεσε να επικοινωνήσει με το τέκνο του κατά τα Σάββατα των μηνών Απριλίου, Μαΐου, Ιουνίου, Ιουλίου, Αυγούστου και το πρώτο Σάββατο του Σεπτεμβρίου 1989, όπως όριζε η τελευταία απόφαση, για το λόγο και πάλι ότι το εν λόγω τέκνο του δεν ήθελε να τον ακολουθήσει, παρά τις υποδείξεις της μητέρας του προς αυτό να ακολουθήσει τον πατέρα του. Περαιτέρω δέχθηκε το Εφετείο ότι προφανώς η επί μακρό χρονικό διάστημα από το έτος 1981 παράλειψη επικοινωνίας και η έλλειψη ενδιαφέροντος του αναιρεσεϊόντος πατέρα του συνετέλεσαν κατά πολύ στην αποξένωση του τέκνου του από αυτόν και για το λόγο τούτο αρνείται αυτό, επί του παρόντος, να ακολουθήσει τον πατέρα του, ότι ενόψει των αποδειχθέντων πραγματικών περιστατικών η **επικοινωνία** του αναιρεσεϊόντος με το ανήλικο τέκνο του ματαιωνόταν, κάθε φορά, λόγω της αρνήσεως του τελευταίου να τον ακολουθήσει, για λόγους που αφορούσαν αυτό (τέκνο), ότι δεν αποδείχθηκε ότι η ματαίωση της εν λόγω επικοινωνίας οφειλόταν

σε οποιασδήποτε μορφής υπαιτιότητα και αρνητική επίδραση της αναιρεσίβλητης επί του ανηλίκου τέκνου της και ότι, αντιθέτως, όπως προεκτέθηκε, η αναιρεσίβλητη παρότρυνε και εξωθούσε το τέκνο της να ακολουθήσει τον πατέρα του, κατά τις ημέρες της επικοινωνίας και εκείνο αρνείτο. Μ' αυτά που δέχθηκε το Εφετείο και ακολούθως απέρριψε ως αβάσιμες κατ' ουσίαν τις συνεκδικασθείσες ένδικες αγωγές του αναιρεσειόντος, με τις οποίες ζήτησε να βεβαιωθούν οι αναφερόμενες σ' αυτές παραβάσεις των διατάξεων των ως άνω αποφάσεων περί επικοινωνίας αυτού με το ανήλικο τέκνο του και επιβολής στην αναιρεσίβλητη -εναγομένη συνολικής προσωπικής κρατήσεως 23 μηνών και συνολικής χρηματικής ποινής 1.150.000 δραχμών, κατ' επικύρωση της πρωτόδικης αποφάσεως, που είχε κρίνει ομοίως, δεν παραβίασε την ουσιαστικού δικαίου διάταξη του άρθρου 950 παρ. 2 ΚΠολΔ, ούτε εκείνες των άρθρων 1507, 1510, 1518, 1519 και 1520 ΑΚ, όπως ισχύουν μετά το ν. 1329/1983 και πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος ο πρώτος λόγος αναιρέσεως, από το άρθρο 559 αριθ. 1 ΚΠολΔ, με τον οποίο υποστηρίζεται το αντίθετο.

Επειδή με το δεύτερο και τελευταίο λόγο αναιρέσεως από το άρθρο 559 αριθ. 19 ΚΠολΔ προβάλλεται ότι το Εφετείο στέρησε την προσβαλλόμενη απόφασή του νόμιμης βάσεως, λόγω του ότι διέλαβε σ' αυτήν τις ακόλουθες αντιφατικές αιτιολογίες: α) ότι η αναιρεσίβλητη δεν έχει υποχρέωση να κάμψει την άρνηση του ανηλίκου τέκνου της να επικοινωνήσει με τον αναιρεσειόντα πατέρα του, πειθαναγκάζοντας αυτό προς τούτο με κάθε μέσο και β) ότι δεν αποδείχθηκε ότι η ματαίωση της επικοινωνίας του αναιρεσειόντος με το τέκνο του οφειλόταν σε οποιαδήποτε μορφής υπαιτιότητα και αρνητική επίδραση της αναιρεσίβλητης μητέρας του επ' αυτού. Ο λόγος αυτός αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος, διότι μεταξύ των αιτιολογιών αυτών δεν υπάρχει αντίφαση.

Για τους λόγους αυτούς

Απορρίπτει την από 25-12-1991 αίτηση του Αθανασίου Γεροπούλου περί αναιρέσεως των υπ' αριθ. 2992/1991 και 303/1989 αποφάσεων του Εφετείου Αθηνών και του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, αντιστοίχως και

Καταδικάζει τον αναιρεσείοντα στη δικαστική δαπάνη της αναιρεσίβλητης, που κατέθεσε προτάσεις, την οποία ορίζει σε εκατόν εξήντα χιλιάδες (160.000) δραχμές.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα, στις 15 Φεβρουαρίου 1994. Και

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριο στην Αθήνα, στις

17 Μαρτίου 1994.

Πρόεδρος: Ευαγγ. Ρίκος

Εισηγητές: Γεωργ. Αρβανίτης

Λήμματα: Δικαίωμα επικοινωνίας ,Παρεμπόδιση ,Απειλή προσωπικής κράτησης ,Αρνηση τέκνου ,Απειλή χρηματικής ποινής

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ   **Δημοσίευση:** Εφημερίδα   **Ετος:** 1995   **Τόμος:** 62   **Σελ.:** 355
Ελλήνων
Νομικών

6.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ ΤΜΗΜΑ Γ'

Τόπος: Αθήνα

Αριθ. Απόφασης: 22

Ετος: 1996

Περίληψη Δικαίωμα επικοινωνίας παππού και γιαγιάς με εγγονό -. Αυτοτελές δικαίωμα επικοινωνίας του παππού και της γιαγιάς με τον εγγονό τους και μετά το θάνατο του παιδιού τους (πατέρα του εγγονού). Μόνο σε περίπτωση σπουδαίου λόγου, συναρτημένου με το συμφέρον του ανήλικου, είναι επιτρεπτή η παρεμπόδιση της επικοινωνίας με τον παππού και τη γιαγιά από τον επιζώντα γονέα (την επιζώσα μητέρα), που έχει την επιμέλεια του ανήλικου τέκνου της.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 22/1996

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Γ' Πολ. Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους δικαστές Ευάγγελο Ρίκο, Αντιπρόεδρο, Παύλο Ζιάννη, Κωνσταντίνο Ανδρουτσόπουλο, Θεόδωρο Πρασουλιδη και Κωνσταντίνο Παπαλάκη, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του στις 18 Οκτωβρίου 1995, με την παρουσία της γραμματέως Αικατερίνης Μακρυνιώτη, για να δικάσει μεταξύ:

Της αναιρεσείουσας : Χρυσούλας χήρας Ιωάννου Τσαγκέτα, το γένος Κων/νου Ζαφείρη, κατοίκου Χαλκίδας, η οποία εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Δημήτριο Κρασιώτη.

Των αναιρεσίβλητων :

1. Δημητρίου Τσαγκέτα και

2. Θάλειας Τσαγκέτα, κατοίκων Καρδίτσας, οι οποίοι εμφανίστηκαν και

διόρισαν πληρεξούσιο δικηγόρο τους την Άννα Τσούτη.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 1 Σεπτεμβρίου 1992 αγωγή που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Χαλκίδας. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 10/1993 του ίδιου Δικαστηρίου και 1393/1994 του Εφετείου Αθηνών. Την αναίρεση της τελευταίας αποφάσεως ζητεί η αναιρεσεύουσα με την από 19 Μαΐου 1994 αίτηση.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω, ο εισηγητής Αρεοπαγίτης Κωνσταντίνος Ανδρουσόπουλος ανέγνωσε την από 18/9/1995 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αιτήσεως. Ο πληρεξούσιος της αναιρεσεύουσας ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και η πληρεξούσια των αναιρεσίβλητων την απόρριψή της και καθένας την καταδίκη του αντιδίκου στην δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Επειδή κατά την διατύπωση του άρθρου 1520 παρ.2 ΑΚ. οι γονείς δεν έχουν το δικαίωμα να εμποδίζουν την **επικοινωνία** του τέκνου με τους απώτερους ανιόντες του, εκτός αν υπάρχει σοβαρός λόγος. Κατά την έννοια της διατάξεως αυτής οι απώτεροι ανιόντες του ανηλικού τέκνου (παππούς και γιαγιά) έχουν ίδιο και αυτοτελές δικαίωμα, που πηγάζει ευθέως από το νόμο, προσωπικής επικοινωνίας με το τέκνο, ακόμη και σε περίπτωση θανάτου του ενός γονέα, που είναι παιδί τους. Σκοπός του δικαιώματος επικοινωνίας του απωτέρου ανιόντος, όπως άλλωστε και του ίδιου του γονέα, με το ανήλικο τέκνο είναι η ικανοποίηση του φυσικού αισθήματος αγάπης μεταξύ αυτών και η αποτροπή της αμοιβαίας αποξένωσής τους, η οποία θα ασκούσε βλαπτική επίδραση στο συμφέρον του παιδιού. Ο αρνητικός τρόπος, με τον οποίον είναι διατυπωμένη η ανωτέρω διάταξη,

εξηγείται από το ότι ο νόμος θέλησε να τονίσει την αυθυπαρξία του δικαιώματος επικοινωνίας του απώτερου ανιόντος (παππού ή γιαγιάς) με τον ανήλικο εγγονό ή εγγονή και ότι η ρυθμιζόμενη **επικοινωνία** των ανωτέρω προσώπων είναι δυνατόν κατ' εξαίρεση να παρεμποδισθεί από τον γονέα ή τους γονείς που ασκούν την γονική μέριμνα, όταν συντρέχει κάποιος σοβαρός λόγος, ενώ παρόμοιος αποκλεισμός δεν είναι δυνατός, όταν πρόκειται για **επικοινωνία** του παιδιού με τον γονέα του.

Το Εφετείο, το οποίο επεκύρωσε την απόφαση του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου και απέρριψε ως αβάσιμη την έφεση της αναιρεσείουσας δέχθηκε, όπως προκύπτει από την προσβαλλομένη απόφαση, ότι οι αναιρεσίβλητοι-ενάγοντες έχουν άμεσο και αυτοτελές δικαίωμα επικοινωνίας με τον κατά την έγερση της ένδικης αγωγής ηλικίας 3 1/2 ετών εγγονό τους, γιό του αποβιώσαντος σε αυτοκινητικό ατύχημα παιδιού τους και συζύγου της αναιρεσείουσας-εναγομένης. Με την κρίση αυτή το δικαστήριο δεν παρεβίασε, αλλ'αντιθέτως ορθά ερμήνευσε και εφήρμοσε την αναφερομένη διάταξη του άρθρου 1520 ΑΚ. και ο πρώτος λόγος αναιρέσεως από το άρθρο 559 αριθ.1 και 8 Κ.Πολ.Δ. πρέπει ν'απορριφθεί ως αβάσιμος.

Επειδή με τον δεύτερο λόγο της αιτήσεως προβάλλεται η αιτίαση, ότι η προσβαλλομένη απόφαση, με το να καθορίσει για μεγάλα χρονικά διαστήματα την **επικοινωνία** των αναιρεσιβλήτων απωτέρων ανιόντων με το ανήλικο τέκνο της αναιρεσείουσας, παρεβίασε τις διατάξεις των άρθρων 56, 1512, 1513, 1518 και 1520 ΑΚ., διότι οδήγησε σε μεταβολή του τόπου διαμονής του τέκνου, τον οποίον δικαιούται να καθορίζει η ίδια (αναιρεσείουσα) ως ασκούσα την γονική μέριμνα και επιμέλεια του ανηλίκου τέκνου της. Ο λόγος αυτός, όπως διατυπώνεται, πρέπει να απορριφθεί προεχόντως ως απαράδεκτος λόγω αόριστας, εφόσον δεν προσδιορίζει τα μακρά χρονικά διαστήματα της επικοινωνίας των αναιρεσιβλήτων με το ανήλικο τέκνο της, τα οποία επέφεραν την

υποστηριζόμενη μεταβολή του τόπου διαμονής του από την Χαλκίδα εις Καρδίτσα.

Επειδή από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 1511 και 1520 παρ.2 ΑΚ. προκύπτει ότι το πλέον αποφασιστικό στοιχείο για τη ρύθμιση του δικαιώματος επικοινωνίας των απωτέρων ανιόντων (παππού ή γιαγιάς) με τον ανήλικο εγγονό ή εγγονή τους είναι το συμφέρον του παιδιού που αποτελεί νομική έννοια, η οποία υπόκειται στον έλεγχο του Αρείου Πάγου. Το συμφέρον αυτό του τέκνου αποτελεί και στοιχείο της βάσεως της αγωγής, με την οποία επιδιώκουν οι απώτεροι ανιόντες τη ρύθμιση από το δικαστήριο, καθ'ορισμένο τρόπο και σύμφωνα με το υποβαλλόμενο σχετικό αίτημα, του δικαιώματος επικοινωνίας τους με το ανήλικο παιδί, την πραγματοποίηση του οποίου (δικαιώματος) αρνείται σ'αυτούς χωρίς σοβαρό λόγο, συνήθως ο ένας από τους γονείς του ανηλίκου. Επομένως, ο ισχυρισμός του εναγομένου γονέως, σύμφωνα με τους οποίους το συμφέρον του ανηλίκου παιδιού υπαγορεύει τη ρύθμιση του δικαιώματος επικοινωνίας των απωτέρω ανιόντων κατά τρόπο διαφορετικό από εκείνον που ζητείται με την αγωγή των τελευταίων αποτελεί άρνηση της βάσεως της αγωγής και δεν συνιστά "πράγμα" με την έννοια του άρθρου 559 αριθ.8 Κ.Πολ.Δ.

Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως προβάλλεται ότι το Εφετείο υπέπεσε στην πλημμέλεια του άρθρου 559 αριθ.1 και 8 Κ.Πολ.Δ., με το να δεχθεί ότι το αληθινό συμφέρον του ανηλίκου υπαγορεύει την άσκηση του δικαιώματος επικοινωνίας των αναιρεσιβλήτων με αυτό κατά τον αναφερόμενο στην απόφαση τρόπο, παρά του ότι από το συνολικό αποδεικτικό υλικό της δικογραφίας αποδεικνυόταν ότι το αληθινό συμφέρον του τέκνου επέβαλε τον περιορισμό, από πλευράς χρόνου και τόπου συναντήσεων, του δικαιώματος επικοινωνίας των αναιρεσιβλήτων με τον ανήλικο εγγονό τους και με το να μη λάβει υπόψη τον σχετικά αντίθετο ισχυρισμό που προέβαλε η αναιρεσείουσα με το δικόγραφο της

εφέσεώς της. Ο λόγος αυτός πρέπει να απορριφθεί ως απαράδεκτος κατά το πρώτο μέρος, διότι υπό την επίκληση της από το άρθρο 559 αριθ.1 Κ.Πολ.Δ. πλημμελείας πλήσσει την ανέλεγκτη περί πραγμάτων κρίση του δικάσαντος Εφετείου, κατά δε το δεύτερο μέρος, διότι ο ανωτέρω ισχυρισμός της αναιρεσείουσας δεν συνιστά "πράγμα" με την έννοια του άρθρου 559 αριθ.8 Κ.Πολ.Δ., αλλ' αιτιολογημένη άρνηση της από το άρθρο 1520 ΑΚ. αγωγής των αναιρεσιβλήτων.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 19 Μαΐου 1994 αίτηση της Χρυσούλας χήρας Ιωάννου Τσαγκέτα, το γένος Κωνσταντίνου Ζαφείρη, για αναίρεση της υπ'αριθ.1393/1994 αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών. Και

Καταδικάζει την αναιρεσείουσα στη δικαστική δαπάνη των αναιρεσιβλήτων, που προσδιορίζει στις διακόσιες χιλιάδες (200.000) δραχμές

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 7 Νοεμβρίου 1995. Και Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στην Αθήνα στις 9 Ιανουαρίου

1996.

Πρόεδρος: Ε. Ρίκος

Εισηγητές: Κ. Ανδρουτσόπουλος

Λήμματα: Δικαίωμα επικοινωνίας παππού και γιαγιάς με εγγονό

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: Νομικό **Ετος:** 1998 **Τόμος:** 46 **Σελ.:** 205
Βήμα

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ ΤΜΗΜΑ Γ'
Τόπος: Αθήνα
Αριθ. Απόφασης: 364
Ετος: 1994

Περίληψη Υιοθεσία - Επικοινωνία θετού τέκνου με φυσικούς γονείς. Η προβλεπόμενη στο άρθρο 13 παρ. 2 ν.δ. 610/1970 απαγόρευση επικοινωνίας του θετού τέκνου με τους φυσικούς του γονείς (υπό την προϋπόθεση ότι αυτή η απαγόρευση αποτελεί πρόσφορο μέτρο για τη διασφάλιση της σωματικής και ψυχικής υγείας του τέκνου) δεν αντίκειται στις διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης "περί υιοθεσίας ανηλίκων", που έχει κυρωθεί με τον ν. 1049/1980. Η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας για το τι επιβάλλει *in concreto* το συμφέρον του ανηλίκου δεν ελέγχεται αναιρετικά.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 364/1994

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Γ' Πολ. Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Ευάγγελο Ρίκο, Αντιπρόεδρο, Βασίλειο Κούσουλα, Χαράλαμπο Μυρσινιά, Εμμανουήλ Χαριτάκη και Γεώργιο Αρβανίτη, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 29 Σεπτεμβρίου 1993, με την παρουσία του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Κωνσταντίνου Σταθόπουλου (ο Εισαγγελέας είχε κώλυμα να μετάσχει) και της γραμματέως Αικατερίνης Μακρυνιώτη, για να δικάσει μεταξύ:

Του αναιρεσείοντος: Γεωργίου Ιωάννη Καροφυλάκη, κατοίκου Ποταμιών Πεδιάδος Κρήτης, τον οποίο εκπροσώπησε ο πληρεξούσιος δικηγόρος του Δημήτριος Τσαντίλας.

Της αναιρεσιβλήτου: Ευαγγελίας -Γαρουφαλιάς Χατζηνικολάου ή Παλλάκη, κατοίκου Ηρακλείου Κρήτης, την οποία εκπροσώπησε ο πληρεξούσιος δικηγόρος της Χοσέπ Βακιρτζιάν.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 8 Δεκεμβρίου 1988 αγωγή επικοινωνίας που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 146/1989 του ίδιου Δικαστηρίου, 590/1990 μη οριστική και 796/1991 οριστική του Εφετείου Κρήτης. Την αναίρεση της τελευταίας αποφάσεως ζητεί ο αναιρεσείων με την από 21 Μαΐου 1992 αίτησή του.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω, ο εισηγητής Αρεοπαγίτης Εμμανουήλ Χαριτάκης ανέγνωσε την από 12 Σεπτεμβρίου 1993 έκθεση του κωλυομένου να μετάσχει της συνθέσεως του Δικαστηρίου τούτου Αρεοπαγίτη Παύλου Ζιάννη, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αιτήσεως αναιρέσεως, ο πληρεξούσιος του αναιρεσειόντος ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και ο πληρεξούσιος της αναιρεσιβλήτου την απόρριψή της και καθένας την καταδίκη του αντιδίκου στη δικαστική δαπάνη.

Ο Εισαγγελέας πρότεινε την απόρριψη της αιτήσεως.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Επειδή, το άρθρο 13 παρ. 2 του ΝΔ 610/70 "περί υιοθεσίας των μέχρι ηλικίας δέκα οκτώ ετών ανηλίκων", ορίζει ότι "κατά πάσαν περίπτωση το δικαστήριο δύναται δια της περί υιοθεσίας αποφάσεως ή μεταγενεστέρως, επί τη αιτήσει του θετού γονέως ή του εισαγγελέως, να διατάσσει παν πρόσφορον μέτρον προς διασφάλισιν της σωματικής και ψυχικής υγείας του υιοθετηθέντος τέκνου και ιδία ν' απαγορεύσει την προσωπικήν

επικοινωνίαν του τέκνου προς τους φυσικούς γονείς αυτού, εάν αυτή είναι επιβλαβής δια το τέκνον". Η προβλεπόμενη ως άνω περίπτωση απαγορεύσεως της επικοινωνίας με το θετό τέκνο δεν έρχεται σε αντίθεση προς τις διατάξεις της Διεθνούς συμβάσεως "περί υιοθεσίας ανηλίκων" (που υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 24/4/1967 υπό των Κρατών -Μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης και κυρώθηκε με το Ν. 1049/1980), το άρθρο 10 παρ. 1 της οποίας ορίζει: "Η υιοθεσία συνεπάγεται διά τον υιοθετούντα, ως προς τον υιοθετούμενον τα πάσης φύσεως δικαιώματα και υποχρεώσεις, ας υπέχει ο πατήρ ή η μήτηρ προς το νόμιμον τέκνον αυτής. Η υιοθεσία συνεπάγεται διά τον υιοθετούμενον έναντι του υιοθετούντος τα πάσης φύσεως δικαιώματα και υποχρεώσεις, ας υπέχει το νόμιμον τέκνον έναντι του πατρός ή της μητρός του". Κατά δε την παράγραφον 2 του ίδιου ως άνω άρθρου "Από της δημιουργίας των εις την παράγραφον 1 του παρόντος άρθρου αναφερομένων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, τα της αυτής φύσεως δικαιώματα και υποχρεώσεις υφιστάμενα μεταξύ του υιοθετουμένου και του πατρός ή της μητρός του ή άλλου προσώπου ή συμβουλίου παύουν υφιστάμενα. Εν τούτοις δύναται η νομοθεσία να προβλέπει, όπως η σύζυγος του υιοθετούντος διατηρή τα έναντι του υιοθετουμένου δικαιώματα και υποχρεώσεις, εάν πρόκειται περί του ίδιου αυτού γνησίου, εξωγάμου ή θετού τέκνου. Δύναται αφετέρου να διατηρηθεί εν τη νομοθεσία η υποχρέωσις των γονέων προς διατροφήν, συντήρησιν, ανατροφήν και προικοδότησιν του υιοθετουμένου, εις ην περίπτωσιν ο υιοθετών δεν ήθελεν εκπληρώσει οιαδήποτε των εν λόγω υποχρεώσεων". Από τις ανωτέρω διατάξεις της Διεθνούς συμβάσεως σαφώς συνάγεται, όσον αφορά την προσωπική **επικοινωνία** με το ανήλικο θετό τέκνο του εξωγάμου πατρός αυτού, ότι κατά κανόνα απαγορεύεται η άσκηση του δικαιώματος αυτού από το φυσικό γονέα και μόνο κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η προβλεπόμενη από τις παραπάνω διατάξεις προσωπική **επικοινωνία**, εφόσον κάτω από ειδικές συνθήκες το συμφέρον του θετού τέκνου επιβάλλει την εν λόγω **επικοινωνία**, την οποία τότε δεν μπορεί ν' αρνηθεί ο θετός γονέας, γιατί άλλως θα συντρέχει κακή άσκηση της γονικής του μέριμνας.

Στην προκειμένη περίπτωση το Εφετείο, όπως προκύπτει από τη προσβαλλομένη απόφασή του δέχθηκε τα εξής: Οι διάδικοι παντρεύτηκαν το 1965. Από το γάμο τους δεν απέκτησαν παιδιά. Το έτος 1976 υιοθέτησαν δυνάμει της 107/76 αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου ένα άρρεν ανήλικο τέκνο, τον Ιωάννη, που γεννήθηκε στις 2/4/1976. Το έτος 1977 διασπάσθηκε οριστικά η έγγαμη συμβίωση των διαδίκων και ο γάμος τους λύθηκε αμετάκλητα με την 919/80 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου. Με την 363/1979 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου ανατέθηκε η περί το πρόσωπο επιμέλεια του ανηλίκου στη μητέρα και με την 328/79 απόφαση του ίδιου δικαστηρίου καθορίσθηκε προσωρινώς το δικαίωμα επικοινωνίας του αναιρεσειόντος με το εν λόγω ανήλικο τέκνο, ενώ με την 192/80 απόφαση του αυτού δικαστηρίου υποχρεώθηκε ο αναιρεσειών να καταβάλει στην αναιρεσίβλητη υπό την ιδιότητά της ως ειδικής επιτρόπου του θετού τέκνου της ως οριστική διατροφή το ποσό των δραχμών 3000 το μήνα. Την υποχρέωση αυτή προς διατροφή παρέβη ο αναιρεσειών κακοβούλως και κατόπιν μηνύσεως της αναιρεσίβλητης καταδικάσθηκε για παράβαση του άρθρου 258 ΠΚ σε φυλάκιση 20 μερών με την 63/1981 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου. Στη συνέχεια το Εφετείο δέχεται, ότι μετά τη καταδίκη του για παραβίαση κακοβούλως της προς διατροφή του εν λόγω ανηλίκου τέκνου υποχρεώσεώς του, η οποία παραβίαση αποτελεί και παράπτωμα που δικαιολογεί τη λύση της υιοθεσίας (άρθρο 1587 σε συνδ. με 1840 αριθ. 4 ΑΚ), επηκολούθησε με την 11/1983 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου, η οποία κατέστη αμετάκλητη, η λύση ως προς αυτόν της υιοθεσίας. Το έτος 1986 ο αναιρεσειών με μονομερή δήλωσή του ενώπιον του συμ/βου του Ηρακλείου Ιωάννη Βερβεράκη, αναγνώρισε το εν λόγω ανήλικο εξώγαμο τέκνο ως ίδιο, μάλιστα δε εδήλωσε όπως αποδεικνύεται από το 17515/1986 "δηλωτικό αναγνώρισεως τέκνου" χωρίς γάμο και συναιέσεως της φυσικής μητέρας" του παραπάνω συμ/φου, ότι τούτο είναι καρπός των εξωγάμων σχέσεών του με την Ελευθερία το γένος Κων/νου Καπετανάκη, η οποία παρέστη κατά τη σύνταξη του παραπάνω συμβολαίου.

Με τη παραπάνω Καπετανάκη ο αναιρεσείων συζούσε από της λύσεως του γάμου του με την αναιρεσίβλητη και έχει αποκτήσει με αυτή άλλα τρία παιδιά. Στις 30/9/1979 ο αναιρεσείων ασκώντας το δικαίωμα προσωπικής του επικοινωνίας με το εν λόγω θετόν τέκνο της αναιρεσίβλητης, το οποίο (δικαίωμα) είχε ρυθμισθεί δυνάμει της ως άνω 328/1979 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου, παρέλαβε αυτό περί ώρα 10,00 και μετέβη στην οικία του στον "Ποταμό", ενώ δε έπρεπε να το επιστρέψει την 7 μμ. παρεκράτησε αυτό, κατά παράβαση της ως άνω αποφάσεως, μέχρι της 9/10/1979. Για τη πράξη του αυτή κατεμηνύθη από την αναιρεσίβλητη για αρπαγή ανηλίκου, πλην όμως απηλλάγη με το 44/80 βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Κρήτης για έλλειψη δόλου. Έκτοτε και μέχρι της ασκήσεως της από 8/12/88 ένδικης αγωγής ο αναιρεσείων δεν έχει έλθει σε προσωπική **επικοινωνία** με το εν λόγω θετόν τέκνο της αναιρεσίβλητης. Περαιτέρω το Εφετείο δέχθηκε ότι η αναιρεσίβλητη είναι αφοσιωμένη στην επιμέλεια και ανατροφή του θετού της τέκνου, το οποίο φοιτά στη Β' τάξη του Γυμνασίου, μαθαίνει την Αγγλική και την Ιταλική γλώσσα και πηγαίνει στο Ωδείο, διαθέτει δε αυτή και ικανά περιουσιακά στοιχεία, όπως διόροφη οικοδομή, από την οποία ενοικιάζει ένα τριάρι, τρεις γκαρσονιέρες και ένα υπό κατασκευή διαμέρισμα. Τέλος το Εφετείο έκρινε, ότι ενόψει της ως άνω συμπεριφοράς την οποία έχει επιδείξει μέχρι τώρα ο αναιρεσείων έναντι του εν λόγω ανήλικου τέκνου και κυρίως της συμπεριφοράς έναντι αυτού (υιοθετηθέντος) της αναιρεσίβλητης η οποία εκπληρώνει υποδειγματικά τις εκ του νόμου υποχρεώσεις της έναντι αυτού, το συμφέρον του εν λόγω ανήλικου δεν επιβάλλει όπως κατ' εξαίρεση επιτραπεί στη συγκεκριμένη περίπτωση η προσωπική **επικοινωνία** του αναιρεσειόντος μετ' αυτού. Έτσι που έκρινε το Εφετείο, ότι δηλαδή με βάση τα ανωτέρω περιστατικά το συμφέρον του εν λόγω θετού ανήλικου (ως γεννηθέντος στις 2/4/1976) της αναιρεσίβλητης δεν επιβάλλει την αιτούμενη προσωπική **επικοινωνία** του με τον εξώγαμο και εξ αναγνωρίσεως πατέρα αυτού (αναιρεσειόντα), απορρίπτοντας έτσι, μετ' επικύρωση της

πρωτόδικης απόφασης, την ένδικη από 8/12/88 αγωγή του αναιρεσίοντος, για προσωπική **επικοινωνία** με το ως άνω θετόν τέκνο της αναιρεσίβλητης, δεν παρεβίασε τις παραπάνω διατάξεις ούτε ευθέως ούτε και εκ πλαγίου, αφού διέλαβε σαφείς, επαρκείς και χωρίς αντιφάσεις αιτιολογίες περί του ανωτέρω ζητήματος. Ειδικότερα, η κρίση του Εφετείου, ότι το συμφέρον του ως άνω ανήλικου επιβάλλει υπό τα ως άνω περιστατικά να

μην επιτραπεί η προσωπική του **επικοινωνία** με τον εξώγαμο πατέρα του, ως αναγόμενη σε πράγματα δεν ελέγχεται αναιρετικά. Κατόπιν τούτων οι από το άρθρο 559 αριθ. 1 και 19 Κ. Πολ. Δικ πρώτος και δεύτερος λόγοι αναιρέσεως, που υποστηρίζουν τα αντίθετα, πρέπει ν' απορριφθούν ως αβάσιμοι.

Επειδή, ο τρίτος από το άρθρο 559 αριθμ. 5 Κ. Πολ. Δικ., λόγος αναιρέσεως, για αναρμοδιότητα καθύλην του δικάσαντος πρωτοδίκως Μονομελούς Πρωτοδικείου, αντί του αρμοδίου Πολυμελούς Πρωτοδικείου, πρέπει ν' απορριφθεί ως απαράδεκτος, διότι τέτοιος λόγος αναιρέσεως δημιουργείται μόνον, όταν το εκδόσαν τη προσβαλλομένη απόφαση δικαστήριο, ήτοι εν προκειμένω το Εφετείο, ήταν αναρμόδιο προς εκδίκαση της υποθέσεως, πράγμα όμως που δεν συμβαίνει, αφού τούτο κατ' άρθρο 19 ΚΠολΔικ είναι αρμόδιο προς εκδίκαση εφέσεων τόσον κατ' αποφάσεων Πολυμελούς, όσον και κατ' αποφάσεων Μονομελούς Πρωτοδικείου. Στη προσβαλλομένη απόφαση βεβαιώνεται, ότι το Εφετείο προς μόρφωση της κρίσεώς του περί της ουσίας συνεκτίμησε, πλην άλλων, όλα τα έγγραφα που προσκόμισαν και επικαλέσθησαν οι διάδικοι. Από τη γενική αυτή βεβαίωση, όσον και από τις περί την απόδειξη αιτιολογίες της αποφάσεως, δεν καταλείπεται καμιά αμφιβολία ότι ελείφθησαν υπόψη και τα έγγραφα, τα οποία φέρονται, ότι παραλείφθησαν κατά το τέταρτο λόγο αναιρέσεως. Συνεπώς είναι αβάσιμος ο πιο πάνω λόγος αναιρέσεως από το άρθρο 559 αριθ. 11 ΚΠΔ και πρέπει ν' απορριφθεί.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 21/5/1992 αίτηση του Γεωργίου Καροφυλάκη, για αναίρεση της 796/1991 αποφάσεως του Εφετείου Κρήτης. Και

Συμφηφίζει την μεταξύ των διαδίκων δικαστική δαπάνη.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα, στις 2 Νοεμβρίου 1993. Και Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριο στην Αθήνα, στις

2 Μαρτίου 1994.

Πρόεδρος: Ε. ΡΙΚΟΣ

Εισηγητής: Ε. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση:	Νομικό	Ετος:	1995	Τόμος:	43	Σελ.:	248
	Βήμα		1996				274
	Εφημερίδα						
	Ελλήνων						
	Νομικών						

8.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΕΦΕΤΕΙΟ

Τόπος: ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αριθ. Απόφασης: 276

Ετος: 2000

Περίληψη Γονική μέριμνα: αφαίρεση γονικής μέριμνας από τη μητέρα λόγω ψυχικής νόσου και ανάθεσή της στη γιαγιά του παιδιού, με την επιβολή όρων. Προσωπική επικοινωνία της μητέρας με το παιδί υπό όρους. Δικαστική μεταρρύθμιση των όρων επικοινωνίας λόγω αλλαγής των συνθηκών.

Κείμενο Απόφασης

Με την κρινόμενη έφεση πλήττεται η υπ' αριθμ. 32801/1997 οριστική απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης μόνο κατά το κεφάλαιό της και τις διατάξεις της, με τις οποίες μεταρρυθμίστηκε η υπ' αριθμ. 4033/1995 οριστική απόφαση του Δικαστηρίου τούτου και τέθηκαν όροι στην άσκηση της γονικής μέριμνας από την εκκαλούσα-εναγομένη γιαγιά επί της ανηλίκου Μ. Η έφεση αυτή έχει ασκηθεί νομότυπα και εμπρόθεσμα και, αφού συντρέχουν όλες οι λοιπές νόμιμες προϋποθέσεις, είναι παραδεκτή...

Απ' όλα τα νόμιμα με επίκληση (βλ. προτάσεις των διαδίκων) προσκομιζόμενα αποδεικτικά μέσα, δηλ. από τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων που περιέχονται στα ταυτάριθμα με την εκκαλούμενη απόφαση πρακτικά του πρωτοβαθμίου Δικαστηρίου, από τις ιατρικές πραγματογνωμοσύνες των πραγματογνωμόνων Ι.Γ. και Α.Μ. και απ' όλα τα έγγραφα αποδείχθηκαν τα εξής: Η ενάγουσα και ήδη εφεσίβλητη από τον γάμο της, που τέλεσε με τον Α.Σ. (γιο της εκκαλούσας-εναγομένης) στη Θεσσαλονίκη στις 27.4.1990, απέκτησε δύο τέκνα, τον Κ., που γεννήθηκε στις 22.4.1991 και τη Μ., που γεννήθηκε στις 16.10.1993. Με την 4033/1995 απόφαση του Δικαστηρίου τούτου αφαιρέθηκε από την ενάγουσα η άσκηση της γονικής μέριμνας της ανήλικης θυγατέρας της Μ. και ανατέθηκε στην ήδη εναγομένη-γιαγιά της, υπό τον όρο να επιτρέψει την προσωπική **επικοινωνία** της ενάγουσας υπό την παρακολούθηση κοινωνικής λειτουργού του ΠΙΚΠΑ παραρτήματος Θεσσαλονίκης και σε ημέρα και ώρα που θα κρίνει κατάλληλη η ως άνω κοινωνική λειτουργός. Ο λόγος που αφαιρέθηκε από την ενάγουσα η άσκηση της γονικής μέριμνας της ως άνω ανήλικης θυγατέρας της είναι ότι αυτή έπασχε από ψυχική νόσο (χρονήσασα ψυχική συνδρομή) και δεν μπορούσε να ανταποκριθεί στα καθήκοντά της για επιμέλεια του προσώπου της ανήλικης θυγατέρας της, την οποία δεν φρόντιζε και εγκατέλειπε και την επιμέλειά της ανέλαβε η εναγομένη γιαγιά της, η οποία είναι ικανή και κατάλληλη για την εγγονή της. Ο ως άνω όρος επικοινωνίας της ανήλικης θυγατέρας της εφεσιβλή του μ' αυτήν που τέθηκε με την ως άνω απόφαση του Δικαστηρίου τούτου επιβάλλεται από το συμφέρον του τέκνου να

μεταρρυθμιστεί, αφού οι συνθήκες που λήφθηκαν υπόψη από την έκδοση της ως άνω τελεσίδικης απόφασης μέχρι σήμερα μεταβλήθηκαν, αφού η κατάσταση της υγείας της εφεσίβλητου είναι σταθεροποιημένη και μόνον ελαφρά και ήπια υπολειμματικά σημεία της ως άνω νόσου παρατηρούνται και η ελεύθερη και χωρίς την παρακολούθηση κοινωνικής λειτουργού **επικοινωνία** της εφεσίβλητης με την ως άνω ανήλικη θυγατέρα της δεν εγκυμονεί κινδύνους στην ψυχοσωματική υγεία της τελευταίας. Το αληθινό συμφέρον της ανήλικης επιβάλλει όπως η ως άνω **επικοινωνία** γίνεται πλέον στο σπίτι της εφεσίβλητης μητέρας της ανηλίκου, παρουσία των αδελφών της ανηλίκου και των γονέων της εφεσίβλητης δύο φορές την εβδομάδα και μάλιστα κάθε Τετάρτη και Σάββατο από 4 μ.μ. έως 8 μ.μ.. Επίσης, θα πρέπει η ανήλικη θυγατέρα της εφεσίβλητης, με επιμέλεια της εκκαλούσας γιαγιάς της, να παρακολουθείται από την Παιδοψυχιατρική Κλινική του Ιπποκρατείου Νοσοκομείου Θεσσαλονίκης, προκειμένου να εξασφαλισθεί η ψυχολογική στήριξη της ανήλικης, ώστε οι σχέσεις της με τη μητέρα της και τα αδέρφια της να εξελιχθούν ομαλά. Το Πρωτοβάθμιο Δικαστήριο, θέτοντας ως όρους για την άσκηση της γονικής μέριμνας της ανήλικης Μ. την κατά τα ανωτέρω **επικοινωνία** της ανήλικης με τη μητέρα της και την ως άνω παρακολούθηση της ανήλικης από την ως άνω Παιδοψυχιατρική Κλινική δεν έσφαλε, αφού ορθά εκτίμησε τις αποδείξεις που του προσκόμισαν οι διάδικοι.

Πρόεδρος: Γεώργιος Αμελαδιώτης

Εισηγητές: Ν. Μπιχάκης

Λήμματα: Αφαίρεση γονικής μέριμνας από μητέρα ,Ανάθεση γονικής μέριμνας ανηλίκου σε τρίτο

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΑΡΜΕΝΟΠΟΥΛΟΣ **Ετος:** 2000 **Σελ.:** 1385

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΕΦΕΤΕΙΟ

Τόπος: Αθήνα

Αριθ. Απόφασης: 255

Ετος: 1993

Περίληψη Ανήλικο τέκνο - Επιμέλεια - Επικοινωνία - Συναινετικό διαζύγιο -Η έγγραφη συμφωνία των συζύγων που ρυθμίζει την επιμέλεια και την επικοινωνία των ανηλίκων τέκνων προκειμένου ν' εκδοθεί συναινετικό διαζύγιο εφόσον επικυρωθεί από το δικαστήριο ισχύει προσωρινά. Μπορεί επομένως καθένας από τους γονείς να ζητήσει διαφορετική ρύθμιση από το δικαστήριο σύμφωνα με το άρθρ. 1513. Το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας του γονέα με το τέκνο απορρέει από το φυσικό δεσμό του αίματος και του αισθήματος στοργής προς το και μετά την έκδοση του διαζυγίου σε καμμία περίπτωση δεν μπορεί ν' αποκλειστεί πλήρως. Η ενάσκησή του όμως πρέπει να ρυθμίζεται κατά τέτοιο τρόπο ώστε ν' εξουδετερώνεται ο τυχόν κίνδυνος ως προς το τέκνο.

Κείμενο Απόφασης

Σύμφωνα με το άρθρο 1520 ΑΚ, όπως ισχύει μετά ο ν. 1329/1983, ο γονέας, με τον οποίο δεν διαμένει το τέκνο, διατηρεί το δικαίωμα της προσωπικής επικοινωνίας με αυτό και σε περίπτωση διαφωνίας των γονέων του ανηλίκου τέκνου, ως προς την άσκηση του πιο πάνω δικαιώματος, το δικαστήριο καθορίζει τον τρόπο, κατά τον οποίο θα γίνεται αυτή. Το

απολύτως προσωπικό αυτό δικαίωμα του γονέα προς **επικοινωνία** με το τέκνο

του, απορρέει από το φυσικό δεσμό του αίματος και του αισθήματος της στοργής προς το τέκνο, συντελεί δε και στην ανάπτυξη του ψυχικού του κόσμου και την εν γένει προσωπικότητά του και για το λόγο αυτό η άσκησή του αποβλέπει κυρίως στο καλώς εννοούμενο συμφέρον του τέκνου. Κατά συνέπεια σε καμιά περίπτωση δεν νοείται πλήρης αποκλεισμός της προσωπικής επικοινωνίας του γονέα με το ανήλικο τέκνο του. Στην περίπτωση όμως, που η προσωπική αυτή **επικοινωνία** θα είναι δυνατόν να

θέσει σε κίνδυνο την ανατροφή του ανηλίκου, πρέπει η ενάσκηση του σχετικού δικαιώματος του γονέα να ρυθμίζεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε η πραγματοποίηση της επικοινωνίας να γίνεται κάτω από ορισμένους όρους, οι οποίοι αποτελούν και τις αναγκαίες προφυλάξεις, για να εξουδετερωθεί ο κίνδυνος που μπορεί να προέλθει από την **επικοινωνία** αυτή στο ανήλικο τέκνο (βλ. σχετ.ΑΠ 534/1991 ΕλλΔνη 32.1505).

Με τις διατάξεις του άρθρου 1441 ΑΚ, όπως ισχύει μετά το ν.1329/1983, ορίζεται ότι για να εκδοθεί συναινετικό διαζύγιο πρέπει να συντρέχουν οι προϋποθέσεις που προβλέπονται, από το άρθρο αυτό και ειδικότερα, αν υπάρχουν ανήλικα τέκνα, να προσκομίζεται έγγραφη συμφωνία των συζύγων που να ρυθμίζει την επιμέλεια των τέκνων και την **επικοινωνία** με αυτά, και ότι η συμφωνία αυτή επικυρώνεται από το δικαστήριο με την απόφαση που λύει το γάμο και ισχύει ώσπου να εκδοθεί απόφαση για το θέμα αυτό σύμφωνα με το άρθρο 1513. Από τις διατάξεις αυτές προκύπτει ότι η πιο πάνω συμφωνία για την επιμέλεια και την **επικοινωνία** των τέκνων, που επικυρώνεται από το δικαστήριο, είναι προσωρινή και δεσμεύει μέχρι την οριστική ρύθμιση των σχετικών ζητημάτων κατά το άρθρο 1513 του ΑΚ (βλ. Σπυριδάκη, Οικογ.Δ, αριθ. 75ε, σελ.192, Γαζή, ΝοΒ 31, 1294, Δεληγιάννη, Οικογ.Δ ΙΙ, 1987, § 285,σελ. 276) και ότι καθένας από τους συζύγους μετά την έκδοση της απόφασης διαζυγίου μπορεί να ζητήσει διαφορετική ρύθμιση της επιμέλειας των τέκνων και της επικοινωνίας με αυτά όπως τα σχετικά αυτά δικαιώματα προσδιορίζονται από τα άρθρα 1510 § 3 και 1518 έως 1520 ΑΚ, με αγωγή κατά τα άρθρα 1513 ΑΚ, 17 και 681Β §1β, 681 § 1 ΚΠολΔ (βλεπ. σχετ. Δεληγιάννη ΟικογΔ ΙΙ, 1987, § 285,σελ. 277, ΕφΑθ 7974/1990 ΝοξΒ 39.412, ΕφΑθ 10273/1984 ΝοΒ 33.475).

Εισηγητές: Αθαν. Γιωτάκος

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ Δημοσίευση: Ελληνική **Ετος:** 1949 **Τόμος:** 35 **Σελ.:** 439
Δικαιοσύνη

10.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ ΤΜΗΜΑ Γ'
Τόπος: Αθήνα
Αριθ. Απόφασης: 364
Ετος: 1994

Περίληψη Υιοθεσία - Επικοινωνία θετού τέκνου με φυσικούς γονείς. Η προβλεπόμενη στο άρθρο 13 παρ. 2 ν.δ. 610/1970 απαγόρευση επικοινωνίας του θετού τέκνου με τους φυσικούς του γονείς (υπό την προϋπόθεση ότι αυτή η απαγόρευση αποτελεί πρόσφορο μέτρο για τη διασφάλιση της σωματικής και ψυχικής υγείας του τέκνου) δεν αντίκειται στις διατάξεις της Διεθνούς Σύμβασης "περί υιοθεσίας ανηλίκων", που έχει κυρωθεί με τον ν. 1049/1980. Η κρίση του δικαστηρίου της ουσίας για το τι επιβάλλει *in concreto* το συμφέρον του ανηλίκου δεν ελέγχεται αναιρετικά.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 364/1994

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Γ' Πολ. Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Ευάγγελο Ρίκο, Αντιπρόεδρο, Βασίλειο Κούσουλα, Χαράλαμπο Μυρσινιά, Εμμανουήλ Χαριτάκη και Γεώργιο Αρβανίτη, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 29 Σεπτεμβρίου 1993, με την παρουσία του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Κωνσταντίνου Σταθόπουλου (ο Εισαγγελέας είχε κώλυμα να μετάσχει) και της γραμματέως Αικατερίνης Μακρυνιώτη, για να δικάσει μεταξύ:

Του αναιρεσεϊόντος: Γεωργίου Ιωάννη Καροφυλάκη, κατοίκου Ποταμιών Πεδιάδος Κρήτης, τον οποίο εκπροσώπησε ο πληρεξούσιος δικηγόρος του Δημήτριος Τσαντίλας.

Της αναιρεσιβλήτου: Ευαγγελίας -Γαρουφαλιάς Χατζηνικολάου ή Παλλάκη, κατοίκου Ηρακλείου Κρήτης, την οποία εκπροσώπησε ο πληρεξούσιος δικηγόρος της Χοσέπ Βακιρτζιάν.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 8 Δεκεμβρίου 1988 αγωγή επικοινωνίας που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 146/1989 του ίδιου Δικαστηρίου, 590/1990 μη οριστική και 796/1991 οριστική του Εφετείου Κρήτης. Την αναίρεση της τελευταίας αποφάσεως ζητεί ο αναιρεσεϊών με την από 21 Μαΐου 1992 αίτησή του.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω, ο εισηγητής Αρεοπαγίτης Εμμανουήλ Χαριτάκης ανέγνωσε την από 12 Σεπτεμβρίου 1993 έκθεση του κωλυομένου να μετάσχει της συνθέσεως του Δικαστηρίου τούτου Αρεοπαγίτη Παύλου Ζιάννη, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αιτήσεως αναιρέσεως, ο πληρεξούσιος του αναιρεσεϊόντος ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και ο πληρεξούσιος της αναιρεσιβλήτου την απόρριψή της και καθένας την καταδίκη του αντιδίκου στη δικαστική δαπάνη.

Ο Εισαγγελέας πρότεινε την απόρριψη της αιτήσεως.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Επειδή, το άρθρο 13 παρ. 2 του ΝΔ 610/70 "περί υιοθεσίας των μέχρι ηλικίας δέκα οκτώ ετών ανηλίκων", ορίζει ότι "κατά πάσαν περίπτωση το

δικαστήριοι δύναται δια της περί υιοθεσίας αποφάσεως ή μεταγενεστέρως, επί τη αιτήσει του θετού γονέως ή του εισαγγελέως, να διατάσσει παν πρόσφορον μέτρον προς διασφάλισιν της σωματικής και ψυχικής υγείας του υιοθετηθέντος τέκνου και ιδία ν' απαγορεύσει την προσωπικήν επικοινωνίαν του τέκνου προς τους φυσικούς γονείς αυτού, εάν αυτή είναι επιβλαβής δια το τέκνον". Η προβλεπόμενη ως άνω περίπτωση απαγορεύσεως της επικοινωνίας με το θετό τέκνο δεν έρχεται σε αντίθεση προς τις διατάξεις της Διεθνούς συμβάσεως "περί υιοθεσίας ανηλίκων" (που υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 24/4/1967 υπό των Κρατών -Μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης και κυρώθηκε με το Ν. 1049/1980), το άρθρο 10 παρ. 1 της οποίας ορίζει: "Η υιοθεσία συνεπάγεται διά τον υιοθετούμενον, ως προς τον υιοθετούμενον τα πάσης φύσεως δικαιώματα και υποχρεώσεις, ας υπέχει ο πατήρ ή η μήτηρ προς το νόμιμον τέκνον αυτής. Η υιοθεσία συνεπάγεται διά τον υιοθετούμενον έναντι του υιοθετούντος τα πάσης φύσεως δικαιώματα και υποχρεώσεις, ας υπέχει το νόμιμον τέκνον έναντι του πατρός ή της μητρός του". Κατά δε την παράγραφον 2 του ίδιου ως άνω άρθρου "Από της δημιουργίας των εις την παράγραφον 1 του παρόντος άρθρου αναφερομένων δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, τα της αυτής φύσεως δικαιώματα και υποχρεώσεις υφιστάμενα μεταξύ του υιοθετουμένου και του πατρός ή της μητρός του ή άλλου προσώπου ή συμβουλίου παύουν υφιστάμενα. Εν τούτοις δύναται η νομοθεσία να προβλέπει, όπως η σύζυγος του υιοθετούντος διατηρή τα έναντι του υιοθετουμένου δικαιώματα και υποχρεώσεις, εάν πρόκειται περί του ίδιου αυτού γνησίου, εξωγάμου ή θετού τέκνου. Δύναται αφετέρου να διατηρηθεί εν τη νομοθεσία η υποχρέωσις των γονέων προς διατροφήν, συντήρησιν, ανατροφήν και προικοδότησιν του υιοθετουμένου, εις ην περιπτώσιν ο υιοθετών δεν ήθελεν εκπληρώσει οιαδήποτε των εν λόγω υποχρεώσεων". Από τις ανωτέρω διατάξεις της Διεθνούς συμβάσεως σαφώς συνάγεται, όσον αφορά την προσωπική επικοινωνία με το ανήλικον θετό τέκνον του εξωγάμου πατρός αυτού, ότι κατά κανόνα απαγορεύεται η άσκηση του δικαιώματος αυτού από το φυσικό γονέα και μόνο κατ' εξαίρεση επιτρέπεται η

προβλεπόμενη από τις παραπάνω διατάξεις προσωπική επικοινωνία, εφόσον κάτω από ειδικές συνθήκες το συμφέρον του θετού τέκνου επιβάλλει την εν λόγω επικοινωνία, την οποία τότε δεν μπορεί ν' αρνηθεί ο θετός γονέας, γιατί άλλως θα συντρέχει κακή άσκηση της γονικής του μέριμνας. Στην προκειμένη περίπτωση το Εφετείο, όπως προκύπτει από τη προσβαλλομένη απόφασή του δέχθηκε τα εξής: Οι διάδικοι παντρεύτηκαν το 1965. Από το γάμο τους δεν απέκτησαν παιδιά. Το έτος 1976 υιοθέτησαν δυνάμει της 107/76 αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου ένα άρρεν ανήλικο τέκνο, τον Ιωάννη, που γεννήθηκε στις 2/4/1976. Το έτος 1977 διασπάσθηκε οριστικά η έγγαμη συμβίωση των διαδίκων και ο γάμος τους λύθηκε αμετάκλητα με την 919/80 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου. Με την 363/1979 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου ανατέθηκε η περί το πρόσωπο επιμέλεια του ανηλίκου στη μητέρα και με την 328/79 απόφαση του ίδιου δικαστηρίου καθορίσθηκε προσωρινώς το **δικαίωμα**   **επικοινωνίας** του αναιρεσειόντος με το εν λόγω ανήλικο τέκνο, ενώ με την 192/80 απόφαση του αυτού δικαστηρίου υποχρεώθηκε ο αναιρεσειών να καταβάλει στην αναιρεσίβλητη υπό την ιδιότητά της ως ειδικής επιτρόπου του θετού τέκνου της ως οριστική διατροφή το ποσό των δραχμών 3000 το μήνα. Την υποχρέωση αυτή προς διατροφή παρέβη ο αναιρεσειών κακοβούλως και κατόπιν μηνύσεως της αναιρεσίβλητης καταδικάσθηκε για παράβαση του άρθρου 258 ΠΚ σε φυλάκιση 20 μερών με την 63/1981 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου. Στη συνέχεια το Εφετείο δέχεται, ότι μετά τη καταδίκη του για παραβίαση κακοβούλως της προς διατροφή του εν λόγω ανηλίκου τέκνου υποχρεώσεώς του, η οποία παραβίαση αποτελεί και παράπτωμα που δικαιολογεί τη λύση της υιοθεσίας (άρθρο 1587 σε συνδ. με 1840 αριθ. 4 ΑΚ), επηκολούθησε με την 11/1983 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου, η οποία κατέστη αμετάκλητη, η λύση ως προς αυτόν της υιοθεσίας. Το έτος 1986 ο αναιρεσειών με μονομερή δήλωσή του ενώπιον

του συμ/βου του Ηρακλείου Ιωάννη Βερβεράκη, αναγνώρισε το εν λόγω ανήλικο εξώγαμο τέκνο ως ίδιο, μάλιστα δε εδήλωσε όπως αποδεικνύεται από το 17515/1986 "δηλωτικό αναγνώρισεως τέκνου" χωρίς γάμο και συναιέσεως της φυσικής μητέρας" του παραπάνω συμ/φου, ότι τούτο είναι καρπός των εξωγάμων σχέσεων του με την Ελευθερία το γένος Κων/νου Καπετανάκη, η οποία παρέστη κατά τη σύνταξη του παραπάνω συμβολαίου. Με τη παραπάνω Καπετανάκη ο αναιρεσείων συζούσε από της λύσεως του γάμου του με την αναιρεσίβλητη και έχει αποκτήσει με αυτή άλλα τρία παιδιά. Στις 30/9/1979 ο αναιρεσείων ασκώντας το δικαίωμα προσωπικής του επικοινωνίας με το εν λόγω θετόν τέκνο της αναιρεσίβλητης, το οποίο (δικαίωμα) είχε ρυθμισθεί δυνάμει της ως άνω 328/1979 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου, παρέλαβε αυτό περί ώρα 10,00 και μετέβη στην οικία του στον "Ποταμό", ενώ δε έπρεπε να το επιστρέψει την 7 μμ. παρεκράτησε αυτό, κατά παράβαση της ως άνω αποφάσεως, μέχρι της 9/10/1979. Για τη πράξη του αυτή κατεμηνύθη από την αναιρεσίβλητη για αρπαγή ανηλίκου, πλην όμως απηλλάγη με το 44/80 βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Κρήτης για έλλειψη δόλου. Έκτοτε και μέχρι της ασκήσεως της από 8/12/88 ένδικης αγωγής ο αναιρεσείων δεν έχει έλθει σε προσωπική επικοινωνία με το εν λόγω θετόν τέκνο της αναιρεσίβλητης. Περαιτέρω το Εφετείο δέχθηκε ότι η αναιρεσίβλητη είναι αφοσιωμένη στην επιμέλεια και ανατροφή του θετού της τέκνου, το οποίο φοιτά στη Β' τάξη του Γυμνασίου, μαθαίνει την Αγγλική και την Ιταλική γλώσσα και πηγαίνει στο Ωδείο, διαθέτει δε αυτή και ικανά περιουσιακά στοιχεία, όπως διόροφη οικοδομή, από την οποία ενοικιάζει ένα τριάρι, τρεις γκαρσονιέρες και ένα υπό κατασκευή διαμέρισμα. Τέλος το Εφετείο έκρινε, ότι ενόψει της ως άνω συμπεριφοράς την οποία έχει επιδείξει μέχρι τώρα ο αναιρεσείων έναντι του εν λόγω ανήλικου τέκνου και κυρίως της συμπεριφοράς έναντι αυτού (υιοθετηθέντος) της αναιρεσίβλητης η οποία εκπληρώνει υποδειγματικά τις εκ του νόμου υποχρεώσεις της έναντι αυτού, το συμφέρον του εν λόγω ανήλικου δεν επιβάλλει όπως κατ' εξαίρεση επιτραπεί στη συγκεκριμένη περίπτωση η προσωπική επικοινωνία

του αναιρεσειόντος μετ' αυτού. Έτσι που έκρινε το Εφετείο, ότι δηλαδή με βάση τα ανωτέρω περιστατικά το συμφέρον του εν λόγω θετού ανήλικου (ως γεννηθέντος στις 2/4/1976) της αναιρεσίβλητης δεν επιβάλλει την αιτούμενη προσωπική επικοινωνία του με τον εξώγαμο και εξ αναγνώρισεως πατέρα αυτού (αναιρεσειόντα), απορρίπτοντας έτσι, μετ' επικύρωση της πρωτόδικης αποφάσεως, την ένδικη από 8/12/88 αγωγή του αναιρεσειόντος, για προσωπική επικοινωνία με το ως άνω θετόν τέκνο της αναιρεσίβλητης, δεν παρεβίασε τις παραπάνω διατάξεις ούτε ευθέως ούτε και εκ πλαγίου, αφού διέλαβε σαφείς, επαρκείς και χωρίς αντιφάσεις αιτιολογίες περί του ανωτέρω ζητήματος. Ειδικότερα, η κρίση του Εφετείου, ότι το συμφέρον του ως άνω ανήλικου επιβάλλει υπό τα ως άνω περιστατικά να μην επιτραπεί η προσωπική του επικοινωνία με τον εξώγαμο πατέρα του, ως αναγόμενη σε πράγματα δεν ελέγχεται αναιρετικά. Κατόπιν τούτων οι από το άρθρο 559 αριθ. 1 και 19 Κ. Πολ. Δικ πρώτος και δεύτερος λόγοι αναιρέσεως, που υποστηρίζουν τα αντίθετα, πρέπει ν' απορριφθούν ως αβάσιμοι.

Επειδή, ο τρίτος από το άρθρο 559 αριθμ. 5 Κ. Πολ. Δικ., λόγος αναιρέσεως, για αναρμοδιότητα καθύλην του δικάσαντος πρωτοδίκως Μονομελούς Πρωτοδικείου, αντί του αρμοδίου Πολυμελούς Πρωτοδικείου, πρέπει ν' απορριφθεί ως απαράδεκτος, διότι τέτοιος λόγος αναιρέσεως δημιουργείται μόνον, όταν το εκδόσαν τη προσβαλλομένη απόφαση δικαστήριο, ήτοι εν προκειμένω το Εφετείο, ήταν αναρμόδιο προς εκδίκαση της υποθέσεως, πράγμα όμως που δεν συμβαίνει, αφού τούτο κατ' άρθρο 19 ΚΠολΔικ είναι αρμόδιο προς εκδίκαση εφέσεων τόσον κατ' αποφάσεων Πολυμελούς, όσον και κατ' αποφάσεων Μονομελούς Πρωτοδικείου. Στη προσβαλλομένη απόφαση βεβαιώνεται, ότι το Εφετείο προς μόρφωση της κρίσεώς του περί της ουσίας συνεκτίμησε, πλην άλλων, όλα τα έγγραφα που προσκόμισαν και επικαλέσθησαν οι διάδικοι. Από τη γενική αυτή βεβαίωση, όσον και από τις περί την απόδειξη αιτιολογίες της αποφάσεως, δεν καταλείπεται καμιά αμφιβολία ότι ελείφθησαν υπόψη και

τα έγγραφα, τα οποία φέρονται, ότι παραλείφθηκαν κατά το τέταρτο λόγο αναιρέσεως. Συνεπώς είναι αβάσιμος ο πιο πάνω λόγος αναιρέσεως από το άρθρο 559 αριθ. 11 ΚΠΔ και πρέπει ν' απορριφθεί.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 21/5/1992 αίτηση του Γεωργίου Καροφυλάκη, για αναίρεση της 796/1991 αποφάσεως του Εφετείου Κρήτης. Και

Συμψηφίζει την μεταξύ των διαδίκων δικαστική δαπάνη.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα, στις 2 Νοεμβρίου 1993. Και Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριο στην Αθήνα, στις

2 Μαρτίου 1994.

Πρόεδρος: Ε. ΡΙΚΟΣ

Εισηγητές: Ε. ΧΑΡΙΤΑΚΗΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση:	Νομικό	Ετος:	1995	Τόμος:	43	Σελ.:	248
	Βήμα		1996				274
	Εφημερίδα						
	Ελλήνων						
	Νομικών						

11.

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο:

ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ

Τόπος: ΡΟΔΟΥ
Αριθ. Απόφασης: 1083
Ετος: 2001

Περίληψη Επικοινωνία αλλοδαπού γονέα με τέκνα στην αλλοδαπή -. Η επικοινωνία της μητέρας, Φιλανδικής υπηκοότητας και κατοίκου Φιλανδίας, η οποία ευρίσκεται σε διάσταση και δεν ασκεί την επιμέλεια στα ανήλικα τέκνα της που κατοικούν με τους συγγενείς του πατέρα τους στην Ελλάδα, στον οποίο έχει ανατεθεί η επιμέλεια αλλά εργάζεται σε τόπο διαφορετικό από τον τόπο που κατοικούν τα τέκνα, μπορεί να λάβει χώρα στην Φιλανδία, στον τόπο κατοικίας της, για να μπορέσουν τα τέκνα να γνωρίσουν και το περιβάλλον της. Με την απόφαση διατάσσεται ο πατέρας με απειλή προσωπικής κράτησης και χρηματικής ποινής να συνδράμει στην έκδοση διαβατηρίων των ανηλίκων τέκνων.

Κείμενο Απόφασης

Αριθμός 1083/2001

ΤΟ ΜΟΝΟΜΕΛΕΣ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΡΟΔΟΥ

Αποτελούμενο από το Δικαστή Ελευθέριο Γεωργίλη, Πρωτοδίκη, τον οποίο όρισε η Προϊστάμενη των υπηρεσιών του Πρωτοδικείου Ρόδου.

Συνεδρίασε δημόσια στο ακροατήριό του στις 2 Ιουλίου 2001, χωρίς τη σύμπραξη γραμματέα, για να δικάσει την υπόθεση μεταξύ:

Της αιτούσας: Α.-Κ.Μ., κατοίκου Ελσίνκι Φινλανδίας, οδός J. 6 a A 4, 00770 Helsinki 77, η οποία εμφανίστηκε με τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Γιώργο Μαυρομμάτη.

Του καθ' ου η αίτηση: Α.Α., κατοίκου Ρόδου, οδός Α.Τ. ..., ο οποίος εμφανίστηκε με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Ιωάννη Ρωμαίο.

Η αιτούσα ζητεί να γίνει δεκτή η από 18.6.2001 και με αριθμό κατάθεσης 1011/2001 αίτησή της για τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων, η οποία προσδιορίστηκε για τη δικάσιμο που αναφέρεται στην αρχή της παρούσας. Κατά την συζήτηση της υπόθεσης οι πληρεξούσιοι δικηγόροι των διαδίκων ανέπτυξαν τους ισχυρισμούς τους και ζήτησαν να γίνουν δεκτοί.

ΑΦΟΥ ΜΕΛΕΤΗΣΕ ΤΗ ΔΙΚΟΓΡΑΦΙΑ

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Η ενάγουσα ζητεί, επικαλούμενη επείγουσα περίπτωση, ως ασφαλιστικό μέτρο,

να ρυθμιστεί προσωρινά το **δικαίωμα επικοινωνίας**, όπως αυτό αναφέρεται στην αίτησή της, με τα δύο ανήλικα τέκνα της, Ε. και Μ., ηλικίας 7 και 5 ετών αντίστοιχα, που απέκτησε με τον καθ' ου η αίτηση - σύζυγό της, με τον οποίο βρίσκεται σε διάσταση και την επιμέλεια των οποίων (τέκνων) έχει ο τελευταίος. Επιπλέον, ζητεί να υποχρεωθεί ο καθ' ου να συνδράμει στην έκδοση διαβατηρίου των πιο πάνω τέκνων τους, να απειληθεί κατ' αυτού προσωπική κράτηση διάρκειας ενός έτους και χρηματική ποινή 500.000 για κάθε παράβαση της απόφασης και να καταδικαστεί στην καταβολή της δικαστικής της δαπάνης. Με τέτοιο περιεχόμενο και αιτήματα, αίτηση αρμόδια φέρεται ενώπιον του Δικαστηρίου τούτου κατά τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων (άρθρα 686 επ. του Κ.Πολ.Δ.) και είναι νόμιμη, στηριζόμενη στις διατάξεις των άρθρων 1520 του Α.Κ., 69 παρ. 1δ', 176, 700, 731, 732 και 735 του Κ.Πολ.Δ. Πρέπει επομένως να εξεταστεί περαιτέρω κατ' ουσία.

Από τις ένορκες καταθέσεις των μαρτύρων που εξετάστηκαν στο ακροατήριο, τα έγγραφα που προσκομίζουν και επικαλούνται οι διάδικοι, καθώς και από τους ισχυρισμούς τους που ανέπτυξαν προφορικά, βεβαιώθηκαν, κατά την κρίση του Δικαστηρίου, τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Οι διάδικοι τέλεσαν νόμιμο πολιτικό γάμο στο Δημαρχείο της Ρόδου, στις 28.6.1993, από τον οποίο απέκτησαν δύο τέκνα, την Ε. και τη Μ., ηλικίας 7 και 5 ετών αντίστοιχα. Η έγγαμη συμβίωσή τους έχει διακοπεί από το Δεκέμβριο του 1997, από λόγους που αφορούν και τους δύο και από τότε οι διάδικοι ζουν χωριστά. Επιπλέον, με την 1024/1998 απόφαση του Δικαστηρίου τούτου ανατέθηκε η επιμέλεια των παραπάνω τέκνων τους στον καθ' ου η αίτηση, ενώ κατά τα λοιπά η γονική μέριμνα παρέμεινε και στους δύο γονείς. Εξάλλου, η μέχρι τώρα επικοινωνία της αιτούσας με τα τέκνα της γινόταν στο πατρικό σπίτι του καθ' ου η αίτηση, στο Λιποχώρι Σκύδρας του νομού Έδεσσας, όπου και μένουν αυτά, ανατρεφόμενα από την αδερφή και τους γονείς του τελευταίου, ο οποίος εργάζεται στη Ρόδο. Ενόψει λοιπόν της απουσίας του καθ' ου η αίτηση από την ανατροφή των παιδιών των διαδίκων, τη μόνιμη κατοικία και εργασία της αιτούσας στη Φινλανδία και την ανάγκη να γνωρίσουν αυτά (τέκνα) τη χώρα της μητέρας τους,

την κουλτούρα, τα ήθη, τους συγγενείς τους εκεί και όσο είναι δυνατόν τη δεύτερη μητρική τους γλώσσα, το Δικαστήριο κρίνει ότι πρόσφορο ασφαλιστικό μέτρο για την επιβαλλόμενη επικοινωνία της αιτούσας - μητέρας με τα παιδιά της είναι να γίνεται ελεύθερα στο φυσικό χώρο που ζει αυτή, στο Ελσίνκι, ώστε να μην αποξενωθούν αυτά από τη μητέρα τους και να υφίσταται ικανή επαφή μεταξύ τους, όπως ορίζεται ειδικότερα στο διατακτικό της παρούσας, μέχρι να εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση επί της αντίστοιχης τακτικής αγωγής, για την άσκηση της οποίας τάσσει προθεσμία 30 ημερών από τη δημοσίευση της παρούσας. Τέλος, πρέπει να υποχρεωθεί ο καθ' ου η αίτηση να συνδράμει στην έκδοση διαβατηρίου των πιο πάνω τέκνων τους. να προσδιοριστούν τα μέτρα αναπληρωματικής εκτέλεσης (άρθρο 950 και 947 του Κ.Πολ.Δ.) και να συμψηφιστεί η δικαστική δαπάνη μεταξύ των διαδίκων, λόγω της σχέσης τους ως συζύγων (άρθρο 179 του Κ.Πολ.Δ.).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Δικάζει αντιμωλία των διαδίκων.

Δέχεται εν μέρει την αίτηση.

Λαμβάνει ασφαλιστικά μέτρα.

Ρυθμίζει προσωρινά το **δικαίωμα επικοινωνίας** της μητέρας - αιτούσας με τα ανήλικα τέκνα της ως εξής α) Κατά τις εορτές των Χριστουγέννων από την 27η Δεκεμβρίου στις 9.00 π.μ. έως την 4η Ιανουαρίου στις 17.00, β) Κατά τις εορτές του Πάσχα από την Δευτέρα του Πάσχα στις 9.00 π.μ. έως Κυριακή του Θωμά στις 17.00 και γ) Κατά τις θερινές διακοπές από την 15η Ιουλίου στις 9.00 π.μ. έως την 15η Αυγούστου στις 17.00, με έξοδα της αιτούσας, η οποία θα παραλαμβάνει τα τέκνα της από την οικία των γονέων του καθ' ου η αίτηση, στο Λιτοχώρι Σκύδρας του νομού Έδεσσας ή την οικία του τελευταίου, στη Ρόδο και θα τα επιστρέφει στο ίδιο μέρος.

Υποχρεώνει τον καθ' ου να συνδράμει στην έκδοση διαβατηρίου των πιο πάνω τέκνων τους.

Απειλεί κατά του καθ' ου η αίτηση προσωπική κράτηση διάρκειας δύο μηνών και χρηματική ποινή 300.000 για κάθε παράβαση των διατάξεων της παρούσας. Και

Τάσσει προθεσμία 30 ημερών από τη δημοσίευση της παρούσας, προκειμένου να ασκηθεί η αντίστοιχη κύρια αγωγή.

Συμψηφίζει την δικαστική δαπάνη μεταξύ των διαδίκων.

Κρίθηκε, αποφασίστηκε και δημοσιεύτηκε σε έκτακτη δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στη Ρόδο, χωρίς να παρευρίσκονται οι διάδικοι και οι πληρεξούσιοι δικηγόροι τους, στις 16 Ιουλίου 2001.

Πρόεδρος: Ε. Γεωργίλης

Λήμματα: Επικοινωνία αλλοδαπού γονέα με τέκνα στην αλλοδαπή

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ   **Δημοσίευση:** ΑΔΗΜΟΣΙΕΥΤΕΣ